

**SULTAN AHMED CELAYİR DÖNEMİ
VE
CELAYİRLİ – TİMURLU İLİŞKİLERİ**

Fatih KORKMAZ

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Tarihi Ana Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Gürsoy SOLMAZ
2017**

Her Hakkı Saklıdır.

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI**

Fatih KORKMAZ

**SULTAN AHMED CELAYİR DÖNEMİ
VE
CELAYİRLİ – TİMURLU İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Gürsoy SOLMAZ

ERZURUM- 2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “**Sultan Ahmed Celayir Dönemi ve Celayirli-Timurlu İlişkileri**” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimim 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

10/07/2017

Fatih KORKMAZ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Gürsoy SOLMAZ danışmanlığında, **Fatih KORKMAZ** tarafından hazırlanan bu çalışma 10/07/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Gürsoy SOLMAZ

İmza

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Coşkun ERDOĞAN

İmza

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Esat AKTAŞ

İmza

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 10/07/2017

Doç. Dr. Rifat KÜTÜK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
ÖN SÖZ	VII

GİRİŞ**KAYNAK TANITIMI VE CELAYİRLİ – TİMURLU MÜCADELE SAHASINA
BAKIŞ**

I. KAYNAKLAR	1
A. Farsça Kaynaklar.....	1
B. Arapça Kaynaklar.....	3
C. Seyahatname.....	4
Ç. Araştırma Eserler.....	4
II. SULTAN AHMED CELAYİR VE TİMUR MÜCADELESİNİN GEÇTİĞİ BÖLGEYE GENEL BİR BAKIŞ	6

BİRİNCİ BÖLÜM**SULTAN AHMED CELAYİR VE TİMUR’UN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI**

1.1. CELAYİRLİLER VE SULTAN AHMED CELAYİR	11
1.1.1. Celayirliler (1340-1410).....	11
1.1.2. Şeyh Hasan Celayir (1335-1356).....	12
1.1.3. Sultan Üveys (1356-1374)	13
1.1.4. Sultan Ahmed Celayir’in Tahta Oturması (1382-1410).....	15
1.1.5. Şeyh Ali’nin İsyanı ve Öldürülmesi.....	17
1.1.6. Sultan Ahmed Celayir’in Adil Ağa ile Mücadelesi (1382-1384)	18
1.1.7. Sultan Ahmed Celayir’in Sultaniye’yi Alması (1384).....	20
1.2. EMİR TİMUR’UN FALİYETLERİ	21
1.2.1. Emir Timur’un Soyu Hakkında (1336-1405).....	21
1.2.2. Emir Timur’un Tarih Sahnesine Çıkışı (1370)	25

İKİNCİ BÖLÜM
SULTAN AHMED CELAYİR VE TİMUR ARASINDAKİ MÜCADELELERİN
BAŞLAMASI

2.1 SULTAN AHMED CELAYİR VE EMİR TİMUR ARASINDAKİ MÜCADELELERİN SEBEPLERİ	31
2.1.1. Sultan Ahmed Celayir ve Emir Timur'un Kendilerini Moğol Mirasının Devamı Olarak Görmeleri	31
2.1.2. Azerbaycan Topraklarının Paylaşılabilmesi	32
2.1.3. Sultan Ahmed Celayir'in Azerbaycan'da İstikrarı Sağlayabilmesi	33
2.1.4. Emir Timur'un Cihan Hakimiyetini Kurma Düşüncesi	34
2.2. EMİR TİMUR'UN CELAYİRLİ TOPRAKLARINA GİRMESİ.....	36
2.2.1. Emir Timur'un Sultaniye'yi İlhakı (1385)	36
2.2.2. Tebriz'in Altın Orda Ordusu Tarafından Yağma Edilmesi (1386)	39
2.2.3. Adil Ağa'nın Tebriz'i İşgal Etmesi (1386)	41
2.2.4. Emir Timur'un İran Seferi ve Tebriz'i İlhakı (1386)	42
2.2.5. Emir Timur'un Bağdat'ı İlhakı (1393)	46
2.2.6. Alıncak Kalesi'nin Timurlular Tarafından İlhakı (1387-1389)	51
2.2.7. Sultan Ahmed Celayir'in Memlûklular Devleti'ne Sığınması (1394)	54
2.2.8. Emir Timur'un Sultan Berkuk'a Mektup Göndermesi	56
2.2.9. Sultan Ahmed Celayir'in Bağdat'ı Geri Alması (1394-1395)	59
2.2.10. Emir Timur'un Yedi Yıllık Seferi (1399-1404) ve Bağdat'ı İkinci Defa İlhakı (1401)	60
2.2.11. Sultan Ahmed Celayir'in Osmanlı Devleti'ne Sığınması (1401)	63
2.2.12. Sultan Ahmed Celayir'in Tekrar Bağdat'ı Alması	66
2.2.13. Emir Timur ve Yıldırım Bayezid Arasındaki İlişkiler ve Ankara Savaşı (1402)	67
2.2.14. Sultan Ahmed Celayir'in İkinci Defa Memlûklular Devleti'ne Sığınması (1404)	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SALTANATININ SON YILLARINDA SULTAN AHMED CELAYİR VE
CELAYİRLİLER

3.1. SULTAN AHMED CELAYİR'İN TEKRAR SALTANATI ELE GEÇİRMESİ	73
.....	73
3.1.1. Sultan Ahmed Celayir'in Bağdat'ta Yeniden Tahta Oturması (1405).....	73
3.1.2. Sultan Ahmed Celayir'in Tebriz'i Alması (1406)	74
3.1.3. Mirza Ebubekir'in Tebriz'e Gelmesi (1406).....	75
3.1.4. Pir Budak'ın Tebriz Yönetimine Getirilmesi (1408)	77
3.1.5. Sultan Ahmed Celayir'in Oğlu Alaüddevle'nin Dönüşü (1408).....	77
3.1.6. Alaüddevle'nin Tebriz'e Gitmesi (1408-1409).....	78
3.2. SULTAN AHMED CELAYİR'İN KARA YUSUF İLE MÜCADELESİ VE	
ÖLÜMÜ	79
3.2.1. Sultan Ahmed Celayir'in Sultaniye Şehrini Kuşatması (1409)	79
3.2.2. Sultan Ahmed Celayir'in Tebriz'i Tekrar Alması (1410).....	80
3.2.3. Sultan Ahmed Celayir'in Katli ve Celayirlilerin Sonu (1410).....	81
SONUÇ	84
KAYNAKÇA	87
EKLER	99
Ek 1. Celayirli Hanedanı Soy Kütüğü	99
Ek 2. Timurlu Hanedanı Soy Kütüğü.....	100
HARİTALAR	101
Harita 1. Celayirli Devleti Sınırları	101
Harita 2. Timurlu Devleti Sınırları.....	102
ÖZGEÇMİŞ	103

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****SULTAN AHMED CELAYİR DÖNEMİ VE CELAYİRLİ – TİMURLU
İLİŞKİLERİ****Fatih KORKMAZ****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gürsoy SOLMAZ****2017, 103 + VIII Sayfa****Jüri: Yrd. Doç. Dr. Gürsoy SOLMAZ
Yrd. Doç. Dr. Coşkun ERDOĞAN
Yrd. Doç. Dr. Esat AKTAŞ**

1382 yılında Celayirli Devleti tahtına oturan Sultan Ahmed Celayir, hakimiyetini güçlendirmek için 1384 yılına kadar kardeşi Sultan Bayezid ve onun emiri Adil Ağa ile mücadele etmek zorunda kaldı. Yaptığı mücadeleler sonucunda iktidarı tek başına ele geçiren Sultan Ahmed Celayir, bu kez Emir Timur ile mücadele etmeye başladı. 1384 yılında başlayan Celayirli-Timurlu ilişkileri, Emir Timur'un ölümüne kadar devam etti. 1384 yılında Azerbaycan ve İran'a yönelen Emir Timur, Sultan Ahmed Celayir'i Tebriz ve Bağdat'tan kovarak onun önce Mısır'a daha sonra da Anadolu'ya kaçmasına sebep oldu. Bu durum 1402 yılında Ankara Savaşı'na sebebiyet verdi. Ankara Savaşı'ndan sonra yeniden Bağdat'a gelen Sultan Ahmed Celayir, Timurlu ordusu önünden kaçarak yeniden Mısır'a gitse de Kara Yusuf ile birlikte burada hapsedildi. Emir Timur'un ölümünden sonra serbest bırakılınca tekrar Bağdat'a ve ardından da Tebriz'e hâkim oldu. Bu defa da Kara Yusuf ile girdiği mücadele sonunda 1410 yılında yapılan savaşta öldürüldü. Celayirli-Timurlu mücadelesi daha çok Azerbaycan hakimiyeti için olup bu mücadelenin kazananı Emir Timur olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sultan Ahmed Celayir, Emir Timur, Kara Yusuf, Azerbaycan, Tebriz, Bağdat

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****PERİOD OF SULTAN AHMED CELAYİR AND THE RELATIONS BETWEEN
CELAYIRS AND TIMURIDS****Fatih KORKMAZ****Advisor: Assisst. Prof. Dr. Gürsoy SOLMAZ****2017, 103 + VIII pages****Jury: Assist. Prof. Dr. Gürsoy SOLMAZ
Assist. Prof. Dr. Coşkun ERDOĞAN
Assist. Prof. Dr. Esat AKTAŞ**

Sultan Ahmet Celayir, who ascended to the throne of Celayir in 1382, had to struggle in order to reinforce his power with his brother Sultan Bayezid and his commander Adil Aga until 1384. As a result of his struggle, Sultan Ahmet Celayir who took the control of the power began to struggle with Tamerlane the Sultan Ahmed Celayir. Starting in 1384, the relations between Celayirli and Tamerlane continued until Tamerlane died. Tamerlane who headed to Iran and Azarbaijan, caused Sultan Ahmet Celayir to run away first to Egypt and then to Anatolia by pushing him out of Bagdad . This situation led to Ankara war in 1402. Following Ankara war, Sultan Ahmet Celayir who came to Bagdad again went to Egypt by running away from the army of Tamerlane. Nevertheless, he was imprisoned together with Kara Yusuf. When he was released after the death of Tamerlane, he ruled first Bagdad and then Tebriz. Then, he was killed in a war done in 1410 against Kara Yusuf. The conlict between Tamerlane and Celayir was in fact for Azarbaijan and the winner of this struggle was Tamerlane.

Key Words: Sultan Ahmed Celayir, Tamerlane, Kara Yusuf, Azerbaijan, Tabriz, Baghdad

KISALTMALAR

- Bkz.** : Bakınız
- Çev.** : Çeviren
- DİA** : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- DGBİT** : Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi
- Ed.** : Editör
- Haz.** : Hazırlayan
- MEB** : Millî Eğitim Bakanlığı
- Nşr.** : Neşreden
- Ter.** : Tercüme Eden
- TTK** : Türk Tarih Kurumu
- Yay.** : Yayınları
- Yay. Haz.** : Yayına Hazırlayan

ÖN SÖZ

İlhanlı Devleti'nin dağılmasından sonra Moğolların bakiyeleri bünyesindeki coğrafyalarda belirli devletler kuruldu. Bu devletlerden biri de Bağdat merkezli Irak-ı Acem ve Irak-ı Arap'a sahip olan Celayirli'ler'di. Kardeşi olan Şeyh Hüseyin'i öldürerek 1382 yılında Celayirli tahtına oturan Sultan Ahmed Celayir, bu tarihten itibaren çok zor bir rakiple karşı karşıya kaldı. Nitekim Maverünnehir'de hakimiyetini sağlamlaştıran Emir Timur, 1384 yılından itibaren batıya yönelerek Sultaniye'ye girdi. Böylece Timurlu-Celayirli ilişkileri bu tarihten itibaren başlamış oldu.

Emir Timur, 1385 yılında Sultan Ahmed Celayir'in elinden Tebriz'i aldı. Sultan Ahmed Celayir bunun üzerine Bağdat'a döndü. Sultan Ahmed Celayir'in yeniden Tebriz'i ele geçirmesi üzerine Timur yeniden bölgeye yöneldi. Bu defa da yine Sultan Ahmed Celayir Bağdat'a kaçtı ve Timur onun peşinden Bağdat'a girdi. Sultan Ahmed Celayir çaresiz kalınca Mısır Sultanı Berkuk'a sığındı. Onun destekleriyle de 1394 yılında Emir Timur'un bölgeden ayrılışını fırsat bilerek Bağdat'a yeniden geldi. Ancak bu defa da Timur yedi yıllık seferle Bağdat'a gelince Sultan Ahmed Celayir, Kara Yusuf ile birlikte Osmanlı Devleti'ne iltica etti. Bu durum, Timurlu-Osmanlı ilişkilerinin tamamen kopmasına ve 1402 Ankara Savaşı'na neden olacaktı. Emir Timur'un Anadolu'ya gelmesiyle Bağdat'a dönen Sultan Ahmed Celayir, Mirza Ebubekir'in bölgeye gelişiyle ikinci kez Mısır'a sığınsa da burada hapsedildi. Ancak Emir Timur'un ölümüyle serbest bırakılınca tekrar Bağdat'ta gelerek tahta oturdu. Bu süreçten sonra Sultan Ahmed Celayir, Azerbaycan bölgesi için Kara Koyunlular ile mücadeleye girişti. Ancak 1410 yılında yapılan savaşta yenilerek öldürüldü.

Bu çalışmada giriş kısmında Azerbaycan sahasına yakın olan ve bu bölge için mücadele eden devletlerin siyasî durumları, birbirleriyle olan mücadeleleri ve ilişkileri anlatıldı. Birinci bölümde Celayirli kabilesi tarihine, Celayirli Devleti'nin kuruluş ve sonraki dönemlerinden bahsedildi. Daha sonra Sultan Ahmed Celayir ve Emir Timur'un soyları ve devlet kurma aşamasına kadar geçen zamanda atalarının yapmış olduğu mücadeleler ile görevlerinin yanı sıra iki hükümdarın ilk icraatlarına değinerek saltanat tahtını ele geçirmek için yapmış oldukları mücadeleler anlatıldı.

İkinci bölümde Sultan Ahmed Celayir ve Emir Timur arasındaki mücadeleye sebep olan meselelere değinerek Celayirli-Timurlu ilişkileri ve Emir Timur'un Sultaniye

şehrinden başlayıp Tebriz ve Bağdat'ı ele geçirmesi ile ilgili bilgiler verildi. Yine Sultan Ahmed Celayir'in fırsat bulduğu anlarda bu şehirleri geri alma girişimleri ve Emir Timur'a karşı koyacak gücünün olmadığını anlamasıyla önce Mısır, ardından da Anadolu'ya ilticası ve Osmanlı Devleti'ne sığınması ile birlikte meydana gelen Ankara Savaşı anlatıldı.

Son olarak üçüncü bölümde ise Emir Timur'un ölümünden sonra Sultan Ahmed Celayir'in Bağdat'a yeniden hâkim oluşu, Kara Yusuf ile Azerbaycan için giriştiği mücadeleler ve sonucunda hem devleti hem de hayatını kaybettiği süreç ele alındı.

Çalışmalarım esnasında öncelikle bana her türlü maddi ve manevi desteklerini eksik etmeyen, sabırla sorularıma cevap veren, konunun tespitinden kaynak teminine kadar her türlü desteği sağlayan danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Gürsoy SOLMAZ'a müteşekkirim. Yine çalışmalarım esnasında sürekli olarak yanımda yer alan ve yardımda bulunan, Prof. Dr. Erol KÜRKÇÜOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Savaş EĞİLMEZ, Yrd. Doç. Dr. Coşkun ERDOĞAN, Yrd. Doç. Dr. Hasan GEYİKOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Esat AKTAŞ, Yrd. Doç. Dr. Ersoy ZENGİN'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca çalışmamızın her aşamasında bana yardımcı olup, ağabeylik yapan kıymetli hocam Arş. Gör. Ensar MACİT'e, yine tezi hazırlama aşamasında yardımcı olan değerli arkadaşım Arş. Gör. Ahmet Safa YILDIRIM'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca şahsıma sağlamış oldukları maddi ve manevi destekle her zaman yanımda yer alan Yrd. Doç. Dr. Erdem KARADENİZ, Ayten KAMBUR, Mehmet TURGUT ve benden bir an olsun maddi ve manevi desteğini esirgemeyen vefakâr aileme çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

KAYNAK TANITIMI VE CELAYİRLİ – TİMURLU MÜCADELE SAHASINA BAKIŞ

I. KAYNAKLAR

A. Farsça Kaynaklar

Zafername: Nizamüddin Şami tarafından kaleme alınmıştır. Bu eser, Emir Timur zamanı hakkında bilgi veren en önemli kaynak eserlerden birisidir.¹ Nizamüddin Şami, Tebriz yakınlarındaki Şenb-i Gazan’da doğdu. Emir Timur’un 1393 yılında Bağdat’a girdiği sırada onu ilk karşılayan kişilerden birisi oldu. Daha sonra Emir Timur’un yanında bulunarak yapılan sefer ve savaşlara tanıklık etti. Emir Timur’un ölümünden sonra onun torunu Mirza Ömer’in hizmetine girdi ve 1412 yılında vefat etti. Eser, Emir Timur zamanında Celayirli-Timurlu ilişkileri açısından eşsiz bilgiler sunmakta olup çalışmamızda sık sık başvurduk.

Zafername: Bu eserin müellifi Şerefüddin Ali Yezdi’dir. Emir Timur ve onun ölümünden sonraki dönemler hakkında çok kıymetli bilgiler vermektedir.² Şerefüddin Ali Yezdi, Yezd yakınlarındaki Tefl şehrinde doğdu. Babası Şemseddin Ali, Muzefferiler sarayında görev yapan âlim ve şairdi. Şahruh ve oğlu Mirza İbrahim zamanında adını

¹ Nizamüddin Şami, *Zafername*, (Çev. Necati Lugal), TTK Yay., Ankara 1987; Walter Hinz, “Timuriler Tarihi hakkında Menba Tetkiki”, (Çev. Mehmet Altay Köymen), Belleten, VI, TTK Yay., Ankara 1942, 85-87; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İslam, Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı (İsar), İstanbul 1998, 244; İsmail Aka, Mirza, *Şahruh ve Zamanı*, TTK Yay, Ankara 1994, XVI; Musa Şamil Yüksel, *Timurlularda Din-Devlet İlişkisi*, TTK Yay., Ankara 2009, XVI; Musa Şamil Yüksel, “Timurlular Devleti Tarihi Kaynakları: Ortaçağ Türk Tarihi Ana Kaynaklar”, (Ed. Altan Çetin), Kriter Yay., İstanbul 2008, 57; Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usûl*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1981, 197-198; Gülşay Ögün Bezer, “Şâmi, Nizameddin”, *DİA*, 38, İstanbul 2010, 330; ; Bülent Yılmaz, *Celayirliler Kabile-Devlet*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2002, XXXI.

² Şerefüddin Ali Yezdi, *Emîr Timur Zafername*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2013; Tacü’s Selmani, *Tarihname*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yay., Ankara 1999,4-5; Hinz, “Timuriler Tarihi hakkında Menba Tetkiki”, 93; Şemseddin Günaltay, *İslam Tarihinin Kaynakları-Tarih ve Müverrihler*, Endülüs Yay., İstanbul 1991, 371-376; Aka, Mirza, *Şahruh ve Zamanı*, XVI-XVII; Musa Şamil Yüksel, “Timurlular Devleti Tarihi Kaynakları”, 58; Togan, *Tarihte Usûl*, 198; Yüksel, *Timurlularda Din-Devlet İlişkisi*, XVI-XVII; Kaan Dilek, “Şerefeddin Ali Yezdi”, *DİA*, 38, İstanbul 2010, 550-552; Tahsin Yazıcı, “Şefe fed-Din Ali Yezdi”, İA, XI, MEB Yay., Eskişehir 2001, 421; Yılmaz, *Celayirliler*, XXXII-XXXIII.

duyurdu. Mirza İbrahim Sultan'ın topladığı kaynaklardan ve Nizamüddin Şami'nin eserinden faydalanarak dört yıl içerisinde eserini yazıp 1424 yılında tamamladı. Eserini, Nizamüddin Şami'nin eserine göre daha çok zenginleştirdi. Eklemiş olduğu bilgilerden dolayı Emir Timur döneminde bulunamayan birçok konu hakkında bilgi vermiştir. Bu sebeple de Emir Timur ile ilgili faydalanılan en önemli kaynak olmuştur. Ahsen Batur tarafından Türkçeye çevirisi yapıldı ve bu çeviri çalışmamızda işimizi kolaylaştırdı.

Zeyl-i Târih-i Güzîde: Bu eser, Zeyneddin b. Hamdullah Müstevfî Kazvînî tarafından kaleme alınmıştır. Özellikle Emir Timur'un 1392 yılına kadar olan dönemde Celayirliler ile yapmış olduğu mücadeleler hakkında çok önemli bilgiler bulunmaktadır.³ Müellif, Sultan Ahmed Celayir döneminde devlet kademesinde önemli görevlerde bulunmuştur. Bulduğu bu görevle eser, Celayirli Devleti tarihinin özeti niteliğini taşımaktadır. *Zeyl-i Târih-i Güzîde*, İlk defa Bakü'de Z. M. Bunyadov'un liderliğinde M. D. Kazımov ve V. Z. Piriyevev tarafından Azeri Türkçesine çevrilmiştir. Daha sonra İran'da İrec Afşar tarafından 1372 yılında neşredilmiştir. Bu eser, Emir Timur'un Sultan Ahmed Celayir ile olan mücadeleleri ve özellikle de Azerbaycan ve Tebriz bölgesi ile ilgili önemli bilgiler vermektedir.

Hândmîr, Târih-i Habîbü's-Siyer fî Ahbâr-i Efrâd-ı Beşer: Bu eserin müellifi Hâce Gıyâseddîn Hümâmeddin Muhammed b. Hâce Celâleddîn Muhammed el-Hüseynî Şîrâzî'dir. Bu eser genel bir dünya tarihi niteliği taşımaktadır.⁴ Müellif, yüksek seviyede idareci ve âlimlerin yetiştiği bir aileye mensuptu. Babası Hümâmüddin, Timurlu hükümdarı Ebû Said'in oğlu Sultan Mahmud Mirza'nın veziriydi. Anne tarafından ise Mirhand'ın torunudur. Hândmîr, eserini seyyidler, kadılar ve sardların reisi olan Gıyâseddin Muhammed B. Yûsuf-ı Hüseynî adına 1521 yılında yazmaya başladı. Daha sonra onun ölümü ile Safeviler'in Herat valisi Şalu oymağından Durmuş Han'ın veziri Hâce Habîbullah-ı Sâvecî'nin adına devam etti ve 1524 yılında tamamladı. İkinci ithaftan

³ Zeyneddin b. Hamdullah Müstevfî Kazvînî, *Zeyl-i Târih-i Güzîde*, (Nşr. İrec Afşar), Tahran 1372; *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, (Çev. M. D. Kazımov-V. Z. Piriyevev), Elm Neşriyyat, Bakü 1990; Yılmaz, *Celayirliler*, XXXI.

⁴ Hândmîr, Hâce Gıyâseddîn Hümâmeddin Muhammed b. Hâce Celâleddîn Muhammed el-Hüseynî Şîrâzî, *Târih-i Habîbü's-Siyer fî Ahbâr-i Efrâd-ı Beşer*, III, (Nşr. Muhammed Debîr Siyâkî), Kitâbfürûş-i Hayyâm, Tahran 1362; Günaltay, *Tarih ve Müverrihler*, 405-408; Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, 248-250; İsmail Aka, "Hândmîr", *DİA*, 15, İstanbul 1997, 550-552; Aka, Mirza, *Şahrüh ve Zamani*, XXI; Yüksel, *Timurlularda Din-Devlet İlişkisi*, XVII-XXIII.

dolayı esere “*Habîbü’s-Siyer*” adı verilmiştir. Timurlu Devleti tarihini içeren bir eser olması dolayısıyla çalışmamız için büyük önem arz etmektedir.

Ahsenü’-t-Tevârîh: Bu eserin müellifi Hasan-ı Rumlu’dur. Hasan-ı Rumlu, Türk asıllı olup eserini Farsça kaleme almış ve yıl hesabına göre anlatmıştır.⁵ Safevi Devleti hükümdarı Şah Tahmasb’ın yakın adamlarından olan Hasan-ı Rumlu, Türkmen oymağının reislerinden Emir Sultan-ı Rumlu’nun torunudur. Küçük yaştan itibaren Şah Tahmasb’ın yanında seferlere katıldı. On iki cilt olan eserinin yalnızca iki cildi günümüze ulaşabilmiştir. Eser Timurlu, Kara Koyunlu, Ak Koyunlu ve Osmanlı devletleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. 1349 yılında Abdülhüseyin Nevai tarafından neşredilmiş ve Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

B. Arapça Kaynaklar

Acâibu’l Makdûr Fî Nevâib-i Timûr: Timurlu Devleti tarihi hakkında bilgi veren en önemli eserlerden biridir. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Ebû Nas Muhammed b. Arabşah Şîghabeddin Ebu’l-Abbas tarafından yazıldı.⁶ Arabşah, 1388 yılında Dımaşk’ta doğdu. Emir Timur, 1400 yılında Şam’ı fethettiği zaman Semerkant’a götürüldü ve burada çok iyi bir eğitim aldı. Moğol ve Çin bölgesindeki şehirleri gezdikten sonra Karadeniz üzerinden Edirne’ye gitti. Osmanlı sultanı Çelebi Mehmed’in himayesinde çeşitli görevlerde bulundu. Çelebi Mehmed’in ölümünün ardından önce 1421 yılında Halep’e, oradan da 1422 yılında da memleketi Dımaşk’a gitti. 1450 yılında Kahire’de öldü. 1435 yılında tamamladığı eserinde Emir Timur hakkında önemli bilgiler vermektedir. Çok sayıda baskısı olan eser 1698 yılında Türkçeye çevrildi. Ancak bu çeviride oldukça ağır bir dil kullanıldı. 2012 yılında Ahsen Batur tarafından eserin Beyrut baskısı esas alınarak Türkçe çevirisi yapıldı. Eserin Türkçeye çevrilmesi ve Timur hakkında bilgi vermesi çalışmamız da bize kolaylık sağladı.

⁵ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’-t-Tevârîh*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yay, Ankara 2006; Faruk Sümer, *Kara Koyunlular*, I, TTK Yay., Ankara 1992, 5-6; Aka, Mirza, *Şahruh ve Zamanı*, XXI-XXXII; Aliyev Salih Muhammedoğlu, “Hasan-ı Rumlu”, *DİA*, 16, İstanbul, 346-347.

⁶ İbni Arabşah, *Acâibu’l Makdûr Fî Nevâib-i Timûr*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2012; Günaltay, *Tarih ve Müverrihler*, 360-364; Togan, *Tarihte Usûl*, 200; İbrahim Kafesoğlu, “İbn Arabşah”, *İA*, 5/2, MEB Yay., Eskişehir 2001, 698-701; İsmail Aka, “*Acâibu’l Makdûr*”, *DİA*, 1, İstanbul 1988, 318.

En-Nücumu’z- Zahire Fi Mülûki Mısır ve’l-Kâhire: Başlı başına bir Mısır tarihi olan eser, Ebü’l-Mesâhin Cemâlüddîn Yûsuf b. Tagrıberdi el-Atâbekî el-Yeşbugavî ez-Zâhirî tarafından kaleme alınmıştır.⁷ Tagrıberdi, 1409-1410 tarihinde doğdu. Önemli bir bey ve Sultan Berkuk’un kayınbiraderi olması, onun devlet kademesinde hızlı bir şekilde yükselmesine vesile oldu. Sultan Ferec döneminde Dımaşk Nâibliğine yükseldi. Tagrıberdi, Mısır’ın en büyük tarihçilerinden biridir. Müellifin eseri, 641 yılındaki Mısır’ın fethinden başlayarak 1467 yılına kadar olan sekiz buçuk asırlık dönemi kapsamaktadır. Memlûklü- Celayirli ve Memlûklü- Timur konuları hakkında bilgi veriyor olmasından ötürü çalışmamız için önemli bir kaynak niteliğindedir. Muhammed Hüseyin Şemseddin’in Beyrut’ta basılan tıpkıbasımı, Ahsen Batur tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Biz çalışmamızda Ahsen Batur’un yapmış olduğu çeviriden faydalandık.

C. Seyahatname

Clavijo Seyahatnâmesi: Timurlu Devleti hakkında bilgi veren en önemli eserlerden birisidir.⁸ Ankara Savaşı’ndan sonra Kastilya Kralı III. Henry’nin, Emir Timur’a gönderdiği elçilik heyetinde bulunan Clavijo tarafından kaleme alınmıştır. 1403 yılında Kadiz’den başlayarak Timur ile görüşmesinin ardından 1406 yılındaki III. Henry’nin huzuruna çıkmasına kadar geçen olayları anlatmaktadır. Gittiği yerlerde gördüklerinin ve duyduklarını yazan müellif İran, Azerbaycan ve Anadolu’nun siyasi, kültürel ve ekonomik yapısı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Eserin Türkçeye çevirisini 1993 yılında Ömer Rıza Doğrul ve 2008 yılında da Zeynep Ertan tarafından yapıldı. Biz çalışmamızda Zeynep Ertan’ın çevirisinden yararlandık.

Ç. Araştırma Eserler

Tarih araştırmalarında kaynak eserler çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Ancak kaynakların müellifleri olayı taraflı veya eksik yazılabilmektedir. Bu nedenle Tarih alanında eksik veya yanlış olan bilgilerin daha iyi ve anlaşılır şekilde anlatılabilmesi için

⁷ İbni Tagrıberdi, *En-Nücumu’z- Zahire (Parlayan Yıldızlar)*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2013; Günaltay, *Tarih ve Müverrihler*, 390-391; Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, 219-221; Togan, *Tarihte Usûl*, 205-206; Yılmaz, *Celayirliler*, XXXVI; Mustafa Çuhadar- İsmail Yiğit, “İbn Tagrıberdi”, *DİA*, 20, İstanbul 1999, 385-388.

⁸ Ruy Gonzales De Clavijo, *Timur’un Hayatı ve Kadiz’den Semerkant’a Seyahatler*, (Çev. Zeynep Ertan), Pozitif Yay., İstanbul 2008;

araştırma eserler yazılmıştır. Biz de çalışmamızda bu araştırma eserlerden faydalandık. Bu eserler hakkında kısa bilgi verelim.

Emir Timur hakkında birçok eser kaleme alınmış olmasına rağmen Sultan Ahmed Celayir hakkında yeterli çalışma bulunmamaktadır. Çalışmamızda Sultan Ahmed Celayir hakkında yararlandığımız ve bize yol gösteren başlıca eser Bülent Yılmaz tarafından ortaya konan *Celayirliler*⁹ adlı çalışmasıdır. Bu kaynak bizim çalışmamızda Celayirli Devleti ve Sultan Ahmed Celayir hakkında bilgi aldığımız en önemli çalışmadır.

Çalışmamızda yararlandığımız en önemli araştırma eserlerden biri de Sadık Armutlu tarafından kaleme alınan *Sultan Ahmed Celayir*¹⁰ adlı eserdir. Bu eser edebi bir çalışma olmasına rağmen Sultan Ahmed Celayir'in kişiliği ve şairlik yönü hakkında önemli bilgiler elde ettik.

Celayirli Devleti hakkında ortaya konan nadir eserlerden birisi olan ve Şirin Beyânî tarafından yazılan *Târih-i Âl-i Celâyir*¹¹ adlı eser çalışmamızda çokça kullandığımız eserlerin başında gelmektedir.

Emir Timur hakkından kaleme alınan eserlerden olup ve çalışmamızda yararlandığımız önemli araştırmalardan birisi de İsmail Aka tarafından yazılan *Timur ve Devleti*¹² adlı çalışmadır. Yine İsmail Aka tarafından kaleme alınan *Timurlular*¹³ ve *Mirza Şahruh ve Zamanı*¹⁴ adlı eserlerden çalışmamızda çokça faydalandık.

Çalışmamızdaki bir diğer önemli eser ise Faruk Sümer'in *Kara Koyunlular*¹⁵ adlı çalışmasıdır. Bu eser hem Celayirli- Kara Koyunlu hem de Celayirli- Timurlu ilişkilerini anlatmasından dolayı çalışmamız için çok önemlidir. Yine önemli bir çalışmada Yaşar Yücel tarafından yazılan *Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları*¹⁶ adlı eserdir.

⁹ Yılmaz, *Celayirliler Kabile-Devlet*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2002.

¹⁰ Sadık Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1990.

¹¹ Şirin Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran, Tahran 1093.

¹² İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK Yay., Ankara 2014.

¹³ İsmail Aka, *Timurlular*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1995.

¹⁴ Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, TTK Yay., Ankara 1994.

¹⁵ *Kara Koyunlular*, I, TTK Yay., Ankara 1992.

¹⁶ Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri Ve Sonuçları*, TTK Yay., Ankara 1989.

II. SULTAN AHMED CELAYİR VE TİMUR MÜCADELESİNİN GEÇTİĞİ BÖLGEYE GENEL BİR BAKIŞ

İran bölgesine Moğolların ilk gelişi Cengiz Han zamanında oldu, fakat bu ilerleyiş çok sürmedi. Bu ilk ilerleyiş neticesinde Horasan ve çevresi Moğol hakimiyetine girdi. 1228 yılında Cengiz Han'ın ölümünden sonra da Moğol Devleti'nin genişlemesi devam etti. Ögeday (1227-1241) zamanında Çin'e birçok sefer düzenlenerek Çin itaat altına alındı. Daha sonra tahta geçen Mengü Han (1251-1259), kardeşi Kubilay'ı Çin üzerine gönderirken diğer kardeşi Hülagu'yu da İran ve Anadolu taraflarına gönderdi. Hülagu, hızlı bir ilerleyiş ile İran bölgesine geldi ve kısa süre içinde Ceyhun Nehri'ne ulaşarak oradan da Horasan'a kadar ulaştı. Burada bulunan Alamut Kalesi'ni alarak yıktırdı ve daha sonra Bağdat'a girerek burada bulunan Abbasi halifeliğine son verdi. Anadolu'ya doğru ilerlemeye devam eden İlhanlı Devleti akınları ile 1243 yılında yapılan Köseadağ savaşı sonucunda Türkiye Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girdi. Böylece İran, Anadolu ve Kafkasya bölgesi İlhanlıların idaresine geçti.¹⁷

İlhanlı Devleti'nde, Hülagu'nun ölümünden sonra birçok hükümdar tahta geçti. Bu hükümdarlar arasında en büyük gelişme, Gazan Han (1295-1304) zamanında oldu. Çünkü Gazan Han'ı iktisadî ve idarî alanlarda yaptığı reformlar devletin kalkınmasında büyük katkı sağladı. Gazan Han ayrıca Müslümanlığı kabul ederek İslamiyet'i devletin resmi dini haline getirdi. Onun ölümünden sonra tahta 1304 yılında Olcaytu Han (1304-1316) geçti. Olcaytu Han'ın ölümünden sonra da çocuk yaştaki oğlu Ebu Said Bahadır Han (1317-1335) tahta oturdu. Ebu Said Bahadır Han, 1335 yılında zehirlenerek öldürüldü. Onun ölümünden sonra tahta geçecek herhangi bir varisin olmaması sonucunda devlet içinde ve kabileler arasında mücadeleler ortaya çıkmaya başladı.¹⁸

¹⁷ Osman Gazi Özgüdenli, *Orta Çağ Türk İran Tarihi Araştırmaları*, Kaknüs Yay., İstanbul 2006, 161-166; Osman Gazi Özgüdenli, "Moğollar", *DİA*, 30, İstanbul 2005, 225-229; Abdulkadir Yuvalı, "İlhanlılar", *DİA*, 22, İstanbul 2000, 102-103; Abdulazîz Ed-Dûrî, "Bağdat", *DİA*, 4, İstanbul 1991, 431.

¹⁸ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1981, 231; Faruk Sümer, *Oğuzlar(Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1999, 166; Gürsoy Solmaz, *Selçuklular'dan Osmanlılar'a*, Araz Yay., İstanbul 2016, 160; Nadir Devlet, *İlhanlılar*, *DGBİT*, Çağ Yay., İstanbul 1989, 71-73; Zekeriya Kitapçı, *Türk Moğol Boyları Arasında İslamiyet*, Yedikubbe Yay., Konya 2005, 195-196; Özgüdenli, *Türk İran Tarihi*, 167; Çobanoğlu, "İlhanlılar", 103-104; Osman Gazi Özgüdenli, "İran", *DİA*, 2, İstanbul 2000, 398; Bertold Spuler, "İlhanlılar", *İA*, 5/2, Eskişehir 2001, 969; Erol Kürkçüoğlu, *Ortaçağ'da Erzurum (V-XV. Yüzyıllar)*, Güneş Vakfı Yay., Erzurum 2007, 117.

İlhanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra İran coğrafyasında küçük hanedanlar arasında siyasi bir mücadele ortaya çıktı. İlhanlı Devleti komutanlarından olan Emir Çoban'ın torunu Şeyh Hasan Ebu Bahadır Han, Çobanoğulları Devleti'ni kurdu. Ancak fazla uzun ömürlü olmayan bu devlet 1357 yılında yıkıldı.¹⁹

Bu dönemde hakimiyet mücadelesine giren diğer bir güç olan Celayirliler (1340-1431) ise kendilerini İlhanlı Devleti'nin mirasçısı olarak göstererek İran bölgesinde hüküm sürmeye başladılar. Ancak Sultan Ahmed Celayir, Kara Koyunlu Yusuf ile yaptığı savaşı kaybedince devlet yıkılma sürecine girdi.²⁰

İran Bölgesinin bir kısmında Celayirliler ile Çobanoğulları'nın mücadelesi sürerken güney İran bölgesinde de Muzafferiler (1318-1393) ve İnculular (1342-1357) arasında mücadeleler yaşandı. Güney İran bölgesinde hakimiyeti sağlayan Muzafferi Devleti'nin (1314-1394) de ömrü uzun olmadı ve 1394 yılında Timurlular tarafından ortadan kaldırıldı.²¹

Maveraünnehir bölgesinde Moğol Devleti'nin bir kolu olarak varlığını sürdüren Çağatay Devleti'nin (1227-1370) başına bu dönemde Emir Kazgan (1346-1358) geçti. Çağatay Devleti, 1358 yılından sonra Maveraünnehir bölgesinde etkinliğini artırmaya başladı. Ancak Emir Kazgan'ın ölümünden sonra bazı iç karışıklıklar baş gösterdi. Bu karışık dönemde devlet iki parçaya bölündü. Maveraünnehir olarak tabir edilen kısım devletin batı kısmını oluştururken, bugünkü Kazakistan'ın güneydoğusu ve Doğu Türkistan bölgeleri ise Doğu kısmını temsil ediyordu. Çağatay Hanlığının doğu bölgesi hükümdarı Tuğluk Timur, Maveraünnehir bölgesindeki karışıklıklardan faydalanarak etkinliğini artırmaya başladı. Fakat Emir Kazgan'ın torunu Emir Hüseyin, Emir Timur ile bir ittifak kurarak onu bertaraf etti ve bölgeden uzaklaştırdı. Emir Timur daha sonra Emir Hüseyin'i yenerek bölgede hakimiyeti tek başına ele geçirdi.²²

¹⁹ Çobanoğlu, "İlhanlılar", 104.

²⁰ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 53; Sümer, *Kara Koyunlular*, I, 85-86; Yılmaz, *Celayirliler*, 230.

²¹ Şami, *Zafername*, 165; Özgüdenli, "İran", 398; J. H. Kramers, "İran", *IA*, 5/2, MEB Yay., Eskişehir 2001, 1022.

²² Yezdi, *Zafername*, 96-97. Özgüdenli, "İran", 398; Peter B. Golden, *Dünya Tarihinde Orta Asya*, (Çev. Yahya Kemal Taştan), Ötüken Yay., İstanbul 2015, 149.

Emir Timur yönetimi ele geçirince İran ve Azerbaycan bölgesinde etkinliğini artırmaya başladı. İlerleyişine devam eden Emir Timur Rey, Sultaniye, Tebriz ve Bağdat şehirlerini alarak bu bölgenin idaresini ele geçirdi ²³

Bu dönemde Moğol Devleti'nin devamı olarak nitelendirilen ve önemli bir yere sahip olan bir diğer devlet ise Altın Orda Devleti'dir (1227-1502). Altın Orda Devleti, Cuci'nin oğlu Batu zamanında yapmış olduğu Kıpçak seferi neticesinde kurulmuştu. Batu Han devletin ilk hükümdarıdır. Batu Han'dan sonra yerine kardeşi Berke Han, tahta oturdu ve bundan sonra tahta yine Batu'nun kardeşi Tokay-Timur'un neslinden olan Hanlar geçti. Berke Han, devlete karşı başlayan isyanları bastırmayı başardı. Onun ölümünden sonra devlet içerisinde iç karışıklıklar baş gösterdi. Özellikle 1360-1380 yılları arasından beyler ve prensler arasında tahtı ele geçirebilmek adına mücadeleler oldu. ²⁴

Altın Orda Devleti'nde uzun süren iç karışıklardan sonra Emir Timur'un desteğini alan Toktamış Han tahta oturmayı başardı. Onun zamanında devlet eski gücüne kavuştu. Toktamış Han Azerbaycan ve İran bölgesine hâkim olmak istedi. Hatta 1386 yılında bölgeye gelerek Tebriz'i yağmaladı. Ancak Emir Timur ile ters düşmesi sonucunda yapmış olduğu 1391 Kunduzca ve 1395 Terek savaşlarında Emir Timur'a mağlup oldu ve Altın Orda Devleti yıkılış sürecine girdi. ²⁵

İran ve çevresinde siyasi durum böyle iken Anadolu'da da Osmanlı Devleti hızlı bir şekilde güçlenerek Anadolu ve Balkanlarda ilerlemeye başladı. 1243 yılında yapılan ve Türkiye Selçuklu Devletinin yenilmesiyle sonuçlanan Köseadağ Savaşı sonucunda Anadolu'da beylikler ortaya çıktı ve siyasi birlik tamamen bozuldu. Köseadağ Savaşı sonrasında Anadolu'da kurulan beyliklerden birisi olan Osmanlılar ise Bizans sınırında olmanın avantajını ve o dönemde Bizans Devleti'nin geçirmiş olduğu buhranlı günlerden çok iyi faydalanarak kısa süre içinde diğer beylikler arasından sıyrılarak topraklarını önemli ölçüde genişletmeyi başardı. Osman Bey (1281-1324), Bizans Devleti ile 1302

²³ Şami, *Zafername*, 119-120; Yezdi, *Zafername*, 151-152.

²⁴ İlyas Kamalov, *Avrasya Fatihî Tatarlar*, Kaknüs Yay., İstanbul 2007, 110; Melek Özyetkin, "Altınordu Hanlığı'nın Resmi Yazışma Geleneği", *Türkler*, 8, yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 819.

²⁵ A.Yu. Yakubovskiy, *Altın Orda ve Çöküşü*, (Çev. Hasan Eren), TTK Yay., Ankara 2000, 154; İlyas Kamalov, *Altın Orda ve Rusya*, Ötüken Yay., İstanbul 2009, 105; Kamalov, *Avrasya Fatihî Tatarlar*, 110; Nadir Devlet, *Altın Ordu, DGBİT, Çağ Yay.*, İstanbul 1989, 117-118.

yılında yapmış olduğu Koyunhisar savaşından galip çıkarak Osmanlı Devleti'ni kurmayı başardı.²⁶

Osmanlı Devleti, Osman Bey'den sonra tahta geçen Orhan Bey (1324-1361) zamanında ilk defa balkanlar bölgesine geçmeyi başardılar. Kısa sürede Bizans Devleti'ne karşı kazandıkları zaferler ve balkanlarda çok hızlı ilerleme sonucunda haçlı ittifakı kuruldu. Osmanlı Devleti'nin balkanlarda kolay bir şekilde ilerlemesinin en önemli faktörlerinden birisi Avrupa'da meydana gelen Yüzyıl Savaşları oldu. 1389 yılında Sultan Murad (1361-1389) zamanında yapılan Kosova Savaşı ve daha sonra Yıldırım Bayezid zamanında yapılan 1393 yılında Sırp Sındığı ve 1396 yılında Niğbolu savaşlarında kazanılan başarılarla Osmanlı Devleti kısa sürede gücüne güç kattı. Ancak Emir Timur ile Yıldırım Bayezid arasında çıkan anlaşmazlıklar sonucunda 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid yenilerek Emir Timur'a esir düştü ve Osmanlı Devleti 11 yıl süren bir fetret dönemine girdi.²⁷

XIV. yüzyılın en güçlü devletlerinden birisi de Mısır bölgesinde bulunan ve Eyyübi Devleti ordusunda bulunan komutanlar tarafından kurulan Memlûklü Devleti'ydi (1250-1517). Memlûklü Devleti, Moğolların ilerleyişine karşı durdu ve 1260 yılında yapılan Ayn-ı Calut Savaşı'nda, Hülagü'yü yenilgiye uğratarak Moğol ilerleyişini yavaşlattı.²⁸

Sultan Baybars ile gerçek bir devlet kimliğine bürünen Memlûklü Devleti Moğolların Bağdat'ı alıp Abbasi Halifeliği'ne son vermesinden sonra Abbasi hanedanından birisini Mısır'da halife ilan ederek onu koruma altına aldı. Memlûklü Devleti, daha sonra 1281 yılında Humus civarında Moğollarla yapılan ikinci savaşı kazanarak Moğol tehlikesini savuşturmayı başardı. Memlûklü Devleti güçlü bir orduya sahipti ancak sık sık yaşanan taht kavgaları devlet içinde karışıklığa sebep oluyordu. Tahta geçen Kayıtbay zamanında belirli bir süre istikrar yakalandı. Fakat onun ölümünden sonra istikrar ortamı tekrar bozuldu. Bu dönemde tahta Tomanbay geçti. Osmanlı Devleti ile Memlûklü Devleti arasında 1516 Mercidabık ve 1517 yılında Ridaniye yapılan savaşlarda Osmanlı Devleti hükümdarı Yavuz Sultan Selim galip geldi

²⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, TTK Yay., Ankara 1982, 39, 109.

²⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 259,271,273,309.

²⁸ İsmail Yiğit, *Memlûkler (1250-1517)*, Kayıhan Yay., İstanbul 2008, 36.

ve Memlûklü Devleti yıkıldı. Halifelik makamı bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'ne geçti.²⁹

²⁹ Yiğit, *Memlûkler*, 171; İsmail Yiğit, “Memlûkler”, *DİA*, 29, Ankara 2004, 93; Feridun Emecen, “Osmanlılar”, *DİA*, 33, İstanbul 2007, 493.

BİRİNCİ BÖLÜM

SULTAN AHMED CELAYİR VE TİMUR'UN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

1.1. CELAYİRLİLER VE SULTAN AHMED CELAYİR

1.1.1. Celayirliiler (1340-1410)

Moğol ırkından olan Celayirliiler, farklı bölgede yaşayan kabilelerden meydana gelmektedir. Celayirliiler yaşadıkları coğrafya dolayısıyla iki büyük kısma ayrılmışlardı. Bu kabilenin bir kısmı Moğolistan'ın doğusunda bulunan Onon Nehri etrafında yaşarken diğer önemli bir kısmı ise Karakum çölü civarında göçebe bir hayat sürüyordu. Celayirliiler göçebe hayat sürdürdüğü bu dönemde çevresindeki kabillerle mücadele etmek zorundaydı. Bazen uğramış oldukları saldırılarda yağma ve katliamlara maruz kalıyorlardı.³⁰

Celayirliiler, Cengiz Han'ın yapmış olduğu mücadeleye destek vererek ona tabi oldular ve onunla beraber hareket ettiler. Bu dönemde Moğol Devleti içerisinde önemli ve nüfuzlu Celayirli komutanlar bulunuyordu. Moğollar ve Celayirliiler arasında karşılıklı evlilikler vasıtasıyla birbirleri ile yakınlık kuruldu.³¹

Cengiz Han'ın Çin'i fethinde Moğol ordusunun sol kanadının komutanlığını yapan Mukalı Noyan, Celayirliilerden olup Çat kabilesinin reisi konumunda bulunuyordu. Cengiz Han, Celayirli yönetimini Mukalı Noyan'a vermişti. Etrafında toplanmış bulunan bütün ulus, boy ve oymakları dört bir yana dağıttığı sırada bu kabileler ve uluslar içerisinde bulunan Celayirliiler'in bir kısmı Çin'e giderken bir kısmı Moğolistan'da kalmış, bir kısmı da Hülagü Han ile beraber İran bölgesine doğru gitmişlerdi. V.V. Barthold, Celayirliilerin Türkleşmiş bir Moğol kabilesi olduğunu belirtmektedir.³²

Celayirliilerin Moğol ordusunda görev yapan en önemli komutanlarından birisi de İlkan Noyan'dır. İlkan Noyan, Hülagü Han ile beraber İran bölgesine gitmiş ve çok önemli savaşlara katılmıştı. Onun çocukları İlhanlı Devleti'nde önemli görevlerde

³⁰Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 2; Yılmaz, *Celayirliiler*, 9-10; Ürekli, "Celayirliiler", 264; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 16; Mükrimin Halil Yinanç, "Celayir", *İA*, 3, MEB Yay., İstanbul 1993, 64.

³¹ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 3-4; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 16.

³² Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 4; V.V. Bartold, *Orta Asya (Tarih ve Uygarlık)*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2014, 147; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 16; Yılmaz, *Celayirliiler*, 10; Ürekli, "Celayirliiler", 264.

bulunmuşlardı. Ak Buka'nın oğlu Emir Hüseyin İlhanlı hükümdarı Argun'un kızıyla evlenmiş ve "küregen" unvanını almıştı. Celayirliler sülalesi karşılıklı yapılan evlilikler dolayısıyla ana tarafından Moğolların İlhanlı koluna bağlı durumdaydı. Bu sebeple kendilerini daha güçlü kılmak için soylarını Cengiz Han'a dayandırıyorlardı. Emir Hüseyin, Ebu Said Bahadır Han zamanında meydana gelen isyanlarda başarılı olunca Ebu Said Bahadır Han tarafından Horasan'ın idaresine getirildi.³³

Celayirliler, Moğol Devleti'nin yıkılmasından sonra Timurlu Devleti'nin kurulmasına kadar geçen ve fetret devri diye tabir edilen bu süreçteki en önemli silsilelerden birisidir.³⁴

1.1.2. Şeyh Hasan Celayir (1335-1356)

Şeyh Hasan Celayir, babası Emir Hüseyin Küregen'in ölümünden sonra onun yerini alarak İlhanlı Devleti hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın (1316-1335) en yakın emirlerinden birisi oldu. 1323 yılında İlhanlı Devleti'nin ünlü bir beylerbeyi olan Emir Çoban'ın kızı Bağdat Hatun ile evlendi. Ancak daha sonra Ebu Said Bahadır Han'ın, Bağdat Hatun'a âşık olması sonucunda boşanmak zorunda kaldı. Çobanlı Şeyh Hasan ile karıştırılmaması için Hasan-ı Büzürg diye de anılmıştır.³⁵

Şeyh Hasan Celayir, Bağdat Hatun'dan boşandıktan sonra Ebu Said Bahadır Han'ın gözünde itibarı arttı ve bu dönemde yarığa çıkarılarak Arran, Kuzey Azerbaycan, Mugan ve Şirvan bölgelerinin valisi ve "ulus beyi" ilan edildi. Şeyh Hasan Celayir'in devlet kademesinde bu kadar yükselmesini çekemeyen hem de Bağdat Hatun'u sevmeyen bazı emirler, ikisinin gizlice bulunduğu yalanını uydurunca Ebu Said Bahadır Han tarafından Kemah Kalesi'nde hapse atıldı. Ancak bir süre sonra suçsuz olduğu anlaşılacak

³³ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 1,8; Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 235; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 16; Ürekli, "Celayirliler", 264. Yinanç, "Celayir", 64.

³⁴ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 1.

³⁵ Yılmaz, *Celayirliler*, 81-86; Ş. Cem Tüysüz, *İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları (Sulduzlar)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2004, 97; Muzaffer Ürekli, "Celayirliler", *DİA*, 7, İstanbul 2007, 264; Enver Konukçu, "Bağdat Hatun", *DİA*, 4, İstanbul 1991, 444.

itibarını ve görevini iade edildi. Anadolu eyaletinin genel valiliğine getirilerek bu bölgeye gönderildi.³⁶

Şeyh Hasan Celayir'in Anadolu'da bulunduğu dönemde Ebu Said Bahadır Han zehirlenerek öldürüldü. Kendisinden sonra tahta geçerek hükümdarlık yapacak vasıfta biri olmadığı için devlet içinde karışıklıklar meydana gelmeye başladı. Bu dönemde oldukça güçlü bir konumda bulunan Şeyh Hasan Celayir devlet yönetiminde söz sahibi olmaya başladı. İlk önce Oyratlarla yapmış olduğu savaşı kazanarak şehzadelerden Muhammed'in İlhan olmasını sağladı. Böylece İlhanlı Devleti'nin yönetimi Şeyh Hasan Celayir ve onun tayin ettiği kişilere geçti. Daha sonra Toğatimur Han'ı destekleyerek İlhan olmasını sağladı. Son olarak da Şah Cihan Timur'u ilhan yapmasına rağmen bu sırada güçlenen Emir Çoban'ın torunu Çobanlı Şeyh Hasan Oyratlı'larla birleşerek Şeyh Hasan Celayir'in üzerine yürüdü. 1339 yılında Merağa yakınlarında yapılan savaşı kaybeden Şeyh Hasan Celayir Bağdat'a çekilmek zorunda kaldı. Burada Şah Cihan Timur'dan bir yarar gelmeyeceğini anladı ve 1340 yılında bağımsızlığını ilan ederek Celayirli Devleti'ni kurdu.³⁷

1.1.3. Sultan Üveys (1356-1374)

Şeyh Hasan Celayir'in ölümünden sonra yerine oğlu Sultan Üveys devlet erkani içinde herhangi bir muhalefet olmaksızın 1356 yılında Celayirli Devleti tahtına oturdu. Sultan Üveys'in tahta oturduğu sırada Çobanoğulları Devleti tahtında Melik Eşref (1343-1358) bulunuyordu. Melik Eşref, halka kötü davranıp baskı ve zulüm yapıyordu. Bu zulümden kaçan Tebriz kadısı Muhiyedd'in Berdaî, Altınordu Devleti Hükümdarı Canıbeg'den (1342-1357) yardım istedi. Canıbeg büyük bir ordu ile gelerek Tebriz'e girdi ve Melik Eşref'i öldürdü. Azerbaycan yönetimini oğlu Berdibeg'e (1357-1359)

³⁶ Yılmaz, *Celayirliler*, 86-87; Tüysüz, *İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları*, 97-98; Bertold Spuler, *İran Moğolları (Siyaset, İdare Kültür İlhalılar Devri, (1220-1350)*, TTK Yay., Ankara 2011, 143; Ahmet Toksoy, *Karaz'dan Otlukbeline Savaşlar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1998, 121.

³⁷ Yılmaz, *Celayirliler*, 83-107; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 17; Tüysüz, *İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları*, 159; Ürekli, "Celayirliler", 264; Yinanç, "Celayir", 64; Solmaz, *Selçuklular'dan Osmanlılar'a*, 162; Hasan Geyikoğlu, "Kara-Koyunlular'ın Van Gölü Çevresindeki Faaliyetleri ve Günümüze Ulaşabilen Mirasları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 38, Erzurum 2008, 209; Savaş Eğilmez, *Erzurum (Kuruluştan Osmanlı Fethine Kadar)*, Erzurum Büyükşehir Belediyesi Yayını, İstanbul 2010, 152.

bırakan Canibeg geri döndü. Ancak Berdibeg’de babasının hastalanması üzerine Tebriz’in yönetimini Çobanlı hanedanından Ahi Cuk’a bırakarak Deşt-i Kıpçak’a döndü.³⁸

Sultan Üveys, Berdibeg Han’ın Tebriz yönetimini Ahi Cuk’a bırakarak Deşt-i Kıpçak’a döndüğü haberini alınca büyük bir ordu toplayarak Tebriz’e doğru yola çıktı. Ahi Cuk, Sultan Üveys’in Tebriz’e doğru geldiği haberini alınca ordusunu toplayarak şehrin dışındaki Suntay Dağı civarında onu karşıladı. 1358 yılında iki ordu karşı karşıya geldi. Kesin bir kazananın olmadığı ilk gün sonunda iki orduda ertesi gün savaşmak için hazırlık yaptığı sırada Ahi Cuk’un ordusu dağılmaya ve Tebriz’e doğru kaçmaya başladı. Celayirli ordusu kaçan askerleri takip ederek bir kısmını öldürdü. Ahi Cuk, Nahcivan tarafına doğru kaçmayı başardı. Böylece Tebriz şehri 1358 yılında Celayirlilerin eline geçti.³⁹

Sultan Üveys, Tebriz’i aldıktan sonra kendisinden kaçan Ahi Cuk’un olası bir saldırısı karşısında burasının güvenli olmadığını düşünerek kış ayları olmasına rağmen tekrar Bağdat’a döndü. Ahi Cuk, bunun üzerine tekrar Tebriz’e gelerek idareyi ele aldı. Bu sırada Muzafferî Devleti hükümdarı Mubârizüddin Muhammed Muzaffer (1357-1364), Tebriz’in tekrar Ahi Cuk’un eline geçtiğini duyunca 1359 yılında ordusuyla buraya doğru hareket etti. 1359 yılında Ahi Cuk ile Muhammed Muzaffer arasında yapılan savaşta Ahi Cuk yenilerek kaçtı. Tebriz’in idaresi bu kez Muzafferî Devleti’ne geçti.⁴⁰

Sultan Üveys, Muhammed Muzaffer’in Tebriz’i ele geçirdiğini duyunca hiç vakit kaybetmeden ordusunu toplayarak yola çıktı. Muhammed Muzaffer, Sultan Üveys’in geldiğini duyunca hemen Tebriz’den çıkarak Isfahan’a doğru yola koyuldu. Böylece Sultan Üveys ikinci kez Tebriz’i almış oldu.⁴¹

³⁸ Yılmaz, *Celayirliler*, 123-125; Tüysüz, *İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları*, 188-189; Kamalov, *Altın Orda ve Rusya*, 93; Mehmet Saray, “Altın Orda Hanlığı”, *DİA*, 2, İstanbul 1989, 539; V. Minorsky, “Üveys”, *İA*, 13, MEB Yay., Eskişehir 2001, 133-134.

³⁹ Yılmaz, *Celayirliler*, 125-126; Tüysüz, *İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları*, 192; Minorsky, “Üveys”, 134.

⁴⁰ Yılmaz, *Celayirliler*, 127-128; Tüysüz, *İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları*, 189-190; Minorsky, “Üveys”, 134; Rıza Kurtuluş, “Muzafferîler”, *DİA*; 31, İstanbul 2006, 419-420.

⁴¹ Yılmaz, *Celayirliler*, 128; Tüysüz, *İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları*, 192-193; Minorsky, “Üveys”, 134; Kurtuluş, “Muzafferîler”, 420.

Sultan Üveys, Tebriz’i kesin bir şekilde aldıktan sonra Bağdat’ döndü ve burada çıkan isyanı bastırdı. Sultan Üveys, daha sonra 1366 yılında sefere çıkarak sırasıyla Tikrit ve Musul’u ele geçirdi. Daha sonra Mardin üzerine yürüyerek burayı da idaresi altına almayı başardı. Bu dönemde yine Kara Koyunluları da itaat altına alan Sultan Üveys Bağdat’a döndü. Kışı Bağdat’ta geçirdikten sonra bu kez Şirvan üzerine yürüdü ve 1367-1368 yılında burayı da Celayirli Devleti topraklarına katmayı başardı. Daha sonra 1371 yılında Rey şehri üzerine yürüyerek şehri ele geçirdi.⁴²

Sultan Üveys, henüz otuzlu yaşlarda bulunduğu sırada yakalandığı veba hastalığı sonucu 1374 yılında öldü ve yerine Sultan Hüseyin, Celayirli Devleti tahtına oturdu.⁴³

1.1.4. Sultan Ahmed Celayir’in Tahta Oturması (1382-1410)

Sultan Ahmed Celayir, Celayirlilerin en ünlü hükümdarı olan Sultan Üveys’in dördüncü oğlu ve devletin dördüncü hükümdarıdır. Sultan Mugisüddin Ahmed b. Şeyh Üveys b. Şeyh Hasan b. Hüseyin b. Akbuga b. İlkan adı ile anılır. Dedesi İlkan, Ebu Said’in oğlu Argun Han’ın torunu, Şerefüddin Han’dır. Ayrıca, Ahmed Bahadır ve Sultan Gıyaseddin Ahmed isimleriyle de bilinmektedir. Doğum yeri ve doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır.⁴⁴

Sultan Üveys’in ölümünden sonra en büyük oğlu olan Hasan’ın tahta oturmasını istemeyen emirler onu öldürerek Hüseyin’i (1374-1382) tahta oturtarak onu sultan ilan ettiler. Ancak Sultan Hüseyin henüz çocuk denecek yaşta idi. Bu yüzden devlet işlerinde emirlerin sözü geçmeye başladı. En yakın emirlerden biri olan Adil Ağa, Sultan Hüseyin’i istediği gibi yönlendirmeye başladı. Bu durum kısa süre de komşu devlet ve kabileler tarafından fark edildi. Sultan Hüseyin’in güçsüz bir yönetime sahip olduğunu anlayan ve Adil Ağa’nın Tebriz’e gitmesini fırsat bilen Muzafferiler Hükümdarı Şah Şüca, Sultaniye’ye gelerek şehri aldı. Ancak çok geçmeden Adil Ağa’nın kendi ordusuyla dönmesi üzerine şehri bırakarak tekrar kendi topraklarına döndü.⁴⁵

⁴² Yılmaz, *Celayirliler*, 137-143; Minorsky, “Üveys”, 134.

⁴³ Yılmaz, *Celayirliler*, 145; Minorsky, “Üveys”, 134.

⁴⁴ Arabşah, *Acâibu’l Makdûr*, 111-112; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 17-18; Ürekli, “Celayirliler”, 264; Yinanç, “Celayir”, 64; Wilhem Barthold, “Ahmed Celayir”, *İA*, 1, MEB Yay., İstanbul 1978, 183.

⁴⁵ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 65; Yılmaz, *Celayirliler*, 155-156.

1382 yılında Mazendaran hâkimi Emir Veli ile Şah Mansur, birlik olarak Rey şehrine saldırdılar. Adil Ağa hemen hareketle bu şehre doğru yola çıktı. Fakat emrindeki kuvvetlerin Emir Veli ile mücadele edecek güçte olmadığını anlayınca Sultan Hüseyin'e haber göndererek ondan yardım istedi. Bunun üzerine Sultan Hüseyin emrindeki bütün askerleri Adil Ağa'ya yardım etmeleri için gönderdi. Tebriz'de emrinde sadece yirmi asker kaldı. Sultan Ahmed Celayir bu durumdan haberdar olunca asker toplamak için hemen Tebriz'den ayrılarak Erdebil'e yola çıktı.⁴⁶

Sultan Hüseyin, kardeşi Ahmed Celayir'in sebepsiz yere Tebriz'den ayrılmasından kuşkulananarak teyzesi Vefa Kutluğ Hatun'u arkasından göndererek onu geri getirmesini istedi. Ancak maksadının anlaşıldığından korkan Sultan Ahmed Celayir geri dönmeyerek Mağan ve Arran tarafına gitti ve burada adam toplamaya başladı. Daha sonra Erdebil hâkimi olan Emir Hamza'nın ordusuyla gelerek ona katılması üzerine yeterince asker topladığını düşünen Sultan Ahmed Celayir, Tebriz kapılarına dayandı. Sultan Hüseyin çok az sayıdaki askerle bir şey yapmayacağını anladı ve kaleyi terk ederek halkın yardımıyla şehrin içinde saklanmaya başladı. Ancak kaledeki bütün evler tek tek aranmaya başlandı. Sultan Hüseyin saklandığı yerden çıkarılarak Sultan Ahmed Celayir'in huzuruna getirildi ve onun emriyle öldürülerek Dımaşkiye İmareti'ne defnedildi. Böylece Sultan Ahmed Celayir 1382 yılında Tebriz'de Celayirli Devleti tahtına oturdu.⁴⁷

Sultan Hüseyin'in öldürüldüğü sırada Adil Ağa, Rey şehri kuşatmasında bulunuyordu. Bu şehri tekrar aldığı sırada Sultan Hüseyin'in öldürüldüğü ve tahta Sultan Ahmed Celayir'in oturduğu haberi geldi. Bunun üzerine hemen Rey şehrinde ayrılarak Sultaniye'ye geldi. Bu arada Şehzade Bayezid, kardeşi Sultan Ahmed Celayir'in Tebriz'e girdiği sırada kendisinin de öldürüleceği korkusuna kapılarak çok acele bir şekilde kaçarak

⁴⁶ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 43.

⁴⁷ Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 112; Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 43-44; Devletşah Semerkandi, *Tezkiretü'ş Şuarâ(Şair Tezkireleri)*, (Çev. NecatiLugal), Pinhan Yay., İstanbul 2011, 390; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 66; Yılmaz, *Celayirliler*, 175; Faruk Sümer, "İlhanlı Hükümdarları, Abaka, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celayir", *Bulleten*, LIII/206, TTK Yay., Ankara 1989, 191; Faruk Sümer, "Ahmed Celayir", *DİA*, 2, İstanbul 1989, 53; Barthold, "Ahmed Celayir", 183; A. G. Galstyan, *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, (Çev. İlyas Kamalov), Yeditepe Yay., İstanbul 2005, 161.

Sultaniye'ye geldi ve burada Adil Ağa'ya sığındı. İki gün sonra da emirlerin bütün Celayirli devlet adamlarının bulunduğu bir törenle burada sultan ilan edildi.⁴⁸

Adil Ağa, Şehzade Bayezid'i Sultaniye'de sultan ilan ettikten sonra büyük bir ordu toplayarak Tebriz'e yürüme kararı aldı. Sultan Ahmed Celayir ise henüz tam olarak Tebriz'e yerleşemediğinden dolayı yeterince askere sahip değildi. Sultan Ahmed Celayir, Adil Ağa'nın büyük bir ordu ile kendisine doğru geldiğini duyunca karşı koyacak gücü olmadığı için Tebriz'den ayrılarak Merağa tarafına doğru gitti. Adil Ağa ve Sultan Bayezid Sultan Ahmed Celayir'in daha fazla asker toplayarak güçlenmesini istemediklerinden dolayı onu takip ederek onlar da Merağa tarafına geldiler ve burada karargâh kurdular. Tebriz'in idaresine ise Emir Abbas Ağa ve Emir Musafir'i bıraktılar.⁴⁹

Adil Ağa'nın Sultaniye'ye dönmesinden sonra Tebriz'in idaresi için bırakmış olduğu Emir Abbas Ağa ve Emir Musafir, Sultan Ahmed Celayir'in kendilerine vermiş olduğu sözler neticesinde taraf değiştirdiler. Sultan Ahmed Celayir bu sırada Adil Ağa'nın Tebriz'de olmadığı haberini alınca da Tebriz'in teslim alınması için Emir Yağbastı ve Emir Ebu Said'i Tebriz'e gönderdi. Bu iki emir Emir Abbas Ağa ve Emir Musafir'in, Sultan Ahmed Celayir'in Tebriz'e geldiğinde, onların Sultan Ahmed Celayir'e daha yakın olacağını, bu sebeple de kendilerinin daha düşük makamlar alacaklarını düşünerek onları öldürdüler. Bunu duyan Sultan Ahmed Celayir artık olan oldu düşüncesiyle emirlere bir şey demedi ve tekrar Tebriz'e girdi.⁵⁰

1.1.5. Şeyh Ali'nin İsyanı ve Öldürülmesi

Sultan Ahmed Celayir Tebriz'de tahta oturduğu zaman kardeşi Şeyh Ali, Adil Ağa'nın tahrikleriyle Celayirli Devleti tahtını ele geçirmek için mücadeleye başladı. Şeyh Ali ve en önemli komutanı olan Pir Ali, emirlerindeki büyük bir ordu ile Tebriz'e yürüdü. Sultan Ahmed Celayir, onları Tebriz yakınlarındaki Heftrud mevkiinde karşıladı. Savaş başlamadan önce ordusunda bulunan Emir Ömer Gıpçaki ve bazı emirlerin Şeyh Ali'nin

⁴⁸ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 44; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 67; Abbâs İkbâl Âştîyânî, *Târih-i Moğol*, Müessese-i İntişârât-ı Emir Kebîr, Tahran 1365, 461; Yılmaz, *Celayirliler*, 179; Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 192; Sümer, "Ahmed Celayir", 53.

⁴⁹ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 45; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 70; Âştîyânî, *Târih-i Moğol*, 462; Yılmaz, *Celayirliler*, 179; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 24.

⁵⁰ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 45; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 71; Yılmaz, *Celayirliler*, 180.

⁵⁰ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 71; Yılmaz, *Celayirliler*, 180.

tarafına geçmeleri üzerine diğer emirlere fazla güvenemeyerek savaşmaktan vazgeçen Sultan Ahmed Celayir, o gece Nahcivan'da bulunan Kara Koyunlu Beyi Kara Mehmed'in yanına gelerek ondan yardım istedi. Kara Mehmed yardım edeceğini fakat iki şartının olduğunu söyledi. Bu iki şart şunlardı. Birincisi savaşta elde edilen ganimetin hepsini Kara Mehmed alacaktı. İkincisi ise savaşta orduyu kendisi komuta edecekti. Sultan Ahmed Celayir başka çaresi olmadığı için bu şartları kabul etti.⁵¹

Şeyh Ali ve Pir Ali, Sultan Ahmed Celayir'i kaçmasından sonra çok fazla Tebriz'de kalmadılar ve onu takip ederek Hoy taraflarına doğru geldiler. Kara Mehmed, Şeyh Ali ve Pir Ali'nin geldiği haberini alınca hemen ordusunu hazırlayarak savaş düzenine soktu ve onların karşısına çıktı. Yapılan savaşta Kara Mehmed'in ustaca uygulamış olduğu taktik sayesinde kendisinden daha kalabalık olan rakip karşısında galip gelmeyi başardı. Şeyh Ali ve Pir Ali savaş meydanında öldürüldü. Savaş sonucunda Kara Koyunlular büyük bir ganimet elde etti. Sultan Ahmed Celayir ise tahtını sağlamlaştırmış oldu ve çok beklemeyerek Tebriz'e döndü. Şeyh Ali'nin başını da ibret olması için Adil Ağa'ya gönderdi.⁵²

1.1.6. Sultan Ahmed Celayir'in Adil Ağa ile Mücadelesi (1382-1384)

Sultan Ahmed Celayir'in Şeyh Ali'nin başını Adil Ağa'ya yollaması onu bir hayli kızdırdı. Yapılan bu saygısız harekete cevap vermek isteyen Adil Ağa hemen bir ordu toplayarak Tebriz üzerine yürümek istedi. Sultan Ahmed Celayir'in karşı koyacak gücü olmadığından dolayı memleketin ileri gelen adamlarından olan Hoca Saadettin Efendi'yi, Adil Ağa'nın yanına göndererek barış yapılmasını istedi. Yapılan görüşmeler sonucunda Sultan Ahmed Celayir teyzesini Adil Ağa'ya nikahlarken onun kızını da kendisine eş olarak aldı. Böylece akrabalık ilişkileri kurulmuş oldu.⁵³

Adil Ağa bu anlaşmanın yapılmasından sonra Sultan Ahmed Celayir'e bir elçi göndererek Celayirli hanedanının diğer ileri gelenlerin onayını almak bahanesiyle

⁵¹ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 45-46; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 71; Sümer, *Kara Koyunlular*, 46; Yılmaz, *Celayirliler*, 180.

⁵² Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 46; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 71-72; Âştîyânî, *Târih-i Moğol*, 42; Sümer, *Kara Koyunlular*, 47; Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 192; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 24; Sümer, "Ahmed Celayir", 53.

⁵³ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 46; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 72; Solmaz, *Selçuklular'dan Osmanlılar'a*, 164.

Tebriz'e doğru yola çıktı. Sultan Ahmed Celayir, bu sözlere itibar etmedi. Fakat karşı koyacak gücü olmadığından tekrar Tebriz'den ayrıldı ve Muğan tarafına doğru gitti. Adil Ağa bu sırada Tebriz'e geldi ve burada bulunan emirler ona bağlılıklarını bildirdiler. Bu bağlılık sonucunda Adil Ağa çok sayıda altın ve gümüş dağıttı. Burada biraz zaman geçirdikten sonra Sultan Ahmed Celayir'i takip etmek için Adil Ağa da Muğan tarafına doğru yola koyuldu. Ancak Şirvan hâkimi Huşenk'in araya girmesiyle barış yapıldı. Yapılan barış anlaşmasına göre ise Azerbaycan Sultan Ahmed Celayir'e, Irak-ı Arab ise Sultan Bayezid'e idaresinde olacaktı.⁵⁴

Adil Ağa yapılan anlaşmadan sonra büyük emirlerinden olan yeğeni Emir Tursun'u Bağdat'ın idaresine yolladı. Emir Tursun büyük bir ordu ile Bağdat'a geldi. Bu sırada Bağdat hâkimi Abdülmelik, o gün Şeyh Ali'nin defin işlemlerinin olduğunu ve onu karşılamaya gelemeyeceğini bildirerek defin işlemlerinin halledilmesinden sonra ertesi gün bizzat gelerek Emir Tursun'u karşılayacağını söyledi. Ertesi gün karşılama törenine giden Abdülmelik ve veziri ile iki adamı Emir Tursun tarafından öldürüldü ve malları yağmalandı. Bunun üzerine halk arasında isyan çıktı. Bu isyanlar sırasında Adil Ağa'ya gönderilmek için toplanan ganimetler de yağmalandı. Bağdat'ın bulunduğu bu karışık durumdan haberdar olan Sultan Ahmed Celayir, hemen harekete geçerek şehre geldi. Emir Tursun yanındaki adamları ile birlikte kaçarak şehri terk etti. Fakat takip edilerek kısa süre içerisinde yakalanıp öldürüldü. Böylece Bağdat'ın idaresi 1383 yılında Sultan Ahmed Celayir'e geçmiş oldu.⁵⁵

Sultan Ahmed Celayir, kışı Bağdat'ta geçirdi ve sonrasında buranın idaresini Hoca Yahya Semnani'yi bıraktı. 1383 yılında buradan ayrılarak tekrar Tebriz'e döndü. Bu sırada Adil Ağa asker toplamakla meşguldü. Ancak Sultan Ahmed Celayir özellikle Bağdat ve çevresinin alınmasından sonra iyice güçlendi. Adil Ağa bir kez daha Tebriz yakınlarına gelerek Sultan Ahmed Celayir'e saldırdı. Ancak istediği başarıyı elde edemedi ve ordusunun dağılmaya başladığını görünce geri çekilerek Sultaniye'ye dönmek zorunda kaldı. Bu muharebe dengelerin kısa sürede nasıl değiştiğini açık bir şekilde gösterdi.⁵⁶

⁵⁴ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 46; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 72; Yılmaz, *Celayirliler*, 181; Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 192; Ürekli, "Celayirliler", 264; Yinanç, "Celayir", 64.

⁵⁵ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 46; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 73; Âştiyânî, *Târih-i Moğol*, 462; Sümer, "Ahmed Celayir", 54.

⁵⁶ Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 47; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 74.; Âştiyânî, *Târih-i Moğol*, 463.

Sultan Ahmed Celayir, yapılan son muharebeden sonra Adil Ağa'nın tekrar toparlanmasını engellemek için Sultaniye'ye üzerine doğru yürüme kararı aldı. Adil Ağa ise eski gücünü kaybettiğinden ve tek başına karşılık verecek gücü kalmadığından Muzafferi Devleti hükümdarı Şah Şüca'ya haber göndererek yardım istedi. Zaten Şah Şüca yıllardır Azerbaycan bölgesini yönetebilmek için fırsat kolluyordu. Tam da aradığı fırsatı bulmuştu. O, Sultan Bayezid'e yardım ederek onu görünüşte tahtta tutmayı ve bu sayede bölgeyi yönetmeyi amaçlıyordu. Ancak bunu haber alan Sultan Ahmed Celayir Şah Şüca'ya bir mektup yazarak Adil Ağa'nın gözünün Azerbaycan'da olduğunu ve ona inanmamasını, Sultan Bayezid'in ise kardeşi olduğunu ve Sultaniye'yi alarak ona bırakacağını söyledi. Böylece Adil Ağa'yı da devre dışı bırakmış olacaktı. Sultan Ahmed Celayir ile Şah Şüca arasında anlaşma sağlandı ve Sultaniye yönetimi 1383 yılında Sultan Bayezid'e bırakıldı.⁵⁷

1.1.7. Sultan Ahmed Celayir'in Sultaniye'yi Alması (1384)

Daha önce de belirtildiği üzere Sultan Ahmed Celayir ile Şah Şüca arasında yapılan anlaşma ile Sultaniye'nin idaresi Sultan Bayezid'e bırakılmıştı. Ancak Şah Şüca'nın Sultaniye'ye göndermiş olduğu emirleri, Celayirli emirler şehre almak istemediler. Bu emirleri şehrin dışında karşılayarak yemek ihtiyaçlarını giderdiler ama onlarla daha fazla ilgilenmediler. Muzafferi askerleri, birkaç ay bu şekilde devam ettikten sonra daha fazla dayanamayarak Sultaniye şehrini terk edip kendi topraklarına döndüler.⁵⁸

Şah Şüca çok geçmeden 1384 yılında vefat etti. Bunun üzerine Sultan Bayezid bağımsız oldu. Bu durumdan oldukça çekinen yanındaki emirler, başta Emir Ömer Gıpçaki olmak üzere can korkusuyla Sultaniye'den çıkarak kaçtılar. Çünkü bu emirler Sultan Ahmed Celayir'in kardeşi Şeyh Ali ile yapacağı savaş esnasında taraf değiştirerek karşı tarafa geçmişlerdi. Şah Şüca'nın ölümünden sonra askerleri de geri dönünce Sultaniye'de bir otorite boşluğu meydana geldi ve Sultan Bayezid bu otorite boşluğunun üstesinden gelmeyi başaramadı. Meydana gelen olaylar sonucunda Sultan Ahmed Celayir Sultaniye'ye gelerek herhangi bir direniş görmeden şehre girdi. Oğlu Ak Buka'yı buraya

⁵⁷Gezvinî, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 47; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 75; Yılmaz, *Celayirliler*, 184. Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 26-27.

⁵⁸Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 76; Yılmaz, *Celayirliler*, 187. Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 27.

idareci olarak tayin etti ve yanına da kendisine yakın adamlarından Muhammed Candar'ı bıraktı.⁵⁹ Bu arada Adil Ağa, Sultan Ahmed Celayir gelmeden kaçarak Şiraz'a gitti ve Muzafferi Devleti'ne sığındı.⁶⁰

Sultan Ahmed Celayir, Sultaniye'yi aldıktan sonra bir süre daha burada kalarak şehrin idaresi ve kalenin bazı bölgelerin de meydana gelen tahribatların onarımını yaptırarak kaleyi sağlamlaştırmak istedi. Daha sonra da kardeşi Sultan Bayezid'i alarak Tebriz'e döndüğü sırada onun gözlerine mil çektirdi. Böylece uzun süren mücadelesi sonucunda Sultan Ahmed Celayir, 1384 yılında tek başına Celayirli Devleti tahtına oturdu.⁶¹

Sultan Ahmed Celayir, Tebriz'e döndükten sonra bu kez Emir Timur'un Rey şehrini aldığı ve Irak-ı Acem'e doğru gelmekte olduğu haberini alınca Emir Suntay komutasındaki bir orduyu Sultaniye'ye gönderdi.⁶²

1.2. EMİR TİMUR'UN FALİYETLERİ

1.2.1. Emir Timur'un Soyuna Hakkında (1336-1405)

Sahipkıran⁶³ olarak tarih sahnesinde yerini almış olan Emir Timur, Moğolların Sıçan yılına tekabül eden 25 Şaban 736 (9 Nisan 1336) yılında Semerkant'ın güneyinde bulunan Keş şehri⁶⁴ yakınlarında ki Hoca Ilgar köyünde dünyaya geldi⁶⁵. Araplar tarafından “*Timur-leng*”, Türklerce “*Aksak Timur*” ve Avrupalılarca “*Tamarlane*” olarak

⁵⁹ Şami, *Zafername*, 116; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 76; Yılmaz, *Celayirliler*, 187.

⁶⁰ Şami, *Zafername*, 117.

⁶¹ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 76; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 27.

⁶² Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 76.

⁶³ Bu tabir, bir methiye başlığı olmasının yanı sıra şanslı yıldızın altında doğmuş olan demektir. Bu tabir, Timur ve öncesi dönemlerde Moğollar tarafından kullanılırdı. Bkz. Michael Shterenhis, *Timur ve Yahudiler*, (Çev. Özer Bostanoğlu), İstanbul 2013, 61.

⁶⁴ Bkz. “Timurlenk, *Nuh gemisinin dayandığı Artaz vilayeti yakınlarındaki Masis (Ararat) Dağı etrafında bulunan Kogovit vilayetindeki Sartap isimli Mahalledendir*” Toma Metsopski, *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi*, (Çev. Gürsoy Solmaz), Elips Kitap Yay., Ankara 2009, 11.

⁶⁵ Emir Timur'un doğduğu gece bazı doğa olaylarının olduğu belirtilir. İbni Arabşah'ın anlattığına göre Timur'un doğduğu gece iki eli de kan doluydu. İlm-i kıyafet ehli ve iz sürücüler onun bu durumu hakkında bilgi edinmek için kâhinlere ve falcılara müracaat etmişler. Kimi bekçi, kimisi hırsız, kimisi insan kasabı olacağını söylerken kimileri de acımasız bir cellat olacağını ileri sürmüşlerdi. Bkz: Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 33.

adlandırılan Emir Timur'un babası, Çağatay ulusu⁶⁶ içerisinde hatırı sayılır bir bey olan Barlas kabilesi reisi Emir Taragay'dır. Dedesinin adı Abagay, annesinin adı ise Tekine Hatun'dur.⁶⁷

Barlas kabilesi, Moğol Devleti'nin içerisinde yer alan ve önemli ölçüde söz hakkına sahip dört kabileden birisiydi. Moğol han bu dört kabilenin her birinden bir veziri bulunur ve bu kabileler ülke hakkında söz sahibi olurdu. Diğer kabileler ise şunlardı: Arlat kabilesi, Celayir kabilesi ve Kavçın kabilesi.⁶⁸

Emir Timur zamanında yaşamış olan gezginlerden Ruy Gonzales De Calavio, onun babası ve dedesi hakkında şu bilgileri vermiştir; “*Timur'un atalarından en ünlüsü ve vahşi fatihlerin arasında İslamiyet'e ilk geçiş yapan Çağatay'ın vekili Karachar Nevian'dır. Uzun yıllar boyunca adalet ve ılımlılıkla yöneticilik yapmış ve Semerkant'ın yakınlarında Keş kasabasının etrafında kendi boyunu kurmuştur. Çağatay ordusunun generali olmuş ya da başka bir deyişle Scpah Salar unvanını almış ve bu unvan ailesinden nesilden nesile geçmiştir. Ancak büyük torunu Turagay, yani Timur'un babası, görevini bırakarak Semerkant sarayının çalkantılı çekişmeleri yerine Keş'e çekilmeyi ve bilgili insanlardan oluşan topluluğu tercih etmiştir.*”⁶⁹

Emir Timur, tarihin en önemli komutanlarından birisidir. Bu nedenle birçok araştırmaya konu olmuş ve hakkında birçok şey yazılmıştır. Bu konular içinde Emir

⁶⁶ Moğolca “Ulus” Türkçedeki “il” kelimesine karşılık olarak kullanılan tabirdir. Cuci ulusu, Çağatay ulusu, Kağanlık ulusu vs. Bkz. Mustafa Kafalı, *Çağatay Hanlığı (1227-1345)*, Berikan Yay., Ankara 2005, 33.

⁶⁷ Şami, *Zafername*, 16; Yezdi, *Zafername*, 25; Arabşah, *Acaibu'l Makdûr*, 31; Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 20-21; Roy E. Stier, *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, (Çev. Elçin Aşuroğlu) Elips Kitap Yay., Ankara 2008, 16; Savaş Eğilmez, *Krallara Mektuplar (Timur tarihi ve Avrupa Krallarına Mektuplar)*, Fenomen Yay., Erzurum 2010, 26. Mustafa Kafalı, “Timur”, *İA*, 12/1, MEB Yay., Eskişehir 2001, 336; Muhammet Veysel Zortul, *Timur'un Altınordu Seferi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001, 7; Ensar Macit, *Timurlu Devleti'nin Askeri Teşkilatı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2012, 2; Yusuf Ziya Özer “Timur'un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış,” *Belletten*, IX/36, TTK Yay., Ankara 1945, 424; İsmail Aka, “Timur”, *DİA*, 41, Ankara 2010, 173; İsmail Aka, “Timurlular Devleti”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 64; Zeki Taştan, “Türk Edebiyatında Timur'u ele Alan İlk Roman: Şarkın En büyük Hükümdarı Timurlenk”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdolvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 367.

⁶⁸ Arabşah, *Acaibu'l Makdûr*, 36; Stier, *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, 13; Zeki Velidi Togan, “Emir Timur'un Soyuna Dair Bir Araştırma”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 1972, 82; Peter B. Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, (Çev. Osman Karatay), Ötügen Yay., İstanbul 2002, 314; Hayrunnisa Alan, “Emir Timur'un Şahsiyeti ve Hükümdar Kişiliği”, *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 51-52.

⁶⁹ Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 20.

Timur'un soyu önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu konu, tarih boyunca bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir. İbni Arabşah'a göre Emir Timur ve babası uçsuz bucaksız arazilerde dolaşan akılsız ve dinsiz çoban takımındandır. Onların kimileri hizmetkar, kimileri işsiz güçsüz serserilerdi. Emir Timur'un babasının çok fakir bir çizme ustası, onun ise bileği kuvvetli bir demirci olduğu belirtilir. Emir Timur'un soyu ölümünden sonra torunu Uluğ Bey tarafından Türkistan'ın kuzeyinden getirilerek Semerkant'ta, Emir Timur'un mezarı üzerine dikilen siyah yeşim taşı üzerine kaydedilmiştir.⁷⁰

Emir Timur'un mezarının başında bulunan kitabeye yazılmış yazıların şu şekilde çevirisi yapılmıştır. *"Bu mezar büyük sultan, asil hakan Emir Timur Küregen'in mezarıdır. Timur, bin Emir Turagay Bin Emir Aylangir, bin Emir İcil, bin Emir Karaçar Noyan, bin Emir Sugucicin, bin Emir İrdamcı, 'Barulasbin Emir Kaçulay, Bin Emir Tumanay Han, Cengiz Han'ın mensup olduğu kök bu daldan ayrılmıştır. Bu Yüksek şan ve şeref sahibi bu mezarda defnedilen (sultan)bu kökten neşet etmiştir."*⁷¹

Emir Timur'un soyu hakkında bilgi veren en önemli kaynakların başında Muizzü'l-Ensab adlı eser gelmektedir. Bu eser Mirza Şahrüh zamanında yazılmıştır.⁷² Bu kitapta Emir Timur'un soyu Cengiz Han'a dayandırılmıştır. Moğol ve Türk tarihi ile yakında ilgilenen ve bu konularda birçok esere sahip olan Barthold ve D'Ohsson, Emir Timur'un sahte bir soy kütüğü oluşturarak Cengiz Han ile aynı soy kütüğüne dayandığını belirtmişlerdir. Ancak Emir Timur'un yanında bulunan De Clavijo onun Türk Göçmenlerinin ırkından olduğunu ve asil bir nesilden geldiğini belirtmiştir.⁷³

Muizzü'l-Ensab adlı eserde Emir Timur'un yapmış olduğu evliliklerden bahsedilmiştir. Buna göre Emir Timur, Olcay Hatun, Turmuş Ağa ve Tulun Ağa adında üç evlilik yapmıştır. Bu evliliklerden Olcay Hatun o zaman Çağatay ulusunun batı bölgesinin yönetimini elinde bulunduran Emir Kazagan'ın en sevdiği torunudur ve evlilikde onun sağ olduğu dönemde yapılmıştır. Roy E. Stier bu evliliği Emir Timur'un Herat bölgesinde elde ettiği başarısından sonra asker ve halk nazarında ününün artmasından

⁷⁰ Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 33.

⁷¹ Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, Ötüken Yay., İstanbul 2007, 26; Semenov, A.A., (Çev.Abdulkadir İnan), "Timur'un Mezar Kitabeleri", *Belletten*, XXIV/93-96, TTK Yay., Ankara 1960, 148.

⁷² Aka, *Timurlular*, 10.

⁷³ Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 21; İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, 7; Aka, *Timurlular*, 10.

dolayı ve bu nedenle de Emir Kazagan'ın onu biraz olsun yatıştırmak için torunu Olcay Hatun'u ona verdiğini belirtir.⁷⁴ Bu evlilikten anlaşılacağı gibi Emir Timur sıradan bir bey olmadığı takdirde nasıl olurda Emir Kazagan'ın torunu ile evlenebilirdi? Buradan onun ne kadar saygın biri olduğunu anlamak mümkündür.

Emir Timur'un babası Taragay, sadece Barlas kabilesi içerisinde değil ayrıca bütün Çağatay ulusu içerisinde de saygın bir yere sahipti. O, zamanının büyük bir kısmını din adamları ve aşiret beyleriyle sohbet ederek geçirirdi. Bu yüzden Emir Timur'un kız kardeşlerinin de çevre beyler ile evlenmesi, onların saygıdeğer bir yere sahip olduklarının göstergesidir. Emir Timur'un kız kardeşlerinden Şirin, Horasan'da hatırı sayılır bir kabile olan Arlat kabilesinden Müeyyid-i Arlat ile nikahlanmıştı. Diğer kardeşi Kutluk Terken Ağa, Doğu Türkistan, Kaşgar civarı ile Issık Gölü etrafında bulunan ve bu bölgede önemli bir yere sahip olan Duğlat kabilesinden Emir Sultan-ı Duğlat'ın nikâhındaydı. Emir Sultan-ı Duğlat'ın ölümünden sonra ise Emir Davud-u Duğlat ile evlenmiştir.⁷⁵

Emir Timur büyük bir hanedana veya büyük bir orduya sahip değildi. O, yalnız olmasına rağmen bıkmadan ve yılmadan mücadelesini sürdürerek kısa süre içinde Çağatay ordusu arasında adından sıkça bahsedilen kişi olmayı başardı. O, devletin her köşesinde halkın huzur ve mutluluğu için çaba harcadı. Şami, Emir Timur'un hükmettiği yerler ile ilgili barışın sağlandığını belirtmek için şu sözleri sarf etmiştir. *“Maveraünnehir'in uzaklarından belki Hatay ve Hoten hududundan Delhi nevaisine ve Bab-ül Evvab'dan Mısır ve Rum hudutlarına kadar olan yerlerde onun adalet ve yasak'ı günlerinde tacirler değil, çocuklar, dul kadınlar bile kumaş altın gümüş ve kıymetli ticaret malları getirir, götürürler. Hiçbir fert bunlardan bir tane bile almak, çalmak ümidine düşmez ve bir kimsenden onlara bir dirhem bile zara gelmez. İşte bu sonu olmayan nimet ve ihsanlar Sahipkıran Emir'in adalet ve siyasetinin bir neticesidir”*.⁷⁶

Emir Timur son derece zeki, feraset sahibi büyük bir fatih ve cesur bir savaşçıydı. Zekasını geliştirmek için devamlı satranç oynardı. Çok iyi derecede tarih bilgisine sahipti. O alimlere, sanatçı kişilere çok iyi davranarak onlarla fırsat buldukça sohbet ederdi. Emir Timur, İslami değerlere çok önem veren bir hükümdardı. O İslam ulemasına ve şeyhlere

⁷⁴ Stier, *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, 24-25; Togan, “Emir Timur'un Soyuna Dair Bir Araştırma”, 81; Aka, *Timur ve Devleti*, 7; Aka, *Timurlular*, 10.

⁷⁵ Togan, “Emir Timur'un Soyuna Dair Bir Araştırma”, 82.

⁷⁶ Şami, *Zafername*, 10; Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, 29.

çok değer verir, sürekli olarak onları yanında bulundururdu. Çocukluk yıllarından itibaren kendisini sürekli savaş ortamı ve mücadele içinde bulduğundan savaş stratejisi çok gelişmişti.⁷⁷

Emir Timur ile aynı dönemde yaşamış ve Yıldırım Bayezid'in İstanbul kuşatmasında kaleyi korumaya gelen komutanlardan biri olan Fransız komutan Mareşal Boucicaut Timur hakkında şöyle söylemiştir. “Bu *Tamburlan (Timurlenk)* çok cesur biriydi, o kadar ki, eğer talih O'na yardım ederse bütün dünyayı fethetmek istiyordu. Fakat bu olmadı. Tıpkı atasözünde ifade edildiği gibi; insanlar ister, Tanrı ise emreder. Yine de eline silah aldığı otuz yıl içerisinde büyük iş başardı. Bu süre zarfında güzel bir şehirde hiç dinlenmedi. O her zaman savaş meydanlarında büyük bir cüretle harikalar yarattı. Başarı için gerekli olan her türlü malzeme/vasıta kendisiyle büyük bir intizam içinde taşındı. İçlerinde keçi ve koyunlarında bulunduğu büyük hayvan sürülerinin düzenli bir şekilde hareket etmesi ve yüklerini intizam içinde taşıması muhteşemdi. Timur'un büyük ırmakları geçmesi ve adamlarını işe dayanıklı kılması da anlatılması gereken harikalar arasındadır.⁷⁸

1.2.2. Emir Timur'un Tarih Sahnesine Çıkışı (1370)

Çağatay Devleti'nde Kazan Han'ın (1343-1346) ölümünden sonra yerine Çağatay soyundan gelmemesine rağmen Emir Kazgan (1346-1358) geçti. Onun zamanında devlet kısmen de olsa bir huzur ortamına kavuştu. Yine onun zamanında Emir Timur da devlet içerisinde meydana gelen bazı isyanlarda göstermiş olduğu başarılarından dolayı kısa süre içerisinde önemli bir şahsiyet olarak ortaya çıkmaya başladı.⁷⁹

⁷⁷ Yezdi, *Zafername*, 472-475; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 28; Mustafa Kafalı, “Timur'un Şahsiyeti”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 9-11; Vehbi Günay, “XVII. Yüzyıl Osmanlı Aydınının Timur'a Bakışına Bir Örnek: Evliya Çelebi Seyahatnamesi”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 128; Mehmet Metin Barlık-Bülent Cercis Tanrıtanır, “Christopher Marlowe'nin Gözüyle Timur: Büyük Timur”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 386; Mehmet Tezcan, “Timur Devletinde Din-Devlet ilişkileri ve Timur'un Din Adamlarına Bakışı”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 427; Alan, “Emir Timur'un Şahsiyeti ve Hükümdar Kişiliği”, 51-53.

⁷⁸ Mustafa Daş, “Mareşal Boucicaut'ya Göre Timur”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 61.

⁷⁹ Şami, *Zafername*, 16; Yezdi, *Zafername*, 32; Abdulkadir Yuvalı, “Çağatay Hanlığı”, *DİA*, 8, İstanbul 1993, 178; Mustafa Kafalı, “Çağatay Hanlığı”, *Türkler*, 8, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, 351.

Emir Kazgan'ın ölümünden sonra yerine oğlu Emir Abdullah (1358-1359) başa geçti. Ancak bazı emirler ile anlaşmazlığa düşmesi sonucunda tahttan indirilerek öldürüldü. Bu dönemde ülke içinde büyük karışıklıklar çıkmaya başladı. Moğol emirleri arasında meydana gelen hakimiyet mücadeleleri ülkeyi çok zor bir duruma sokarak, halkın fakirleşmesine sebep oldu.⁸⁰

Emir Abdullah'tan sonra meydana gelen otorite boşluğu birkaç yıl devam etti. Daha sonra Emir Kazgan'ın torunu Emir Hüseyin yönetimi ele geçirdi. Ancak bu dönemde taht kavgalarından dolayı Maverünnehir bölgesinde çok sayıda olay meydana geldi. Bu sırada Doğu Çağatay Hanı olan Tuğluk Timur, Maverünnehir'de meydana gelen bu karışık durumdan haberdar olunca hemen bir ordu toplayarak 1360 yılında bölgeye hareket etti. Tuğluk Timur, Keş şehrine yaklaşmaya başlayınca buranın hâkimi ve aynı zamanda Emir Timur'un amcası olan Hacı Barlas önce savaşmak istediysen de karşısındaki ordunun çok kalabalık olduğunu ve onlarla baş edemeyeceğini anladı. O, ordusunu ve halkını toplayıp Keş şehrini terk ederek Horasan tarafına doğru yol koyuldu. Hacı Barlas ayrılmadan önce Emir Timur'u çağırarak onunla bu konu hakkında görüş alışverişinde bulundu.⁸¹

Emir Timur, amcasıyla görüşmesinde ona şu sözleri söyledi. *“Tuğluk Timur'un huzuruna giderseniz bir zarar iki fayda vardır. Eğer gitmezseniz bir fayda iki zarar vardır. Eğer memleket başsız kalırsa, perme perişan olur ve oradaki halk düşmanın elinde yok olur gider. Bence siz Horasan'a doğru yolunuza devam edin. Bende Keş'e geri döneyim. Halka moral verip, gelen beylerle barış sağlayayım ve hanın hizmetine gireyim ki, ülke harap olmasın ve Yüce Tanrı'nın bendeleri olan inşalarda zahmet ve endişe çekmesinler.”*⁸²

⁸⁰ Şami, *Zafername*, 17; Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 4; Manole Neagone, *Üç Bozkırlı (Atıla-Cengiz Han-Timur)*, (Çev. Müstecip Ülküsal), Bilgeoguz Yay., İstanbul 2010, 206; Yuvalı, “Çağatay Hanlığı”, 178; İsmail Aka, “Timurlular Devleti”, *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 187; Kafalı, “Çağatay Hanlığı” 351.

⁸¹ Şami, *Zafername*, 18; Yezdi, *Zafername*, 36; Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 5; Ahmet Şimşirgil, *Emir Timur*, Timaş Yay., İstanbul 2017, 162; Harold Lamb, *Emir Timur*, (Çev. A. Göke Bozkurt) İlgü Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009, 47; İsmail Aka, “Timurlular”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 193; İsmail Aka, “The Timurids”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 237; İsmail Aka, *Timurlular Devleti, DGBİT*, Çağ Yay., İstanbul 1989, 189.

⁸² Şami, *Zafername*, 18; Yezdi, *Zafername*, 37; Sahipkıran *Emir Timur Muhammed Tarağay Bahadıroğlu, Timur'un Günlüğü-Tüzükat-ı Timur*, (Haz. Kutlukhan Şakirov-Adnan Aslan) İnsan Yay., İstanbul 2010, 26; Şimşirgil, *Emir Timur*, 41.

Tuğluk Timur büyük bir ordu ile Maverâünnehir'e geldiğinde Emir Timur, onu karşılayarak bağlılığını bildirdi. Bu durumdan oldukça memnun olan Tuğluk Timur, Keş ve çevresini idaresini Emir Timur'a verdi. Böylece Emir Timur ilk defa tarih sahnesinde görüldü. Halk ise meydana gelen olaylardan sonra ve Emir Timur'un yapmış olduğu hamleler sayesinde Tuğluk Timur'dan kurtulduklarını anladı ve Emir Timur'u kurtarıcı olarak görmeye başladı.⁸³

Tuğluk Timur'un Maverâünnehir'den ayrılmasından sonra bu durumu fırsat bilen Hacı Barlas ve Celayir Bayezid hemen harekete geçerek kendi topraklarına geldiler. Tekrar buraları ele geçirmek için Tuğluk Timur'un bırakmış olduğu askerlerle mücadeleye başladılar. Bunun üzerine Tuğluk Timur, 1361 yılında ikinci kez büyük bir ordu toplayarak Maverâünnehir'e geldi ve Celayir Bayezid'i yakalayıp öldürdü. Hacı Barlas kaçarak Keş şehri taraflarına doğru gitti. Burada tekrar hakimiyeti sağladıktan sonra buranın yönetimini oğlu İlyas Hoca'ya bıraktı ve Emir Timur'u da ona yardımcı olarak atadı. Daha sonra da Tuğluk Timur kendi tekrar topraklarına döndü.⁸⁴

Tuğluk Timur'un ayrılmasından sonra yönetimi ele alan İlyas Hoca, halka ve emirlere kötü davranmaya başladı. Emir Timur'un bütün uyarılarına rağmen bu uyarıları dikkate almadı. Halkı ve emirleri korumaya çalışan Emir Timur, İlyas Hoca ile yaşamış olduğu muhalefet sonucunda vatan haini ilan edilerek hakkında idam fermanı çıkartıldı. Bunun üzerine daha fazla dayanamayan Emir Timur, daha önceden de arasının iyi olduğu ve birkaç kez yardıma gittiği Emir Hüseyin'in yanına gitti. Emir Timur ve Emir Hüseyin birlikte Horasan'a doğru yola koyuldular. Ancak yolda Mahan hâkimi Ali Bey tarafından yakalanarak 62 gün boyunca hapiste tutuldular. Bu durumdan haberdar olan Mahan hâkimi Ali Bey'in kardeşi Muhammed Bey'in yapmış olduğu uyarılar neticesinde serbest kaldılar.⁸⁵

⁸³ Yezdi, *Zafername*, 37; Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, 5; Şimşirgil, *Emir Timur*, 41; Ozer "Timur'un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış", 431; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 35.

⁸⁴ Şami, *Zafername*, 22; Yezdi, *Zafername*, 42; Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 28; Stier, *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, 34; Lamb, *Emir Timur*, 53; Şimşirgil, *Emir Timur*, 42; Hayrunnisa Alan, *Sultân Ebû Said Devri Timurlu Tarihi (1451-1496)*, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1996, 2; Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, 30; Oğuzhan Cengiz, *Timur*, Bilgeoguz Yay., İstanbul 2016, 17; Aka, *Timurlular Devleti*, 189.

⁸⁵ Şami, *Zafername*, 24; Yezdi, *Zafername*, 44-45; Aka, *Timur ve Devleti*, 8; Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, 8; Aka, *Timurlular*, 14; Neagone, *Üç Bozkırlı*, 207; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 41; Şimşirgil, *Emir Timur*, 43; Leon Cahun, *Asya Tarihine Giriş (Kökenlerden 1405'e, Türkler ve Moğollar)*, (Çev. Sabit İnan Kaya), Şeç Yay., İstanbul 2006, 287.

Emir Timur ve Emir Hüseyin daha sonra Sistan hâkimi Melik Fahrettin'in sınırlarında meydana gelen olaylar nedeniyle tek başına mücadele edemediğinden dolayı yardım istemesi üzerine buraya geldiler. Ona yardım ettikten sonra verdiği sözleri tutmamasından dolayı daha fazla kalmayarak oradan ayrıldılar. Ancak Sistan bölgesinden çıkmadan kalabalık bir grup tarafından yolları kesildi. Burada çok kanlı geçen bir çarpışma neticesinde Emir Timur elinden ve ayağından yara aldı. Hatta Emir Timur bu çarpışmadan sonra eline ve ayağına aldığı bir ok darbesinden dolayı aksak kaldı.⁸⁶ Timur ile karınca hakkındaki hikâyenin bu olaydan sonra olduğu anlatılır.⁸⁷

Emir Timur yaraları iyileştikten sonra Emir Hüseyin ile beraber hareket etmeye devam etti. Her ikisinin de asker toplamak için yapmış olduğu girişimler neticesinde kısa süre içinde bir ordu toplamayı başardılar. İlyas Hoca ile savaşacak güce ulaştıklarını düşünerek onun karşısına çıkmak için harekete geçtiler. 1363 yılında Kible-i Metin civarında iki ordu karşı karşıya geldi. Emir Timur ve Emir Hüseyin, İlyas Hoca'yı mağlup etmeyi başardılar ve onun Keş taraflarına doğru geri çekilmesini sağladılar.⁸⁸

Tuğluk Timur'un ölümünden sonra oğlu İlyas Hoca güç kaybetmeye başladı. Emir Hüseyin ve Emir Timur ile yapılan mücadelelerden mağlup ayrılması sonucunda Maverâünnehir bölgesini terk etmek zorunda kaldı. Böylece Emir Timur ve Emir Hüseyin bu bölgenin hâkimi oldular.⁸⁹

Emir Timur ile Emir Hüseyin'in birlikte hareket etmeleri onlara büyük bir başarı sağladı. Bu birliktelik sayesinde Maverâünnehir'i düşmanlardan temizlediler. Zaten bu iki hükümdar arasında Emir Hüseyin'in kız kardeşi Olcay Terken Ağa'dan dolayı akrabalık ilişkileri vardı. Ancak bu birliktelik yavaş yavaş bozulmaya başladı.

⁸⁶ Şami, *Zafername*, 24; Yezdi, *Zafername*, 44-45; Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 28; Aka, *Timur ve Devleti*, 9; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 42; Şimşirgil, *Emir Timur*, 45-46; Taştan, "Türk Edebiyatında Timur'u ele Alan İlk Roman: Şarkın En büyük Hükümdarı Timurlenk", 367.

⁸⁷ Bu hikâye şu şekildedir: Emir Timur, Sistan bölgesinde yapmış olduğu savaş neticesinde eline ve ayağına almış olduğu ok darbeleri neticesinde yaralı bir şekilde duvara yaslanmış ve sakat kaldığını anlayarak artık kimsenin ona itibar etmeyeceğini düşündü. Bu nedenle her şeyi bir bırakarak bir kenara çekilmeyi düşündü. O sırada bir karıncanın duvara tırmanmaya çalıştığını ve düştüğünü gördü. Karınca birkaç defa tırmanmaya çalıştığı duvardan düşmesine rağmen yılmadan tekrar tekrar duvara tırmanmaya çalışıyordu. Karıncanın bulunduğu durumu kendi durumuna benzeterek hemen ayağa kalktı ve amacından vazgeçmeyerek büyük bir devlet kurmak için mücadelesini sürdürdü. Bkz. Aka, *Timur ve Devleti*, 9.

⁸⁸ Yezdi, *Zafername*, 55; Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 29.

⁸⁹ Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 29; Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, 8; Aka, *Timurlular*, 15.

Semerkant'ta meydana gelen isyanların bastırılmasından sonra Emir Hüseyin, Emir Timur'un bazı emirlerini hapse attırdı ve karşılığında altın talep etti. Bunun üzerine Emir Timur da Olcay Terken Ağa'nın küpelerine varıncaya kadar gönderdi. Fakat Emir Hüseyin'in aldığı altınlara rağmen emirleri yine serbest bırakmaması ve bu sırada da Olcay Terken Ağa'nın ölümü ilişkileri iyice bozdu.⁹⁰

Emir Hüseyin gittikçe güçlenmeye başlayınca çevresine ve halka kötü davranmaya başladı. Diğer taraftan Emir Timur ile olan münasebetleri iyice bozuldu. O, Emir Timur'u öldürerek ortadan kaldırmak istedi. Bazı hileler ile onu kandırmaya çalıştı ve araları iyice bozulunca üzerine asker göndererek onu ortadan kaldırmak istedi. Emir Timur gittikçe işlerin daha kötüye gittiğini görünce Cengiz Han soyundan gelen Suyurgatmış'ı tahta oturtarak 1370 yılında Emir Hüseyin'in üzerine yürümeye karar verdi ve Emir Hüseyin'in bulunduğu Belh şehrine gelerek kaleyi kuşattı. Burada Emir Hüseyin fazla dayanamayacağını anlayınca kaçmak istedi. Fakat yakalanarak Emir Timur'un huzuruna getirildi. Emir Timur eski dostunu öldürmek istemiyordu fakat yanındaki emirlerin ısrarı üzerine ve Keykubat Hutteleni'ni kardeşine⁹¹ karşılık kısasa kısas istemesi üzerine Emir Timur'un izniyle iki oğlu ile beraber öldürüldü.⁹²

Emir Timur, Emir Hüseyin ile yapmış olduğu mücadeleden galip ayrılması sonucunda Belh şehrinde hareket ederek Semerkant'a geldi ve burada bir kurultay topladı. Bu kurultaydan sonra saltanat tahtına oturdu. Emir Hüseyin'in ölümünden sonra onun bütün serveti ve haremi Emir Timur'un eline geçmiş oldu. Haremde bulunan Kazan Han'ın kızı Saray Mülk Hanım ile evlenerek damat anlamına gelen "küregen" unvanını aldı. Saray Mülk Hanım hiç çocuğu olmamasına rağmen akli ve bilgeliği ile devamlı haremde baş hatunu olarak anıldı.⁹³

⁹⁰ Şami, *Zafername*, 39; Yezdi, *Zafername*, 62-63; Lamb, *Emir Timur*, 91; Aka, *Timur ve Devleti*, 10; Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani*, 8; Aka, *Timurlular*, 15. Wilhelm Barthold, *Uluğ Bey ve Zamani*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yay., Ankara 1997, 16; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 44.

⁹¹ Emir Hüseyin 1360 yılında Huttelan hâkimi Keykubad'ı öldürmüştü. Bkz. Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 49.

⁹² Şami, *Zafername*, 69-71; Yezdi, *Zafername*, 95-97; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 48-50; Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 30-31; Stier, *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, 53-54; Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, 30; Şimşirgil, *Emir Timur*, 58-59; Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani*, 8; Aka, *Timurlular*, 15; İsmail Aka, "Timur", *DİA*, 41, Ankara 2010, 173; Barthold, *Uluğ Bey ve Zamani*, 16; Hayrunnisa Alan Akbıyık, "Cengiz Han Sonrası Asya'sında Politik Geleneğe Dair", *Türkler*, 8, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 293; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 45-46.

⁹³ Yezdi, *Zafername*, 95-97; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 48-50; Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 312; Stier, *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, 55; Alan, *Sultân Ebû Said Devri*

Emir Timur uzun süren mücadeleler sonucunda 9 Nisan 1370 yılında Semerkant'ta saltanat tahtına oturdu. Artık Maveraünnehir toprakları tamamen Emir Timur'un hakimiyeti altındaydı. Emir Timur, Cengiz Han soyundan olmadığı için tahta Suyurgatmış'ı oturtsa da iktidarın tek sahibi kendisiydi.⁹⁴

Timurlu Tarihi (1451-1496), 2; Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, 32; Şimşirgil, *Emir Timur*, 59.

⁹⁴ Yezdi, *Zafername*, 95-97; İsmail Aka, "Timur ve Timurlular Devleti", *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 171; Alan Akbıyık, "Cengiz Han Sonrası Asya'da Politik Geleneğe Dair", 293-294; Neagone, *Üç Bozkırlı*, 212; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 47; Taştan, "Türk Edebiyatında Timur'u ele Alan İlk Roman: Şarkın En büyük Hükümdarı Timurlenk", 367; Cahun, *Asya Tarihine Giriş*, 297; Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, 319; Macit, *Timurlu Devleti'nin Askeri Teşkilatı*, 2; Bosworth, *Doğuştan Günümüze İslam Devletleri*, 355.

İKİNCİ BÖLÜM

SULTAN AHMED CELAYİR VE TİMUR ARASINDAKİ MÜCADELELERİN BAŞLAMASI

2.1 SULTAN AHMED CELAYİR VE EMİR TİMUR ARASINDAKİ MÜCADELELERİN SEBEPLERİ

2.1.1. Sultan Ahmed Celayir ve Emir Timur'un Kendilerini Moğol Mirasının Devamı Olarak Görmeleri

Moğol Devleti, Cengiz Han öldükten sonra dört oğlu arasında paylaştırılmıştı. Bu paylaşım sonucunda Çağatay ulusu Doğu ve Batı Türkistan bölgesi olarak ifade edilen topraklara hâkim oldu. İlhanlılar ise batıya doğru yönelerek İran ve Azerbaycan üzerinden Anadolu'ya kadar olan topraklarda egemenlik sürdü. İlhanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Celayirli Devleti, kendisini Moğolların mirasçısı olarak görmeye başladı. Diğer taraftan Emir Timur, Çağatay Devletinin zayıflamaya başladığı dönemde yaptığı başarılı hamleler sonucunda tahta geçmeyi başardı. O, kendisini Moğol mirasçısı sayarak Moğol Devleti'nin hüküm sürdüğü bölgeleri hakimiyeti altına almak istedi. Emir Timur ve ondan sonra gelen halefleri, başta Cuci Ulusu ve Doğu Çağatay Hanlığı olmak üzere diğer Moğol halklarıyla akraba olduklarını belirtmişler ve Cengiz Han soyundan gelen gelinler almışlardı. İki hükümdar da meşruiyetini ispatlamak için kendisini doğal Moğol mirasçısı olarak tanıttı.⁹⁵

Emir Timur'un Bağdat'ı aldıktan sonra Sultan Ahmed Celayir'e kendisine itaat etmesini istediği bir mektup yazdı ve şunları ekledi. “*Eğer sen hala kendini tanıyamadıysan biz sana nereden geldiğini öğretiriz*” dedi. Sultan Ahmed Celayir ise; “*Timur'un ölümle meşhur olduğunun ve yolunu kaybetmiş bir tilkiye benzeterek kendisinin Timur daha asil bir soya mensup olduğu*” cevabını verdi. Bu mektuplaşmadan ikisinin de soyunu asil bir soya, bağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu asil soy Cengiz Han soyudur.⁹⁶

⁹⁵ Şami, *Zafername*, 16-18; Yezdi, *Zafername*, 25-26; İsmail Mehmetov, *Türk Kafkasın'da Siyasi ve Etnik Yapı*, Ötüken Yay., İstanbul 2009, 303; Beatrice Forbez Manz, *Timurlu İran'ında İktidar, Siyaset ve Din*, (Çev. Dilek Şendil), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2008, 13.

⁹⁶ Nevai, *Esnad u Mekatibat-i Tarih-i İran*, 64-65; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 82; Yılmaz, *Celayirli*, 199-200

Celayirli kabilesi, Moğol Devleti'nin kurulma aşamasında en önemli topluluklardan birisi olmuştur. Hatta İlhanlı Devleti yıkıldıktan sonra bir devlet kurmayı başararak ne kadar büyük ve güçlü bir kabile olduklarını göstermişlerdir. Bu sebeple de Sultan Ahmet Celayir sürekli olarak kendisinin bir Moğol ailesinden olduğunu, Emir Timur'un ise asaletsiz olduğunu söyleyerek onu bir yağmacı olarak görmüş ve ona karşı koyacak gücü olmamasına rağmen itaat etmemiştir.⁹⁷

2.1.2. Azerbaycan Topraklarının Paylaşılabilmesi

Azerbaycan bölgesi bulunduğu coğrafi komunu nedeniyle eski dönemlerden beri devletler için önemli bir yere sahip olmuştur. Bu bölgede özellikle Selçuk Bey'in 960 yılında Cend şehrine gelmesinden sonra Türk nüfusu artmaya başladı. Büyük Selçuklu Devleti zamanında Türk kimliğine büründü. Azerbaycan, Sultan Alp Arslan'ın 1071 yılındaki Malazgirt zaferinden sonra devamlı batıya göç eden Türk halkı için bir geçiş güzergâhı olmuş ve bu sayede şehirlerinin nüfusu da artmaya başlamıştı. Bu nedenle bölgeye sahip olmak ve yönetmek isteyen birçok devlet adamının iştahını kabartmıştır.⁹⁸

Azerbaycan bölgesi hem ticaret ve hem de yetiştirilen ürünler dolayısıyla ekonomik olarak zengin bir bölge olmuştur. Özellikle Tebriz şehri dönemin en önde gelen ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Burada kurulan büyük pazarlar sayesinde Avrupa ve Asya'dan tüccarlar şehrin ticaret hayatına yeni bir ivme kazandırmış, şehir günden güne büyümeye ve zenginleşmeye başlamıştır. Bu dönemde Tebriz, Avrupa ile yapılan ticaretin en önemli merkeziydi. Burada ticari ilişkileri bulunan birçok ülkenin elçiliği de bulunuyordu. Bu sebeple Sultan Ahmed Celayir bu bölgelerinin idaresini elinde bulundurmak isterken Emir Timur ise bu bölgeye sahip olarak bir taraftan ticari bir gelir elde etmek isterken diğer taraftan da zengin Anadolu ve Deşt-i Kıpçak'a açılan bu toprakları ele geçirmek istiyordu.⁹⁹

⁹⁷ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 1; Mehmetov, *Türk Kafkasın'da Siyasi ve Etnik Yapı*, 300.

⁹⁸ Ali Sevim-Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1995, 16, 62-64.

⁹⁹ Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 160-161; W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev. Enver Ziya Karal) TTK Yay., Ankara 2000, 557; İlyas Kamalov, *Moğolların Kafkasya Politikası*, Kaknüs Yay., İstanbul 2003, 104; Mahmud İsmailov, *İlk Çağlardan XX. Yüzyılın Ortalarına Kadar Azerbaycan Tarihi*, (Çev. Vefa Kurban), IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2014, 196-197.

Azerbaycan bölgesine Sultan Ahmed Celayir ve Emir Timur ile aynı dönemde yaşayan Toktamış Han da sahip olmak istiyordu. Toktamış Han, bu zengin ve verimli toprakları ne Sultan Ahmed Celayir'e ne de Emir Timur'a bırakmak istemiyordu. Bu sebeple de Toktamış Han, 1386 yılında bu bölgeye gelerek Tebriz'de büyük bir yağma girişiminde bulundu.¹⁰⁰

Azerbaycan bölgesi Türklerin gelerek bu bölgede ayrı bir halde yaşayan kabileleri birleştirmeleri sonucunda şehirleşme harekete başladı. Bu durum Tebriz ile Merağa gibi büyük ticaret şehirlerinin oluşmasına vesile oldu. Özellikle de İlhanlı hükümdarı Gazan Han zamanında Tebriz şehri dünyanın en önde gelen ilim, sanat ve ticaret merkezlerinden biri haline geldi. Bu bahsettiğimiz özellikler dolayısıyla da Azerbaycan bölgesi Sultan Ahmed Celayir ve Emir Timur arasında sürekli olarak bir mücadele alanı oldu.¹⁰¹

2.1.3. Sultan Ahmed Celayir'in Azerbaycan'da İstikrarı Sağlayamaması

Celayirli devletinin en büyük ve en önemli hükümdarı olarak kabul edilen Sultan Üveys'in 1381 yılında ölmesinden sonra yerine çocuk yaşta Sultan Hüseyin tahta oturmuştu. Ancak Sultan Hüseyin kendisini destekleyerek tahta oturmasını sağlayan emirlerin etkisi altında kalmaktan bir türlü kurtulamamıştı. Bu sebeple Sultan Ahmed Celayir eline geçirdiği fırsattan istifade ederek kardeşi Sultan Hüseyin'i öldürmüş ve tahta oturmuştu.¹⁰²

Sultan Hüseyin'in öldürülmesi ve Sultan Ahmed Celayir'in Celayir tahtına oturması devlet içinde tam bir bütünlük sağlamadı. Çünkü Sultan Bayezid Tebriz'den kaçarak Sultaniye'de bulunan ve Celayirli Devleti'nin önemli devlet adamlarından olan Adil Ağa'ya sığınması ve burada sultanlığını ilan etmesi devlet içinde ikilik çıkmasına sebep oldu. Bu mücadeleler sonucunda devlet ikiye bölündü. Aynı zamanda halk arasında huzursuzluklar ortaya çıktı. Çünkü başkent olan Tebriz'de hep bir kargaşa ortamı hâkim

¹⁰⁰ Şami, *Zafername*, 117; Yezdi, *Zafername*, 150, Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 101; Yakubovskiy, *Altın Orda ve Çöküşü*, 104; Kamalov, *Altın Orda ve Rusya*, 106; Mehmetov, *Türk Kafkası'nda Siyasi ve Etnik Yapı*, 312;

¹⁰¹ Clavijo, *Timur'un Hayatı ve Kadiz'den Semerkant'a Seyahatler*, 160-161; Vaqıf Piriyevev, *XIII-XIV Asırlarda Azerbaycan*, Bakü 2003, 78-79; Ziya Musa Buyinatov, "Azerbaycan", *DİA*, 4, İstanbul 1991, 319.

¹⁰² Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 112; Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 43-44; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 66; Barthold, "Ahmed Celayir", 183.

oluyor yönetim sürekli el değiştiriyordu. Yönetimin sürekli olarak el değiştirmesiyle toplanan vergi ve ganimetlerden dolayı halk büyük ekonomik zorluklar yaşıyordu. Bu süreç 1384 yılına kadar devam etti. Celayirli Devleti'nin bu durumu Azerbaycan bölgesini ele geçirmek isteyen Emir Timur'u harekete geçirdi ve 1384 yılında Sultaniye'ye gelerek Azerbaycan topraklarına girdi.¹⁰³

2.1.4. Emir Timur'un Cihan Hakimiyetini Kurma Düşüncesi

Cihan hakimiyeti kavramı Türklerin en büyük ideolojilerinden birisidir. Bu ideoloji ilk defa büyük bir devlet kuran ve en önemli hükümdarı sayılan Mete Han ile başlar. Bu yüzden belirli dönemlerde kurulan ve belli bir güce ulaşan bütün Türk devletleri cihan hakimiyeti davası gütmüştür. İbrahim Kafesoğlu adı geçen kavramı şöyle açıklamaktadır. “*Cihan hakimiyeti düşüncesinde güdülen gaye de yeryüzünde huzur ve sükûnu sağlamaktır. “Türk Devleti” anlamındaki “il” deyiminin aynı zamanda barış manası ifade etmesi bunu gösterir. Maksudı insanlar arasında barış ve huzuru sağlamaktır.*”¹⁰⁴

*Türk Cihan Hakimiyeti düşüncesinin biri teorik, diğeri uygulamalı olarak iki cephesi tespit edilebilmektedir. Teorik cephesini, o zaman ki bilinen dünyaya göre veya dünyanın Türklerce malûm durumuna göre değerlendirilmiş şekli ile Asya Hun, Avrupa Hun ve Gök-Türk vesikaları ışığında açıklamaya çalıştık ki “dört köşe” veya “tört bulunğ” üzerinde Türklerin kutsal hükümranlığının tabi sayılmasından ibaretti. Uygulama cephesi ise, kaynaklarda geçen ifadesi ile; “Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar” her tarafı Türk idaresi altına almak imkanlarının aranması ve zorlanmasıdır. Türk cihan hakimiyeti düşüncesi, Türk fütûhat felsefesinin ana kaynağı ve dayanak noktası olarak, daima gerçekleştirilmesine çalışılan bir ülkü niteliğini tarihimiz boyunca muhafaza etmiştir.”*¹⁰⁵

Emir Timur her zaman kendisinin bir Türk olduğunu belirtirdi. Hakimiyet anlayışı dolayısıyla da tek başına dünyaya hükmetmek istedi. Seferlerinin birçoğunu bu sebepten

¹⁰³ Şami, *Zafername*, 116; Yezdi, *Zafername*, 149; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 74-76; Armutlu, *Sultan Ahmed Celayir*, 26-27; Barthold, “Ahmed Celayir”, 183.

¹⁰⁴ Bkz. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 105-116; Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mafkûresi*, Ötüken Yay., İstanbul 2003, 103-126.

¹⁰⁵ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yay., İstanbul 2012, 244-246; Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 105-116.

dolayı yaptı. Yapmış olduğu seferlere ve yayılmış olduğu alanlara bakılırsa bu daha net bir şekilde görülebilir. Emir Timur “*Bu dünya iki hükümdara az gelir, Allah biridir o halde Allah’ın yeryüzündeki vekili de bir tane olmalıdır*”, “*bir kadının iki kocası olmayacağı gibi bir imparatorluğunda yalnızca bir hâkimi olmalıdır.*” Sözleri onun hedeflerini açıkça ortaya koymaktadır.¹⁰⁶

Emir Timur sefer yaptığı bütün toprakları Cengiz Han’ın toprakları olarak görüyor ve kendisini onun doğal mirasçısı kabul ederek bütün bu topraklara sahip olmak istiyordu. Bu sebeple Cengiz Han soyundan gelen bir hatunla evlenerek damat anlamına gelen “*küregen*” lakabını aldı. Böylece kendisini Cengiz Han’ın soyuna dayandırmaya başladı. Moğol sınırları dışında çok az yere sefere çıkması bunun en önemli göstergesidir. Nitekim bunu da yapmış olduğu fütihat ile gerçekleştirmeyi amaçladı. Fakat Emir Timur’un yapmış olduğu çoğu icraatta Cengiz Han’ın izlerine rastlanmasına rağmen o bozkır ve İslam kavramlarını çok iyi bir şekilde birleştirmeyi başardı.¹⁰⁷

Emir Timur, gittiği yerlerde ve devletine kattığı topraklarda teşkilatlanma yoluna gitmeyerek orada bulunan ve daha önce yöneticilik yapmış kişilere idareyi teslim ediyordu. Çünkü Emir Timur, kendisinin en büyük olduğunu ve bu sebepten ötürü de kendisine bağlılık bildirilmesini istiyordu. Bunun en önemli göstergesi ise Memlûklü Devleti ile yapmış olduğu mücadele sonucunda Şam’a kadar ilerlemesine rağmen burayı itaat altına aldıktan sonra çok fazla kalmadan geri dönmesidir.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Hayrunnisa Alan, *Osmanlı-Timurlu Münasebetleri*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1992, 19; Zortul, *Timur’un Altınordu Seferi*, 32.

¹⁰⁷ Beatrice Forbes Manz, *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatih)*, (Çev. Zuhâl Bilgin), Kitapevi Yay., İstanbul 2006; İsmail Aka, “Timurlularda Hakimiyet Anlayışı”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 73; Hayrunnisa Alan, “Timurlularda Hükümler Anlayışı Kaynaklar ve Uygulama”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 16; Golden, *Dünya Tarihinde Orta Asya*, 151; Colifford Edmund Boswort, *Doğuştan Günümüze İslam Devletleri (Devletler, Prenslükler, Hanedanlıklar, Kronoloji ve Soy Kütüğü El Kitabı)*, (Çev. Hande Canlı), Kaknüs Yay., İstanbul 2005, 355.

¹⁰⁸ Alan, *Osmanlı-Timurlu Münasebetleri*, 20; Zortul, *Timur’un Altınordu Seferi*, 32-33.

2.2. EMİR TİMUR'UN CELAYİRLİ TOPRAKLARINA GİRMESİ

2.2.1. Emir Timur'un Sultaniye'yi İlhakı (1385)

Emir Timur ilk olarak İran bölgesine 1381 yılında girdi. İran üzerine sefere çıkmaya niyet eden Emir Timur, büyük bir ordu topladı ve Herat'a doğru ilerledi. Yol üzerinde bulunan Puşenk Kalesi ¹⁰⁹ emiri Ali Bek'e haber göndererek kendisine katılmasını emretti. Ancak Ali Bek, çeşitli bahaneler üreterek Emir Timur'un bu isteğine olumsuz bir cevap verdi. Emir Timur bunun üzerine Puşenk Kalesi'ni kuşattı. Yapılan kuşatma sonucunda kale birkaç gün içinde fethedildi. Böylece bu kale, İran topraklarında fethedilen ilk kale oldu.¹¹⁰

Emir Timur Puşenk Kalesi'nin fethini takip eden dört yılda İran ve Horasan bölgelerinde fetihlerine devam ederek Rey şehrine geldi. Emir Timur'un fetihlerinin devam ettiği bu sıralarda Sultan Ahmed Celayir Sultaniye'de bulunuyordu. O, Emir Timur'un Sultaniye doğru geldiği haberini alınca Sultaniye Kalesini güvendiği birkaç adamı ile oğlu Ak Boğa'ya bıraktı ve şehri terk ederek Tebriz'e, oradan da Bağdat'a¹¹¹ gitti.¹¹² Sultan Ahmed Celayir, Tebriz'de bulunduğu sırada elçiler gelerek ona Emir Timur'un mesajını iletmek istedi. Ancak Sultan Ahmed Celayir elçileri kabul etmedi ve

¹⁰⁹ Puşenk, Herat yakınlarında bulunan bir yer. Bkz. Yezdi, *Zafername*, 126.

¹¹⁰ Şami, *Zafername*, 98-99; Yezdi, *Zafername*, 126-127.

¹¹¹ Arabşah, bu olayı şöyle anlatmıştır. “*Timur, tüm Acem ülkesinin işini bitirdikten sonra, hükümdarları ve halkları boysundurduktan sonra atının dizginini Irak-ı Acem'e doğru çevirdi. Bağdat hükümdarı Sultan Ahmed öfkeden küplere bindi ve güçlü bir ordu hazırlayarak Suntay adlı vezirinin kumandasına verdi. Sultan Ahmed'in ordusu Çağatayilere doğru ilerledi. Timur üzerine gelen ordu ve tecrübesi hakkında bilgi edindi. Duyduğu haberdan dolayı son derece sevindi; bu yüzden Irak hükümdarına savaş açmaya daha fazla iştiaak duydu. Timur'da ordusunun hazırlıklarını tamamladı ve iki taraf Sultaniye şehri açıklarında karşı karşıya geldi. Timur'un ordusu kabarmış deniz dalgaları gibi saldırınca, Bağdat ordusu dayanmadı ve perişan bir halde dağılıp ricat halinde Bağdat ve diğer şehirlere doğru kaçtı. Ordu kumandanı Suntay bin pişman bir halde Bağdat'a geldiğinde Sultan Ahmed öfkeyle bir hayli işkence etti; arkasından kadın elbiseleri giydirip, hayli darbettikten sonra Bağdat sokaklarında dolaştırmak suretiyle bir enva-i türlü işkence etti. Timur da bu kadarıyla yetinip ülkesine geri dönmek için yola koyuldu.*” Bkz. Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*, 100.

¹¹² Şami, *Zafername*, 116; Yezdi, *Zafername*, 149; Hândmîr, *Habîbü's-Siyer*, 437; Manz, *Timurlenk*, 98; Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, 39; Ali Sinan Bilgili, “Emir Timur'un Azerbaycan Faaliyetleri”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara- Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 196.

onları Bağdat'ta kabul edebileceğini söyledi.¹¹³ Sultan Ahmed Celayir, bu hareketiyle Emir Timur'u oyalamak ve zaman kazanmak istemiş olabilir.

Emir Timur'un hızla Sultaniye şehrine yürümesinden korkan Sultan Ahmed Celayir'in komutanları kendi aralarında yaptıkları anlaşmayla şehri terk ederek Tebriz'e gitti. Komutanların bu davranışı Sultan Ahmed Celayir'i fazlasıyla kızdırdı. Böylece şehir neredeyse savunmasız kaldı. Ömer Abbas, 1385 yılında beraberindeki altmış kişiyle hiçbir zorlukla karşılaşmadan Sultaniye şehrine girdi. Şehri teslim aldıktan sonra Barmakçı adında bir askerini fetih haberini vermesi için Emir Timur'a gönderdi.¹¹⁴

Sultaniye'nin fethinden bir süre sonra Sultan Ahmed Celayir'in adamlarından Hacı Minkutluğ, etrafındaki bazı kale komutanlarıyla anlaşarak Sultan Ahmed Celayir'in büyük bir ordu topladığını ve Sultaniye'ye gelerek şehri tekrar fethetmek istediği yalanını uydurdu. Bu haberi duyan Sultaniye halkı isyan çıkardı ve Emir Timur'un askerlerinden bazılarını öldürerek topladıkları ganimetleri yağmaladı. Ancak bu haberin yalan olduğu bir müddet sonra ortaya çıktı ve Emir Minkutluğ ile isyan eden halk kılıçtan geçirildi.¹¹⁵

Emir Timur, daha önceden Sultaniye şehrini yöneten ancak öldürülmekten korktuğu için Sultan Ahmed Celayir'den kaçarak Şah Şüca'ya sığınan, onun ölümüyle de Zeynelabidin'in hizmetinde çalışmaya başlayan Adil Ağa'yı tekrar Sultaniye'ye getirterek şehrin yönetimini ona bıraktı. Ayrıca Sultanşah'ın oğlu Muhammed'i de bir miktar asker ile orada bırakarak ona yardım etmesini istedi. Emir Timur daha fazla ilerlemedi ve kışı geçirmek için Semerkant'a döndü.¹¹⁶

Emir Timur'un Sultaniye şehrinden ayrılmasından sonra yönetimi ele alan Adil Ağa, var gücüyle şehrin imarı için uğraşmaya başladı. Ayrıca savaşlardan dolayı halk

¹¹³ Hâfiz-i Ebrû, *Zeyl-i Câmîü't-Tevârih-i Reşîdî*, (Nşr. Hanbaba Beyânî), Tahran 1317; 230-231; Aştîyânî, *Târih-i Îrân*, Tahran 1384, 831. *Târih-i Moğol*, 463; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 77; Yılmaz, *Celayirliler*, 188.

¹¹⁴ Şami, *Zafername*, 116; Yezdi, *Zafername*, 149; Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 47; Hândmîr, *Habîbü's-Siyer*, III, 437; Beatrice Forbes Manz, *The Rise and Rule of Tamerlane*, Cambridge University Press, Cambridge 1989, 70; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 76; Neagone, *Üç Bozkırlı*, 220; Halil Çetin, *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, Yeditepe Yay., İstanbul 2012, 69.

¹¹⁵ Ebrû, *Zeyl-i Câmîü't-Tevârih-i Reşîdî*, 231; Yılmaz, *Celayirliler*, 189.

¹¹⁶ Şami, *Zafername*, 117; Yezdi, *Zafername*, 149; Hândmîr, *Habîbü's-Siyer*, III, 437; Abbâs İkbâl Aştîyânî, 831, V. Minorsky, "Sultaniye", *İA*, XI, MEB Yay. Eskişehir 2001, 34; Bilgili, *Emir Timur'un Azerbaycan Faaliyetleri*", 196; V. Minorsky, "Sultaniye", *DİA*, 40, İstanbul, 2011, 34; Kader Polat, *V ve XV Yüzyıllar Arasında Tebriz*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010, 94.

Sultaniye şehrini terk edince şehir nüfusu azalmıştı. Adil Ağa tekrar şehri eski ihtişamına kavuşturmak için çevre bölgelerde yaşayan birçok aileyi şehre getirtti. Kısa süre içinde de bir ordu kurmayı başardı.¹¹⁷

Sultaniye şehrinde bu olaylar olduğu sırada Sultan Ahmed Celayir Bağdat'ta bulunuyordu. Ancak, Emir Timur'un Sultaniye'yi Adil Ağa'ya bırakarak Semerkant'a döndüğü haberini alınca Tebriz'e geldi. Sultan Ahmed Celayir, Sultaniye'yi geri almak için hemen ordunun hazırlıklarını tamamlamaya başladı. Bu arada Emir Timur'dan kaçan, Toga Timurluların Mazendaran hâkimi Emir Veli'de 1385 yılında Çalus yoluyla kaçarak canını kurtarmayı başardı ve Tebriz'e gelerek Sultan Ahmed Celayir'e katıldı. Sultan Ahmed Celayir onu çok iyi karşıladı ve ona hediyeler takdim etti. Sultaniye şehrine doğru hareket edecekleri sırada Sultan Ahmed Celayir hastalandı ve Tebriz'e dönmek zorunda kaldı. Ancak Emir Veli'yi, Emir Şah Ali ve Emir Suntay komutasındaki orduya katarak şehri almalarını istedi. Sultan Ahmed Celayir'in gönderdiği ordu Sultaniye'ye gelerek şehri kuşattı.¹¹⁸ Bu sırada hastalığı iyice ilerleyip iyileşmesi baya zaman alınca halk arasında Sultan Ahmed Celayir öldü dedikoduları yayılmaya başladı. Bu dedikodular Adil Ağa'nın kulağına gidince o da Tebriz'i ve Sultan Ahmed Celayir'e ait toprakları kendi idaresi altına almayı düşündü ve bu hevesle bir taraftan Sultaniye Kalesini savunmaya gayret ederken diğer taraftan damadı Emir Lütfullah'ı büyük bir ordu ile Celayirli ordusunun üzerine göndererek onları bozguna uğratmasını emretti. Ancak bu çarpışmada Adil Ağa'nın ordusu büyük bir yenilgi aldı ve askerler bütün teçhizatlarını bırakıp kaçarak tekrar Sultaniye Kalesine geldi.¹¹⁹

Emir Lütfullah'ın yenilerek geri çekilmesi Adil Ağa'yı savaşmaya devam etmekten vazgeçirmedi. Çünkü o, Celayirli Devleti'nin bütün topraklarına hâkim olma sevdasındaydı. Bu sebeple şehri Celayirli askerlerine teslim etmeyerek mücadelesini sürdürmeye devam etti. Sultan Ahmed Celayir bu sırada kendi eliyle yazdığı mektubu bir elçi vasıtasıyla göndererek kendisinin ölmediğini, bir an önce kaleyi ve Adil Ağa'yı ele geçirmelerini istedi. Emir Suntay kuşatmayı sürdürmeye devam etti. Adil Ağa, Sultan

¹¹⁷ Hâfız-i Ebrû, *Zeyl-i Câmîü't-Tevârih-i Reşîdî*, 231; Yılmaz, *Celayirliler*, 190.

¹¹⁸ Yezdi, *Zafername*, 149, Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 47-48; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 77; Yılmaz, *Celayirliler*, 190; Halil Çetin, *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2005, 41.

¹¹⁹ Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 48, Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 77; Yılmaz, *Celayirliler*, 190.

Ahmed Celayir'in ölmediği haberini alınca telaşa kapılıp halkı ve askerleri kaleye alarak şehri savunmaya devam etti. Kış gelince her iki tarafta da yorgunluk ve bıkkınlık belirtileri baş göstermeye başlayınca anlaşma yolu aramaya başladılar. Anlaşmayı Emir Veli'nin adamlarından birisi olan Ferhat Ağa yapıyordu. Anlaşma sağlanmak üzereyken Sultan Ahmed Celayir'den bir mektup daha geldi. Mektupta Tebriz'in havasının kendisine iyi gelmediğini ve Bağdat'a gitmekte olduğunu, Emir Veli'nin Tebriz'e gelerek buradaki idareyi ele almasını ve Emir Suntay'dan da kuşatmaya devam ederek şehri almasını istiyordu. Böylece savaş yeniden başladı. Yaşanan bu mücadele Altınordu Devleti hükümdarı Toktamış Han'ın, 1386 yılındaki Tebriz'i yağmalamasına kadar devam etti.¹²⁰

Emir Suntay, Toktamış Han'ın Tebriz'e doğru gittiğini duyunca kuşatmayı Hacı Sultan'a bırakarak beraberindeki 5000 asker ile Tebriz'e doğru hareket etti. Emir Suntay, Tebriz'e yaklaşınca Toktamış'ın ordusunun Tebriz'i kuşattığını gördü ve emrindeki kuvvetlerle kalabalık ordu karşısında bir şey yapamayacağını anlayarak Bağdat'a doğru yöneldi. Emir Suntay'ın Sultaniye'den ayrılmasından birkaç gün sonra Adil Ağa ani bir gece baskısıyla kaleden çıktı ve Hacı Sultan'ın emrindeki Celayirli ordusuna saldırarak onları bozguna uğrattı. Yenilgi sonrası askerlerin her biri bir tarafa kaçmaya başladı, bu sırada yakalanan Hacı Sultan öldürüldü. Kaçan askerler Emir Suntay'ın kuvvetlerine katıldı. Bu nedenle Sultaniye şehri ele geçirilemedi ve Adil Ağa bir kez daha Sultan Ahmed Celayir'den kurtulmuş oldu.¹²¹

2.2.2. Tebriz'in Altın Orda Ordusu Tarafından Yağma Edilmesi (1386)

Emir Timur'un İran üzerine yürüdüğü sıralarda Altın Orda Devleti Hükümdarı Toktamış Han ile Sultan Ahmed Celayir'in araları gayet iyiydi ve aralarında devamlı elçiler gidip geliyordu. Emir Timur'un, Astarabat, Rey ve Sultaniye şehirlerini alması Toktamış'ı baya kızdırdı. Çünkü O, Emir Timur'un İran ve Azerbaycan bölgesinde güçlenmesini istemiyordu. İran ve Azerbaycan'ın ele geçirilmesi Anadolu ve Kafkasya

¹²⁰ Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 48-49; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 77-78, Yılmaz, *Celayirliler*, 190.

¹²¹ Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 50; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 78; Yılmaz, *Celayirliler*, 191.

yolunun açılması anlamına geliyordu. Toktamış Han'ın 1384 yılında Harezm'de¹²² kendi adına para bastırmasına ses çıkarmayan Emir Timur, onu daha çok cesaretlenip Azerbaycan'a daha fazla önem vermesinde etkili oldu.¹²³

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Toktamış ile Sultan Ahmed Celayir arasında bir dostluk vardı. İki hükümdar arasında devamlı elçiler gidip geliyordu. O dönemde Toktamış'ın saray kadısı elçi olarak Tebriz'e geldi. Ancak burada muhatap alacağı kimseyi bulamayınca, Tebriz'in de sahipsiz kaldığını görünce Toktamış Han'a haber göndererek bu şehri koruması gerektiğini söyledi ve onun Tebriz'e gelmesini istedi. Bu olayın ardından Bağdat'a giden Toktamış'ın elçileri ile Sultan Ahmed Celayir arasında yeni bir olay daha meydana geldi. Sultan Ahmed Celayir, Toktamış Han'ın, elçilerinin yanında bulunan bir Moğol delikanlısına ilgi duyarak onu istedi. Bu olay halk arasında kısa sürede yayıldı. Elçi bu durumdan rahatsız olarak hemen Tebriz'den geri dönüp olanları Toktamış Han'a anlattı. Toktamış Han bu olayı duyunca çok sinirlendi ve bunu kendisine bir hakaret olarak gördü. Gelişen bu olaylar üzerine Toktamış Han, Tebriz'e sefere çıkmaya karar verdi. Bu sefere çıkma kararında Emir Timur'un henüz bu bölgede olmaması da büyük rol oynamıştır.¹²⁴

Hazırlıklarını tamamlayan Toktamış Han büyük bir orduyu Tebriz'e gönderdi.¹²⁵ Bu ordu Derbend ve Şirvan bölgelerinden geçerek Tebriz'e geldi ve şehri kuşattı. Tebriz'in idaresini elinde bulunduran Emir Veli ordunun büyüklüğü karşısında bir şey yapamayacağını anlayınca şehri başıboş bir halde bırakarak terk etti. Ancak şehir ahalisi silahlanarak kalabalık ordunun şehre girişini önlemek için şehrin giriş kapılarını çeşitli barikatlar kurarak savunmaya başladı. Yaklaşık bir hafta boyunca ordu şehre giremedi. Altın Orda ordusu halktan büyük bir vergi talep etti. Halk bu vergiyi kendi arasında toplayarak ödedi ve böylece barışın sağlandığını düşündü. Ancak toplanan bu vergilerle yetinmeyen ordu halkın barış ümidiyle direncinin kırılmasını fırsat bilerek aniden şehre saldırdı. Altın Orda ordusu 1386 yılında şehre girerek inanılmaz derecede yağmaya

¹²² Harezm bölgesi bu dönemde Emir Timur hakimiyetindeydi.

¹²³ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 78; Yılmaz, *Celayirliler*, 191; Kamalov, *Altın Orda ve Rusya*, 105; Kamalov, *Avrasya Fatihî Tatarlar*, 109.

¹²⁴ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 78; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 101; Yakubovskiy, *Altın Orda ve Çöküşü*, 154; Kamalov, *Altın Orda ve Rusya*, 105; Kamalov, *Avrasya Fatihî Tatarlar*, 110; Yılmaz, *Celayirliler*, 191.

¹²⁵ Şamî ve Yezdi, *Zafername*'lerinde Toktamış'ın ordusunun dokuz tümen olduğunu belirtmişlerdir. Bkz. Şamî, *Zafername*, 117; Yezdi, *Zafername*, 150.

başladı. Mescitleri, medreseleri ve büyük binalar teker teker yağmalandı. Halkın biriktirdiği erzak ve mal olarak her ne varsa hepsini topladılar. Genç, yaşlı ve çocuk ayırt edilmeden halkın bir kısmı öldürüldü ve kısmı da esir alındı. Bu yağma olayı iki gün boyunca devam etti. Tebriz şehri tarihi boyunca böyle bir zulüm görmemişti. Altın Orda ordusu yağma girişimi son bulunca ve Emir Timur'un da Tebriz'e geldiği haberini alınca geldiği yolu takip ederek tekrar Dest-i Kıpçak'a döndü.¹²⁶

2.2.3. Adil Ağa'nın Tebriz'i İşgal Etmesi (1386)

Toktamış Han'ın, Tebriz'i yağmalaması ve halka büyük zulümler yapmasından sonra halkın şehri terk etmesi ile şehir başıboş bir şekilde kaldı. Çünkü şehrin kuşatıldığı sırada Celayirli emirler Toktamış Han'ın ordusu karşısında bir şey yapamayacaklarını anladıklarından şehri terk etmişti. Adil Ağa bu durumu büyük bir fırsat bilerek Tebriz'i almak için hazırlıklar yapmaya başladı. Horasan da bulunan Emir Timur'un oğlu Muhammed Sultanşah'a haber göndererek kendisine yardım etmesini istedi. Adil Ağa, damadı Lütfullah'ı emrindeki öncü bir kuvveti diğer emirlerle beraber Tebriz'e gönderdi. Bu sırada Sultan Ahmed Celayir tarafından Tebriz idaresine atanan Emir Uzun Şemseddin, Adil Ağa'nın gönderdiği orduya karşılık vermesi için 2000 asker gönderdi. Lütfullah'ın emrindeki ordu, Meyan bölgesine kadar gelen Emir Şeyh Hasan Kopkaçi emrindeki Celayirli askerlerinin ani baskını karşısında bozguna uğrayarak kaçtı.¹²⁷

Adil Ağa, Tebriz'e doğru hareket ettiği sırada gönderdiği ordunun bozguna uğrayıp dağıldığı haberini aldı. Bunun üzerine hızlı bir şekilde hareket ederek bölgeye geldi ve dağılan askerleri kendi yanındaki birliklerle birleştirerek ilerleyişini sürdürdü. Celayirli askerler, gelen Timurlu ordusu karşısında mukavemet gösteremeyeceğini anlayınca geri çekilmeye, ardından da kaçmaya başladılar. Burada yaşanan çarpışmalarda birçok

¹²⁶ Şami, *Zafername*, 117; Yezdi, *Zafername*, 150, Arabşah, *Acâibu'l Makkûr*, 101; Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 49-51; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 78; Yakubovskiy, *Altın Orda ve Çöküşü*, 104; Kamalov, *Altın Orda ve Rusya*, 106; Galstyan, *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, 161; Mehmed-Ahmed Penâhî Simnânî, *Timurleng*, İntişârât-ı Hâfiz-ı Növin, Tahran 1374, 166; Kamalov, *Avrasya Fatihî Tatarlar*, 110; Yılmaz, *Celayirliler*, 191; Solmaz, *Selçuklular'dan Osmanlılar'a*, 166; Polat, *V ve XV Yüzyıllar Arasında Tebriz*, 94; Nikoloz Berdzenişvili-Simon Canaşia (İvane Cavahişvili), *Gürcistan Tarihi*, Sorun Yay, İstanbul 2010, 197; Kazım Paydaş, "Timur'un Gürcistan Seferleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1/16, Elazığ 2006, 421; Galstyan, A. G., *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, 161.

¹²⁷ Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 50-51; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 79; Yılmaz, *Celayirliler*, 191.

Celayirli askeri esir alındı. Emir Veli de bu sırada Halhal şehri hâkimi Mahmud Halhalî'ye sığındı. Bazı emirler Bağdat'a kaçarken kimileri de kurtuluşu Alıncak kalesine sığınmakta buldu. Tebriz bir kez daha sahipsiz kaldı. Zaten Toktamış Han'ın yağma etmesiyle ciddi bir zarara uğrayan Tebriz halkı bu olayın da meydana gelmesi neticesinde şehir halkı karşılık göstermeden şehri 1386 yılında Adil Ağa'ya teslim etti. Böylece Celayirliler bir kez daha Tebriz'i kaybetti.¹²⁸

Adil Ağa, kendisinden kaçarak Halhal şehri hâkimi Mahmud Halhalî'ye sığınan Emir Veli'nin teslim edilmesini istedi. Aksi takdirde Mahmud Halhalî'nin, Emir Timur'a resmen başkaldırması olacağını ilettili. Bunun üzerine Emir Veli, Halhal da öldürüldü. Adil Ağa harap olan Tebriz şehrini yeniden inşa etmek için hemen imar çalışmaları başlattı ve bazı idarî düzenlemeler yaptı. Daha sonra Emir Timur'un daveti üzerine Horasan'a gitti. Tebriz'in kaybedildiğini haber alan Sultan Ahmed Celayir, Adil Ağa'nın şehirde olmadığı haberini alınca hemen harekete geçerek Tebriz'e geldi. İki hafta kadar Tebriz'de kaldıktan sonra Emir Timur'un bu bölgeye harekâtını duyunca karşısında pek fazla bir varlık gösteremeyeceğini anlayarak tekrar Bağdat'a döndü.¹²⁹

2.2.4. Emir Timur'un İran Seferi ve Tebriz'i ilhakı (1386)

Tebriz'in yağmalanıp birçok insanın öldürülmesi ve şehrin önemli yerlerindeki binaların yakılıp yıkılması neticesinde şehirde korku ve endişe hâkim oldu. Halk ne yapacağını bilemez hale geldi. Birçok hükümdar şehrin yönetimini ele almasına rağmen sürekli bir kalıcılık sağlayamaması halk arasında da bıkkınlığa sebep oluyordu.¹³⁰

Bu olayların yaşanması ve İran bölgesinde yaşanan bu tutarsız yönetimden dolayı Emir Timur bu bölgeye hareket etti. Emir Timur, Tebriz'den önce Luristan bölgesinin şehirlerinden Lerküçük hâkimi olan Melik İzzeddin'in üzerine yürüdü. Çünkü Melik İzzeddin daha önce bu bölgeden geçen hacı kervanların saldırmış ve onları yağmalatmıştı. Emir Timur, ilk önce Melik İzzeddin'i cezalandırmak isteyerek ilk önce Firuz dağına

¹²⁸ Yezdi, *Zafername*, 151-152; Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 51; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 80; Yılmaz, *Celayirliler*, 192; Çetin, *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, 69

¹²⁹ Yezdi, *Zafername*, 151-152; Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 51; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 80; Yılmaz, *Celayirliler*, 192.

¹³⁰ Şamî, *Zafername*, 119; Yezdi, *Zafername*, 151; Bilgili, *Emir Timur'un Azerbaycan Faaliyetleri*, 196; Aka, "Timurlular Devleti", *Makaleler*, 1, 200-201.

oradan da Lerküçük'e gelerek burayı zapt etti. Hurremabad şehri yağma edildi. Melik İzzeddin ve ailesini esir ederek Semerkant'a gönderdi. Bu sırada Ak Timur Bahadır ve Ömer Abbas¹³¹ hastalanarak vefat etti.¹³²

Emir Timur, Luristan bölgesini aldıktan sonra yönünü Tebriz'e çevirdi. Çünkü Adil Ağa ve Muhammed Sultanşah'ın Tebriz'den ayrılmasından sonra Sultan Ahmed Celayir buraya gelmiş ve şehri tekrar kendi idaresine almıştı. Bunu duyan Emir Timur hemen harekete geçerek bölgeye yöneldi. Kendisini yavaşlatacağını düşündüğü ağırlıkları Şeyh Ali Bahadır'a bırakarak yola koyuldu. Emir Timur'un geldiğini duyan Sultan Ahmed Celayir, Emir Timur karşısında bir şey yapamayacağını düşünerek şehri terk etmek zorunda kaldı. Emir Timur, Hacı Seyfeddin ve İlyas Hoca gibi bazı emirlerini onun peşinden yolladı. Bu emirler yolda Sultan Ahmed Celayir'e yetişmeyi başardı. Nahcivan yakınlarında iki taraf arasında şiddetli bir muharebe meydana geldi. İlyas Hoca burada büyük yaralar aldı ve birçok askerde hayatını kaybetti. Sultan Ahmed Celayir, ağırlıklarından bazılarını bırakmak zorunda kalsa da Emir Timur'un askerlerinden kurtularak Bağdat'a ulaştı. Bu çarpışmada Timurlu emirleri birçok ganimet alarak geri döndü. Bu sırada Emir Timur, Tebriz'de bulunan esnaf, zanaatkâr ve meslek sahiplerini Semerkant'a gönderdi. Böylelikle Sultaniye şehrinden sonra bir diğer Celayirli toprağı olan Tebriz de 1386 yılında Emir Timur'un hâkimiyetine girmiş oldu.¹³³

Emir Timur, Tebriz'de hâkimiyet sağladıktan sonra halkın durumunu öğrenmek amacıyla Adil Ağa'yı huzuruna çağırarak ondan bilgi aldı. Şehrin yağmalanmasından sonra pek bir şeyin kalmadığını ve halkın zor durumda olduğunu öğrendi. Bu arada şehrin ileri gelenlerinden Seyyid Rızaüddin, Hacı Hacı Muhammed Bendgiri Hattat, Kadı Gıyaseddin, Kadı Abdullatif, Emir Timur'un yanına gelerek itaatlerini bildirdiler. Bu

¹³¹ Timur'un Torunu ve Muhammed Sultanşah'ın oğlu. Bkz. Yezdi, *Zafername*, 151.

¹³² Şami, *Zafername*, 119; Yezdi, *Zafername*, 151; Bilgili, *Emir Timur'un Azerbaycan Faaliyetleri*, 196; Aka, "Timurlular Devleti", *Makaleler*, 1, 200-201.

¹³³ Şami, *Zafername*, 119-120; Metsopski, *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi*, 13; Yezdi, *Zafername*, 151-152; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 104; Muhammed Yusuf Vâle İsfahân-i Kazvîni, *Huld-i Berîn (Târih-i Timuriyân ve Türkmânân)*, Mirâs-ı Mektûb, Tahran 1379, 141. Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 51; Rehim Reis Niya, *Târih-i Umûmî Muntikâ-i Şirvân (Der Ahdi Şirvânşhiyân)*, Merkez Esnâd ve Târih-i Diplomasî, Tahran 2001, 81; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 80; Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, 40; Yılmaz, *Celayirliler*, 194; Gürsoy Solmaz, "Timur ve Seferleri", *Türkler*, 8, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 543; Ali Sinan Bilgili, "Tebriz", *DİA*, 40, İstanbul 2011, 219; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 59; Ceenbek Alimbayev, "Ankara Savaşından Önce Timur'un Ön Asya Seferleri, 1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 581.

sırada Adil Ağa gerek devletin mali idaresinde kendine pay çıkararak yolsuzluk yaptığı iddiaları gerekse de onu çekemeyenlerin ve yükselmesini istemeyenlerin emirlerin Emir Timur’u kışkırtmaları sonucunda vermiş olduğu fermanla öldürüldü. Böylece yaşamı boyunca önemli görevlerde bulunmuş olan Adil Ağa’nın hayatı son buldu. Adil Ağa’nın yanı sıra birçok emir de onunla beraber öldürüldü.¹³⁴

Emir Timur Tebriz’i aldıktan sonra şehirde çok büyük bir kıtlık baş gösterdi. Halk zaten zor durumdaydı ve bu zor durumun akabinde bir de kıtlık olunca halk iyice perişan oldu. Öyle ki kimsenin evinde doğru dürüst yiyecek kalmadı. İnsanlar açlık içinde ölmeye başladı. Ekmek bulmak bile çok zor hale gelmişti. Bu kıtlıkta neredeyse 100.000’e yakın insan öldü.¹³⁵

Emir Timur o yaz kırk gün kadar Tebriz’de kaldı. Daha sonra yönetimi Muhammed Sultanşah’a bırakarak kendisi Nahcivan yolu ile Aras nehrini geçip Garni Kalesi’ne gelerek burayı kuşattı ve kaleyi aldı. Kale hâkimi Şeyh Hasan’ı yakalatarak öldürttü ve kışı da Karabağ’da geçirdi.¹³⁶

Muhammed Sultanşah, Tebriz’in yönetimini kendi emirlerinden olan Muhammed Devati ile Kara Bistam’a bıraktı ve kendisi ordusuyla şehirden ayrıldı. Ayrıca Şah Şibli’yi Erneg bölgesine, Şah Ali’yi de Merağa bölgesinin idaresine bırakmıştı. Muhammed Sultanşah’ın ayrılmasını fırsat bilen Şah Şibli, Şah Ali ve bölgede bulunan bazı emirleri kendi tarafına çekerek Muhammed Devati’nin üzerine yürüyüp onu mağlup ederek Tebriz şehrinin yönetimini ele aldı. Kara Bistam da Şah Şibli’ye katıldı. Adı geçen kişiler Muhammed Devati’yi tutsak ettiler. Artık Tebriz’de bütün her şey Şah Şibli’nin idaresindeydi ve bu süreç yaklaşık kırk gün kadar sürdü. Bu sırada Sultan Ahmed Celayir’e sadık olan Alıncak Kalesi emiri Hoca Cevher, olayları duyunca Alıncak kalesi komutanı Altun’u, Şah Şibli’nin üzerine gönderdi. İki ordu Merend bölgesinde karşı karşıya geldi. Altun büyük bir mağlubiyet alarak geri çekilmek zorunda kaldı. Şah Şibli şehir halkına çok büyük zulüm ve zorbalıklar yapmaya başladı. O zaman meydana gelen kıtlıkta insanlar çok büyük yiyecek sıkıntısı çekti. Öyle ki bir menn¹³⁷

¹³⁴ Yezdi, *Zafername*, 152; Kazvîni, *Huld-i Berîn*, 142; Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 52; Yılmaz, *Celayirliler*, 195.

¹³⁵ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 80.

¹³⁶ Şamî, *Zafername*, 120; Yezdi, *Zafername*, 152; Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 52.

¹³⁷ Menn, Tebriz bölgesinde 3 kilogram ağırlığında bir ölçü birimidir. Bkz. Yılmaz, *Celayirliler*, 301.

ağırlığında tahılı olan bir kişi, işkence ile öldürülerek elindeki tahıl alınıyordu. Ekmeğin fiyatı 1 dinardan 10 dinara çıktı.¹³⁸

Bu sırada Sultan Ahmed Celayir'in büyük bir ordu toplayarak Tebriz'e geldiği haberi duyuldu. Halk arasında bu durum büyük bir sevinçle karşılandı. Şah Şibli ve Şah Ali hemen şehirden ayrılarak Merağa tarafına doğru yöneldiler. Giderken de yanlarında büyük miktarda ganimet götürdüler. Ancak kısa süre sonra bu olayın yalan olduğu ortaya çıktı. Tebriz'de, Şibli'nin naibi olan Devletyar isimdeki bir kişi Kara Koyunlu hükümdarı Kara Mehmed'e bir adam göndererek şehrin başıboş olduğunu ve kendisine karşı koyacak kimsenin olmadığı haberini ilettiler. 1388 yılında Kara Mehmed hemen bir ordu hazırlayarak Tebriz'e yolladı. Şah Şibli ve Şah Ali şehirden çıkmış ve Merağa'ya doğru giderken Kara Koyunlu askerleri yolda onlara yetişti. Şah Şibli ve Kara Koyunlu askerleri arasında büyük bir çarpışma meydana geldi. Şibli'nin birçok askeri kaçmaya başladı. O, yanında kalan askerleriyle savaşmaya devam ettiyse de yenik düşerek orada öldürüldü. Şah Ali ise kaçmayı başardı. Tebriz bu kez de Kara Koyunluların idaresine girmiş oldu.¹³⁹

Kara Koyunlular'ın Tebriz'i almasından kısa bir süre sonra Kara Koyunlu hükümdarı Kara Mehmed'in, Ak Koyunlular ile yapılan bir savaşta öldürüldüğü haberi geldi. Bunun üzerine hiç vakit kaybetmeyen Kara Koyunlu ordusu Tebriz yönetimine Emir Çalık ve Kara Bestam'ı bırakarak şehirden apar topar ayrıldı. Emir Çalık ve Kara Bestam'ın idaresi de çok fazla sürmedi. Çünkü emirler yönetimi ele almak için birbirleriyle kıyasıya mücadele ediyorlardı. Tebriz'de ki bu boşluktan Kara Yusuf'un kısa süre sonra haberi oldu. Hemen harekete geçerek şehre geldi ve yönetimi ele aldı. Kara Yusuf şehrin idaresini Halil ve Satılmış isimli iki emirine bırakarak oradan ayrıldı. Bu iki emirin şehri yönettiği dönemde halka büyük zulüm ve işkenceler yapıldı. Büyük vergiler konularak halkın elinde avucunda ne varsa toplamaya başlandı. Halk yokluk ve sefalet içinde kaldı. Daha fazla dayanamayan halk şehri terk etmeye başladı. Tebriz'de yapılan bu zulümden rahatsız olan Alıncak Kalesi komutanı Altun, şehrin bu başıboşluk durumundan yararlanmak isteyerek şehre geldi. Halil daha önce şehirden ayrılarak Kara Yusuf'un yanına gitmişti. Satılmış ile yapılan savaşta Altun galip gelince Satılmış'ı

¹³⁸ Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 52-53; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 80.

¹³⁹ Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 52; Sümer, *Kara Koyunlular*, 52; Yılmaz, *Celayirliler*, 196.

Alıncak Kalesine gönderdi. Daha sonra Tebriz'e gelen Altun burada bu kez de Mahmud Halhali ile savaşa tutuştu. Altun yenilerek kaçmak zorunda kaldı. Bu çarpışmadan sonra şehir yine emirlerin elinde oyuncak oldu.¹⁴⁰

Tebriz'i yönetmek isteyen emirler her gün birbirleriyle savaşıyorlardı. Şehirde tam bir kargaşa ortamı hâkimdi. Bu yüzden şehirde olup bitenleri duyan Kara Yusuf tekrar Tebriz'e gelmek zorunda kaldı. Hiçbir mukavemetle karşılaşmadan şehre girdi. Birkaç gün kalıp şehrin yönetimine tekrar Satılmış'ı bırakarak bölgeden ayrıldı. Bu kez hâkimiyet mücadeleleri Yadigarşah ve Kara Yusuf'un askerleri arasında meydana geldi. Merağa'nın hâkimiyetini eline alan Yadigarşah, Kara Yusuf'un ayrılmasını fırsat bilerek şehre geldi. Satılmış şehri savunmaya başladı. Birkaç gün süren bu mücadeleler sırasında Emir Timur'un Azerbaycan'a yöneldiğini duyan Satılmış şehri boşalttı. Yadigarşah da Merağa tarafına çekildi. Emir Timur bölgeyi tekrar kendi hâkimiyeti altına almış oldu. Tebriz halkı böylelikle çok zor bir dönemi geride bıraktı ve Tebriz'de tekrar huzur sağlanmaya başlandı.¹⁴¹

2.2.5. Emir Timur'un Bağdat'ı İlhakı (1393)

Emir Timur, Tebriz'i ilhak ettikten sonra burada pek fazla kalmayarak Doğu Anadolu'ya geldi. Kars kalesini aldıktan sonra da vakit kaybetmeden yoluna devam ederek Tiflis'e geldi ve burayı da fethetti. Daha sonra Toktamış Han ile 1391 yılında yapmış olduğu Kunduzca Savaşından da galip gelerek kışı geçirmek için tekrar Semerkant'a döndü. Emir Timur, Tebriz'de meydana gelen karışıklıkları ortadan kaldırmak için bu şehre gelmiş ve şehirde yeniden huzur ve güveni sağlamıştı. Emir Timur, kısa sürede Rey, Sultaniye, Herat ve Tebriz gibi önemli şehirleri kontrolü altına almayı başardı. Ancak bunlarla yetinmeyecekti. Çünkü o, Azerbaycan bölgesinin tamamına sahip olmak istiyordu. Azerbaycan hem konum olarak hem de zenginliği bakımından vazgeçilecek bir yer değildi. Bu yüzden 1392 yılında Semerkant'tan ordusuyla bir kez daha yola çıktı. Sultaniye ve Tebriz'e geldiği sırada, Sultan Ahmed Celayir taraftarları tarafından bu şehirleri ele geçirmek isteyenleri ve Tebriz'de bulunan Kara Koyunlu askerlerini şehirden çıkardı. Emir Timur, daha önceden Sultan Ahmed

¹⁴⁰ Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 55-56; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 81.

¹⁴¹ Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, 58; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 81; Bilgili, *Emir Timur'un Azerbaycan Faaliyetleri*, 203.

Celayir'in kendisine itaat etmesini istedi, ancak o bunu kabul etmedi. İbn-i Arabşah, Emir Timur'un Sultan Ahmed Celayir'e bir elçi yollayarak hile ile onu yakalamak istediğini belirtir. İbn-i Arabşah bu olay şu şekilde nakletmiştir. *“Timurlenk'in İlhanlı Ahmed b. Üveys'in ülkesini fethetmesinin sebebi, Timur'un Ahmed'e gönderdiği mektupta, şefkatle yaklaşıp 'ben buraya seninle savaşmak için değil, kız kardeşinle nikâhlanmak seni de kızıyla evlendirmek amacıyla geldim demesiydi. O da bu sözün doğru olduğunu zannetti... Sultan Ahmed Timur'la savaşmak için hazırlıklarını yaptı ve ordusunu topladı. Fakat Timur'un Üzerine geldiği haberini alınca, çarpışmaktan vazgeçti, askere dağıttığı silahları toplatıp savaşma fikrini değiştirdi.”*¹⁴² Emir Timur, Sultan Ahmed Celayir'in gelip kendisine itaat etmesini ve hizmetine girmesini istiyordu. Bu yüzden birçok kez elçi gönderdi.¹⁴³ Emir Timur bir mektubunda Sultan Ahmed Celayir şunları yazdı:

“Ahmed-i Celayir padişahane lütuflarımıza nail olarak tarafımızdan hüsnü kabul gördü ve zaferle bezenmiş sancağımız ve merhametli ordumuz Şiraz'a döndü. Ancak zafer kazanmamış muzaffer (Sultan Ahmed) yaklaşık on bin atlısını bizim muzaffer askerimize feda etti ve kendisini bir toz gibi havaya saçtı.

*Eğer sen hala kendini tanıyamadıysan biz sana “varakı ve samakı” öğretiriz. Bu nedenle kendisini bir an önce alemin sığınağı olan dergahımıza ulaştırır ve dergahımızın toprağına yüz sürerse bizim sonsuz padişahane inayetimize nail olma ümidi vardır.”*¹⁴⁴

Sultan Ahmed Celayir itaat etmek bir yana dursun çok ağır cümleler içeren cevaplar verdi:

*“Zulüm ve sitemle meşhur olan mendebur Timur bilsin ki onun akılsızca yazılmış olan mektubu ve muteber olmayan elçisi huzurumuza ulaştı. Alt seviyedeki hizmetkârlarımıza mektupta neler olduğunu görmelerini emrettik. Baştan sona kibir ve kendini beğenmişlikle dolu olduğu arzedildi. İlginç olan şu ki yolunu kaybetmiş elsiz ayaksız tilki bir aslan cesareti gösteriyor ve asaletsiz kendisini asil ile bir tutarak bizim “arak ve samak”ımızdan bahsederken kendi aslı ve soyuna bakmıyor.”*¹⁴⁵

Emir Timur, Bağdat üzerine hareket etmeden önce ordusunun son hazırlıklarını yaptığı Akbulak'da iken dönemin tanınmış ve ileri gelen simalarından biri olan Şeyh

¹⁴² Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 104; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 81.

¹⁴³ Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 104; Semerkandi, *Tezkiretü'ş Şuarâ*, 391; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 83.

¹⁴⁴ Yılmaz, *Celayirliler*, 199.

¹⁴⁵ Yılmaz, *Celayirliler*, 199-200

Abdurrahman İsfarayini, Sultan Ahmed Celayir'in elçisi olarak birçok hediye ile beraber geldi. Emir Timur onu çok iyi karşıladı ve izzeti ikramda bulundu. Ancak Emir Timur, gelen bu elçiden Sultan Ahmed Celayir'in kendisine itaat etmediğini öğrenince çok sinirlendi. Hediyeleri kabul etmediğini söyleyerek iade etti. Çünkü o Sultan Ahmed Celayir'in kendisine karşılık göstermeden bağlılık göstermesini kendi adına hutbe okutup sikke kestirmelerini istiyordu. Ancak Şeyh Abdurrahman İsfarayini'yi çok iyi karşıladığı gibi hürmette kusur etmeyerek ona değerli hediyeler verdi. Sultan Ahmed Celayir de kendisinden istenilen hiçbir şeyi yapmayıp bir de hicivli mektup ve şiirler gönderince Emir Timur iyice sinirlendi ve Bağdat'a doğru hareket etti.¹⁴⁶

Sultan Ahmed Celayir'in yazmış olduğu bir şiir şu şekildedir:

“Zamanın cefasına neden boyun eğelim?

Her önemsiz şey için neden zahmet çekelim?

Denizleri dağları aşıp gidelim

Simurğ gibi kurudan yaştan ne varsa kanatlarımızın altına alalım

Ya murad ettiğimiz gibi göklere yükselelim

*Ya da merdçe himmet yolunda başımızı verelim.*¹⁴⁷

Sultan Ahmed Celayir'in şiirinden çok etkilenen Emir Timur kendisinin şiir yazamamasına çok üzülmüş ve bu şiire karşılık oğlu Miranşah'da bir şiir yazmasını istemiştir. Bu şiir ise şöyledir:

“Zamanın cefasına boyun eğ, çevirme

Büyük iş küçük gibi görülemez

Neden Simurğ gibi kaf dağına gitmek istiyorsun?

Save kuşu gibi küçük ol tüy ve kanatlarını yere dök

¹⁴⁶ Şamî, *Zafername*, 169; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 104; Semerkandi, *Tezkiretü's Şuarâ*, 391; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 83; Yılmaz, *Celayirliler*, 196.

¹⁴⁷ Semerkandi, *Tezkiretü's Şuarâ*, 342-343; Yılmaz, *Celayirliler*, 200.

Aklından bu ulaşılamaz hayali çıkar at ki senin başının yüzünden yüz binlerce baş gitmesin.”¹⁴⁸

Emir Timur, Sultan Ahmed Celayir’in verdiği cevaba çok kızdı. Bir an önce Bağdat’a gidip onu yakalamak istedi. Sultan Ahmed Celayir de ona karşılık vermek niyetiyle hemen hazırlıklara başlasa da Emir Timur’u tek başına durduramayacağını bildiği için Osmanlı Devleti hükümdarı Sultan Murad’a ittifak teklifinde bulundu ve teklifine olumlu cevap aldı. Hatta Sultan Murad yazdığı bir mektupta Karamanoğulları Beyliği üzerine yaptığı seferi ve kazandığı başarı ile beraber diğer fetihlerin yanı sıra ülkesinin sınırlarından bahsederek kendisine yardımda bulunacağını belirtti. Yani kısaca iki hükümdarın arasında iyi ilişkiler bulunuyordu.¹⁴⁹

Emir Timur Bağdat’a doğru ilerlerken yolda İbrahim Malik Türbesi denilen yere geldiğinde önden gönderdiği casusları vasıtasıyla Sultan Ahmed Celayir’e Emir Timur’un ilerleyişi ve hareketlerini güvercinlerle haber veren bir casus yakaladı. Bu kişi Emir Timur’un ordusunun Bağdat’a geldiği haberini vermişti. Emir Timur bu casusu yakalayıp ona daha önce gönderdiği haberin yanlış olduğunu gelenlerin kendilerinden kaçan Türkmenlerin olduğunu, uzaktan görünce onların Timur’un ordusu olduğunu zannettiğini söylemesini istedi. Bu sahte haberle Sultan Ahmed Celayir biraz olsun rahatladı. Ancak Sultan Ahmed Celayir ihtiyatı elden bırakmak istemedi ve ilk gelen habere göre hareket ederek hazırlıklarını tamamlayıp beklemeye başladı.¹⁵⁰

Hızlı bir şekilde ilerlemeye devam eden Emir Timur 1393 yılında Bağdat’a ulaştı.¹⁵¹ Bunun üzerine Sultan Ahmed Celayir, kalabalık bu ordu karşısında pek fazla bir varlık gösteremeyeceğini anladı. Aceleci bir şekilde ne var ne yok her şeyi topladı. Timurlu ordusunun Bağdat’a girmesini önlemek amacıyla Dicle nehri üzerindeki köprüleri yıktırdı ve bu sayede zaman kazanarak kendisi de hızlı bir şekilde Bağdat’tan ayrılarak Hille’ye

¹⁴⁸ Şami, *Zafername*, 169; Arabşah, *Acâibu’l Makdûr*, 104; Semerkandi, *Tezkiretü’ş Şuarâ*, 391; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 83; Yılmaz, *Celayirliler*, 196.

¹⁴⁹ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 84; Yılmaz, *Celayirliler*, 201-202.

¹⁵⁰ Yezdi, *Zafername*, 220; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 89.

¹⁵¹ Şami, *Zafername*, 169; Yezdi, *Zafername*, 220; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 89; Cüneyt Kanat, *Memlûk-Timurlu Münasebetleri (1382-1447)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1996, 51; İsmail Aka, “Timurlular”, *Türkler*, 8, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 518.

gitti. Hazinesinin önemli bir kısmını ve haremını oğlu Tahir ile beraber Alıncak Kalesine gönderdi.¹⁵²

Emir Timur'un askerlerinden bazıları Dicle Nehri'ne atlayarak karşı kıyıya geçti.¹⁵³ Bu askerlerin karşı kıyıda getirdiği gemilerle ordu Bağdat kıyısına geçmeye başladı. Emirlerden Muhammed Azat nehrinin karşısına geçince Sultan Ahmed Celayir'in Şems isimli özel gemisini aldı, karşıya geçirdi ve bu şekilde Emir Timur da karşıya geçmiş oldu. Ancak ordu nehrin karşı tarafına geçerken zaman kaybı yaşayınca Sultan Ahmed Celayir'in kaçması kolaylaştı. Bu duruma oldukça sinirlenen Emir Timur hemen peşine düşerek Sultan Ahmed Celayir'i yakalamak istedi. Ancak bazı emirlerin onun peşine kendisinin gitmesinin onun şanına yakışmayacağını söylemeleri üzerine bu fikirden vazgeçen Emir Timur, oğlu Miranşah ile beraber bir orduyu Sultan Ahmed Celayir'in peşinden gönderdi ve kendisi de 1393 yılında Bağdat'a¹⁵⁴ girdi.¹⁵⁵

¹⁵² Şami, *Zafername*, 170; Yezdi, *Zafername*, 220; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 105; Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 302; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 90; Manz, *The Rise and Rule of Tamerlane*, 72.

¹⁵³ Şami, Emir Timur'un Bağdat'a girişini şöyle anlatmaktadır. *Emir Timur geldiğinde bende Bağdat'ta oturuyordum, şehirde sakin olanlardan en evvel huzura gelip yeri öpen ben idim, Emir Timur benim böyle herkesten evvel geldiğime memnun oldu buna mukabil bana muhabbet ve mukabil gösterdikten sonra "Tanrı sana rahmet etsin ki bu şehirde herkesten evvel beni karşılamağa çıkıp gelen sen oldun" buyurdu. O sırada tesadüfen şehrin kapısından dışarı çıkmıştım, şöyle baktığım zaman suyun üstü öyle askerle dolu idi ki Dicle'nin yüzünü bir sahradan ayırt edemedim, taaccüp ettim, kendi kendime: "selabet, celadet ve şecaat cihetiyle sair insanlardan bu kadar farklı olan bunlar nasıl insanlardır, nasıl bir taifedir?" dedim. O zaman bildim ki bu, Tanrı tarafından müeyyed olan Emir Timur'un ordusudur. Onun kavim ve kabilesi kuvvet, celadet ve şecaat cihetiyle sair mahlûkata nazaran bir rüçhana maliktir" dedim. Bkz. Şami, *Zafername*, 170.*

¹⁵⁴ Tagrıberdi: "Timur'un Bağdat'ı zaptının sebebi, adı geçen Üveys oğlunun emirlerini katletmekte aşırıya kaçması, halkına fazla zulmetmesi insanların namusuna el uzatması ve kötü şeyler yapmasıydı. Sultan Ahmed'den bu tür filler sadır olunca Bağdat halkı Timur'a haber göndererek onu Tebriz'i ele geçirdikten sonra Bağdat üzerine yürümeye teşvik ettiler. Timur'da Bağdat'a doğru yola çıkarak iki günlük mesafedeki Derbend'e geldi. Ahmed b. Üveys, Şeyh Nureddin El Horasani'yi kendisine ilişmemesi, Üveys oğlunun kendisini onu naibi olarak gördüğünü ve ne isterse vereceği talimatıyla Timur'a yolladı. Timur onu saygıyla karşıladı ve "Bağdat'ı seni hatırına bağışladım" dedi ve sonra sultanın ülkesini hedef alarak yoluna devam etti. Şeyh Nureddin Bağdat'a müjde haberi gönderdi. Mektubun arkasından bizzat kendisi çıkıp geldi ve halk rahat bir nefes aldı. Halbuki Timur başka bir yoldan Bağdat'ı ele geçirmek için harekete geçmişti. Sultan Ahmed bunu düşünmediği için içi rahattı, fakat Timur henüz Şeyh Nureddin gelmeden Bağdat'ın batı kesiminde bitmişti. Sultan Ahmed korkuyla kapılarak köprüünün yıkılmasını emretti ve o gece hazinesi ve ailesiyle birlikte Bağdat'ı terk etti." Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 302.

¹⁵⁵ Şami, *Zafername*, 170; Yezdi, *Zafername*, 220; Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 302; Nazmi-zade Murtaza, *Gülşen-i Hulefa, Bağdat Tarihi 762-1717*, (Çev. Mehmet Karataş), TTK Yay., Ankara 2014, 148; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 90; Âştîyânî, *Târih-i İrân*, 834; M.M. Remzi, *Tefkû'l- Ahbâr ve Telhikû'l-Âsâr Fî Vakaâ-i Kazân ve Bulğâr ve Mülûkû't Tatar*, I, (Nşr. İbrahim Şemseddin), Dârü'ül – Kütütübü'l- İlmiyye, Beyrut 2002, 580; Yaşar Yücel, "XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar-Türkiye ve Yakın-doğu üzerinde 1393/94 Timur Tehlikesi", *Belleten*, XXXVII/145-148, TTK Yay., Ankara 1973, 166. Aka, *Timurlular*, 29; Aka, "Timurlular Devleti", *Makaleler*, 1, 205; İsmail Aka, "Timurluların Azerbaycan ile Alakaları", *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 414-415; Geyikoğlu, "Kara-Koyunlular'ın Van Gölü Çevresindeki

Emir Timur, Bağdat'a girdikten sonra şehirde Sultan Ahmed Celayir'e ait ne varsa hepsini kendi zimmetine geçirdi. Bu sırada Sultan Ahmed Celayir Fırat Nehri'ni geçmiş, Halep'e doğru yol almıştı. Nehri geçtikten sonra köprüleri yıktırdı ve gemileri batırdı. Ancak buna rağmen Miranşah, Hille yakınlarında ona yetişmeyi başardı. Sultan Ahmed Celayir'in askerleri ani bir dönüş yaparak muharebeye girişti. İki taraf arasında oldukça çetin geçen bir çarpışma meydana geldi. Yakalanacağını hisseden Sultan Ahmed Celayir, ağırlıklarını ve yanında götürdüğü değerli eşyalardan bazılarını bırakmak zorunda kaldı. Emir Timur'un ordusu ani saldırıya maruz kaldığından dolayı Sultan Ahmed Celayir'i daha fazla takip edemedi ancak hazinesini ve ailesini ele geçirdi. Sultan Ahmed Celayir de hızlı bir şekilde kaçarak Halep'e vardı ve orada hayatta kalmayı başardı. Daha sonra da kaçmayı başaran askerleriyle Halep'te tekrar bir araya geldi. Emir Timur, iki ay kadar Bağdat'ta kaldı. Şehri yağmalattı fakat şehrin yakılıp yıkılmasına izin vermedi. Daha sonra burada bulunan Sultan Ahmed Celayir'in haremını ve oğlu Alaüddeve'yi, sanatçı ve ilim adamlarını alarak Bağdat'tan ayrıldı. Emir Timur Semerkant'a dönerken oğlu Miranşah'ı Azerbaycan valiliğine atadı.¹⁵⁶

2.2.6. Alıncak Kalesi'nin Timurlular Tarafından İlhakı (1387-1389)

Alıncak,¹⁵⁷ Celayirli Devleti için en önemli kalelerden biriydi. Sultan Ahmed Celayir, önemli eşyalarını, hazinesini ve son olaraksa Emir Timur'un Bağdat'ı almasından sonra oğlu Tahir'i buraya göndermişti. Bu kale daha önce de bahsedildiği gibi

Faaliyetleri ve Günümüze Ulaşabilen Mirasları", 213; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 63; Ed-Dûri, Abdulazîz "Bağdat", 432; Alımbayev, "Ankara Savaşından Önce Timur'un Ön Asya Seferleri, 582; Mustafa Alkan- Ferdi Gökbuğa, "Timur'un Anadolu'daki Yolu: Anadolu Günlüğü", *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 586; Macit, *Timurlu Devleti'nin Askeri Teşkilatı*, 3.

¹⁵⁶ Şami, *Zafername*, 171; Yezdi, *Zafername*, 221; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 105-111; Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 302; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 92; Kanat, *Memlük-Timurlu Münasebetleri*, 52; İsmail Aka, "Timurlularda Devri Anadolusu", *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 91; İsmail Aka, "Timur Sadece Bir Asker mi idi?", *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 124-125; İsmail Aka, "XV. Yüzyılın İlk Yarısına Herat-Kahire Münasebetleri", *Makaleler*, 3, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 5.

¹⁵⁷ "Bu kale El-Ukab yıldızından daha sağlam bulutlardan daha yüksektir. Simak yıldızı bu kalenin burcuna seslenir, felekler bizi tutuyorlar (yoksa senden daha yüksek olurduk) diye ona karşı övünürler. Güneş kalenin tam tepesine dikildiğinde sanki onun bazı şerefeleri üzerine konulan altın kalkana benzerse de yüksek Süreyya (Ülker) yıldızları ise güya ana giriş kapısı üzerindeki bir kandili andırırdı. Anka kuşu bu kalenin üzerinden uçmayı başaramazken, hangi ok ona yetişebilirdi? Kalenin temiz bileğine askerlerden oluşan bir bilezik takmak (yani kuşatmak) şöyle dursun hayal ve tefekkür küpesi onun hizmetindeki hizmetkarlara takılamazdı." Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 106.

Hoca Cevher'in idaresinde bulunuyordu. Ancak kalenin idaresi onun ölümünden sonra yerine Altun adında cesur, yiğit ve gözü pek bir komutan geçti. Emir Timur Bağdat'ı aldığı anda ordusunun bir bölümünü Sultan Ahmed Celayir'in arkasından göndermişti. Bu sırada başka bir orduyu da Alıncak Kalesini almaları için gönderdi. Komutan Altun, Sultan Ahmed Celayir'e çok sadık biriydi. Bu yüzden sultan, hazinesini ona teslim etti. Ayrıca kale, konumundan dolayı oldukça önemli bir yer teşkil ediyordu. Bunun farkında olan Emir Timur ise bir an önce bu kalenin alınmasını istiyordu. Emir Timur'un ilk olarak gönderdiği ordu hızlı bir şekilde gelerek kaleyi kuşattı. Altun, 300 civarındaki savaşçıyla kaleyi korumaya başladı. Emir Timur'un ordusu tam olarak yerleşmeden gece kaleden ani bir baskınla çıkan Altun, Timurlu askerlerini neye uğradıklarını anlamadan bozguna uğrattıktan sonra tekrar kaleye girerek kapıyı kapattı. Bu haber Emir Timur'un kulağına gidince çok sinirlendi. Vakit kaybetmeden Emir Kutluğ komutasındaki 40.000 kişiden oluşan orduyu kaleyi almaları için görevlendirdi. Bu ordu, Alıncak Kalesine vardığı zaman Altun dışarda savaşıyordu. Yeni bir ordunun geldiğini gören Altun hemen kaleye geri döndü ve tekrar kapıları kapattı.¹⁵⁸

Alıncak kalesi bulunduğu bölge itibari ile sarp kayaların üzerine inşa edilmişti. Ayrıca kale surlarının bulunduğu yere yakın bir ırmak ve kale hisarları içerisinde üzüm bağları, meyve ağaçları, tarlalar ve çok sayıda su kuyusu bulunuyordu. Hem kalenin sarp kaya üzerinde olması hem de yiyecek sıkıntısı çekilmemesi nedeniyle Alıncak kalesi kuşatmalara uzun yıllar dayanabiliyordu.¹⁵⁹

Altun, bu kalenin bulunduğu bölgede büyüdüğü için çevre yolları ve iklim şartlarını çok iyi biliyordu. Zaten gece baskını yapmasının sebeplerinden biri de kalenin çevresini ve nasıl hareket edeceğini biliyor olmasıydı. Altun yine bir gece sessizce kaleden çıkıp Emir Timur'un ordusuna büyük zarar vererek, ordunun önemli emirlerinden biri olan Kutluğ Timur'u öldürdü. Bu haberi duyan Emir Timur, Alıncak kalesine gelerek bu kez kaleyi kendisi kuşattı. Kalenin bütün giriş ve çıkışlarını kapattı. Altun gece baskınları sayesinde kaleyi savunmayı başarıyordu. Emir Timur'a karşı da bir gece baskını düzenledi ve birçok askeri öldürdü. Emir Timur kalenin ele geçirilmesinin oldukça uzun

¹⁵⁸ Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 105; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 90; Metanet Aziz Aliyeva, "Emir Timur'u Şaşırtan Azerbaycan'daki Elince Kalesi", *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 190.

¹⁵⁹ Aliyeva, "Emir Timur'u Şaşırtan Azerbaycan'daki Elince Kalesi", 190.

süreceğini anlayınca kendisi daha fazla durmadı ve bir orduyu kuşatmayı devam ettirmeleri için orada bıraktı, kendisi de Bağdat'a doğru yola koyuldu.¹⁶⁰

Altun bu şekilde gece baskınlarıyla Emir Timur'un ordusunu yıldırma hareketlerine devam etti. O, yine bir gece baskın için kaleden çıkarak savaşıma başladı. Bu sırada kalede bulunan Sultan Ahmed Celayir'in oğlu Tahir, komutan Altun'un kardeşi ile kendi annesinin arasında gayrimeşru bir ilişki olduğunu öğrendi. Tahir hiç tereddüt etmeden verdiği emirle ikisini de öldürttü. Bu davranışı kale halkı tarafından da büyük takdir topladı. Bu sırada Altun hala kaleye dönmemişti. Ancak kaleye döndüğü zaman kale kapılarının kapalı olduğunu gördü. Daha ne olduğunu anlamadan ve neden kapıların kapalı olduğunu anlamaya çalıştığı sırada kardeşinin ölü bedeni kale burçlarından önüne atıldı. Altun olanları duyunca *"benim haberim olsaydı kardeşimin cezasını kendim verirdim"*, deyip yeminler ederek içeri girmesine izin verilmesini istemesine rağmen Tahir kendisini öldüreceğini düşünerek Altun'u kaleye almadı.¹⁶¹ Ne yapacağını ve nereye gideceğini bilmeyen Altun, sonunda Merend şehrine gitti. Merend hâkimi Altun'un geldiğini duyunca ilk önce büyük bir telaşa kapıldı ancak daha sonra tek başına olduğunu anlayınca rahatladı. O zaman bu şehir Emir Timur'a bağlıydı. Altun, Merend valisinin huzuruna çıktı. Emir onu tutuklatarak öldürttü ve başını Emir Timur'a yolladı. Emir Timur, Altun'un bu şekilde ölmesine çok üzüldü ve kendisine haber verilmeden Altun gibi bir komutanı öldürmesine sinirlenip hemen Merend valisini öldürterek mallarını müsadere ettirdi. Çünkü Emir Timur, Altun'u zekâsı ve savaş kabiliyeti dolayısıyla kolay kolay yetişmeyen bir komutan olarak görüyordu.¹⁶²

¹⁶⁰ Şami, *Zafernâme*, 186; Yezdi, *Zafernâme*, 241; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 106-107; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 91; Aliyeva, "Emir Timur'u Şaşirtan Azerbaycan'daki Elince Kalesi", 191.

¹⁶¹ "Komutan Altun kalede olanları duyunca Allah iyiliğinizi versin, sevabınızı hayır ve hasenattaki hissenizi artırsın. Eğer onun bu pis işlerinden haberim olmuş olsaydı veya öldürüldüğünde orada bulunsaydım, onun yaptıklarına uygun düşen cezayı kendi ellerimle verir, gözleriniz önünde ibretlik ederdim. Kardeşim günah işleyip, suçunun bedelini ödedi. Benimse kalbimse ezelden kıyamete kadar sizinle beraberdir. Ben her zaman sizin dostunuza dost düşmanınıza düşman olmuşum. Eğer beni kovarsanız nereye giderim? Şayet bu isteğimi reddederseniz, ben derdimi kime arz ederim" dedi. Tahir ona şu cevabı verdi.

"- Kim bilir daha sonraları kalbine nefret dolar ve kardeşine karşı mihribanlık hislerin kabarır da onu hatırlarsın; mutlu günlerden sonra başınıza gelen bu belayı düşünür, kardeşinim intikamını almaya kalkar, doğru yolda yürürken yanlış yola saparsın. Sonunda gönlündeki paklık yerini kötülüğe bırakır." Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 108-109.

¹⁶² Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 106-107; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 91; Aliyeva, "Emir Timur'u Şaşirtan Azerbaycan'daki Elince Kalesi", 191.

Tahir meydana gelen bu olaylardan sonra kalede daha fazla duramayacağını anladı. Çünkü kale hakkında kendisine karşı bir nefret oluştu. Kalede daha fazla kalmanın iyi olmayacağını düşünerek adamlarıyla beraber kaleyi terk etti. Böylece kale kimsesiz ve savunmasız kaldı. Emir Timur'un askerleri hiç zorlanmadan kaleye girdi. Böylece Timurluların tam 12 yıl boyunca (1387-1389) kuşattığı Alıncak kalesi 1389 yılında alınmış oldu.¹⁶³

2.2.7. Sultan Ahmed Celayir'in Memlûklü Devleti'ne Sığınması (1394)

Sultan Ahmed Celayir, Bağdat'tan ayrılınca Emir Timur, oğlu Miranşah'ı onun peşinden göndererek onu yakalamasını istedi. Miranşah ise Hille şehrine gelince İybac Oğlan, Osman Bahadır, Şeyh Aslan, Seyyid Hoca gibi yaklaşık 45 kişiden oluşan askerleri öncü kuvvet olarak gönderdi. Bunlar Kerbela Çölü civarında Sultan Ahmed Celayir'e yetişti. Ancak Celayirli askerlerinin karşılık vermeleri üzerine Timurlu askerleri geri çekilmek zorunda kaldı. Böylece Sultan Ahmed Celayir, yanındaki 200 kişi ile beraber kaçmayı başardı, Timurlu askerleri ise aldıkları birçok ganimetle geri döndü. Emir Timur yaklaşık iki ay Bağdat'ta kaldıktan sonra orada bulunan ne kadar sanatçı, bilim adamı ve zanaatkâr varsa hepsini topladı. Sultan Ahmed Celayir'in oğlu Alaüdddevle ile beraber ailesini ve birçok esiri Semerkant'a gönderdi.¹⁶⁴

Sultan Ahmed Celayir Hille'den kaçmayı başararak Halep'e geldi. Fakat son saldırıda birçok adamını kaybetmiş ve çok zor durumda kalmıştı. Rahbe şehrine geldiği zaman oranın hâkimi Nuayr, Memlûklü Sultanı Berkuk'a (1390-1399) bir mektup yazarak durumu bildirdi. Bu sırada Sultan Ahmed Celayir de Sultan Berkuk'a bir mektup yazdı. Mektubunda Emir Timur'un Bağdat'ı aldığını ve bu yüzden Bağdat'ı geri alabilmesi için kendisine yardım etmesini istedi. Zaten daha öncesinde Sultan Ahmed Celayir ile Sultan Berkuk arasında dostça bir ilişki bulunuyordu. Sultan Berkuk bu mektupların ikisine de güzel cevaplar verdi. Nuayr gelen mektup neticesinde Sultan Ahmed Celayir'i çok iyi şekilde karşılayarak izzet ve ikramda bulundu. Daha sonra onu Halep'e gönderdi. Sultan Ahmed Celayir geldiğinde Halep emiri Emir Çolban onu çok

¹⁶³ Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 109-110; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 91; Aliyeva, "Emir Timur'u Şaşırtan Azerbaycan'daki Elince Kalesi", 191.

¹⁶⁴ Şami, *Zafername*, 171; Yezdi, *Zafername*, 221; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 92, Yılmaz, *Celayirliler*, 206.

iyi karşıladı ve Sultan Berkuk'a bir mektup yazarak durumu bildirdi. Sultan Ahmed Celayir'in Mısır'a gelmek istediğini öğrenen Sultan Berkuk hemen emirlerini toplayarak bu meseleyi görüştü. Yapılan görüşme sonunda Sultan Ahmed Celayir'in korunması gerektiği ve Mısır'a gelmesinde herhangi bir sıkıntı olmayacağı konusunda görüş birliği sağlandı. Bu amaçla Sultan Berkuk, Emir İzzeddin Özdemir'i yaklaşık 1000 dinar ve 300 bin gümüş dirhem tutarındaki bir parayla Halep'e gönderdi. Emir İzzeddin Özdemir, Sultan Ahmed Celayir'i alarak Mısır'a getirdi. Sultan Berkuk, karşılamaları için emirlerinden bazılarını ona karşı gönderdi.¹⁶⁵

Sultan Ahmed Celayir'i karşılamak isteyen Sultan Berkuk, 30 Ocak 1394 yılında emirleri ve askerleri ile beraber Kal'atu'l Cebel mevkiinden Kahire'ye girdi. Sultan Ahmed Celayir geldiği zaman Memlûklü emirleriyle selamlaştı. Bu selamlaşmanın ardından Sultan Berkuk ile bir araya gelerek sarıldılar. Sultan Berkuk ona hil'at giydirdi ve en güzel şekilde ağırladı. Onu Nil Nehri kenarında bulunan köşklere birisine yerleştirdi. İhtiyaçlarını gidermesi için ona bol miktarda para verdi. Sultan Berkuk, Sultan Ahmed Celayir'in gelişi onuruna yemekler verdi. Bu arada Emir Timur, Sultan Ahmed Celayir'in kaçarak Mısır'a sığındığı haberini alınca Sultan Berkuk'a bir mektup gönderdi ve Sultan Ahmed Celayir'i kendisine teslim etmesini istedi. Ancak o, buna aldırış etmediği gibi Sultan Ahmed Celayir'in tahrikleriyle mektubu getiren elçiyi de öldürttü.¹⁶⁶

Sultan Ahmed Celayir, Mısır'a geldiği sırada yanında Sultan Hüseyin'in kızı Tendü Hatun'da bulunuyordu. Sultan Berkuk, Kahire'de Tendü Hatun ile nikah yaptı. Böylece Sultan Ahmed Celayir ile Sultan Berkuk arasında akrabalık ilişkisi kurulmuş oldu.¹⁶⁷

Emir Timur bir yandan Sultan Ahmed Celayir meselesini çözmeye çalışırken diğer yandan da Tikrit kalesini almak için harekete geçti. Bağdat halkından ileri gelenler bu kalenin fethedilmesi için Emir Timur'dan istekte bulunmuşlardı. Çünkü bu kalede yaşayanlar halka saldırıp mallarını yağma ediyordu. Çok geçmeden kale fethedildi. Bu

¹⁶⁵ Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 302; Kanat, *Memlûk-Timurlu Münasebetleri*, 54; Cüneyt Kanat, "Memlûk- Timurlu Münasebetleri" (Orta Doğu'da Hakimiyet Mücadeleleri 1382-1447), *Türkler*, 5, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 135; M.C. Şehabettin Tekindağ, "Berkuk", *DİA*, 5, İstanbul 1992, 511-512.

¹⁶⁶ Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 302-303; Yılmaz, *Celayirliler*, 206; Kanat, "Memlûk- Timurlu Münasebetleri", 135.

¹⁶⁷ Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 309; Yılmaz, *Celayirliler*, 209.

sırada Musul Hâkimi Yar Ali ve Erbil Hâkimi Şeyh Ali Oyrat, Emir Timur'un huzuruna gelerek ona biat etti.¹⁶⁸

2.2.8. Emir Timur'un Sultan Berkuk'a Mektup Göndermesi

Daha önce ifade edildiği üzere Sultan Ahmed Celayir'in kaçması Emir Timur'u oldukça kızdırmıştı. Bundan dolayı onun Memlûklu Sultanı Berkuk'a sığındığını duyunca hemen Sultan Ahmed Celayir'in kendisine teslim edilmesini isteyen bir mektup yazarak gönderdi. Sultan Berkuk'da bu mektuba cevap yazdı.

İbn-i Tagrıberdi karşılıklı olarak yazılan mektupları¹⁶⁹ şöyle aktarmıştır: “*De ki: Ey göklerin ve yerin Yaraticısı olan, gaybı da görünen alemi de bilen Allah'ım! Ayrılığa düşükleri şeyler konusunda kulların arasında sen hükmedersin. Bilesiniz ki, bizler, Allah'ın ordularınız ve O'nun gazabından yaratılmışız. O'nun gazabına düçar olan herkese karşı üstünlük verilmiştir. Biz şefkatten şikâyet edene acımaz, ağlayanı göz yaşına bakmayız. Tanrı bizim kalplerimizden merhamet duygusunu yolup almıştır. Bizim safımızda yer almayan ve bizden olmayanlara yazıklar olsun ki, yazıklar olsun.! Biz ki, bu ülkeleri harap etmiş, çocukları yetim bırakmış, yeryüzünde fesat çıkarmışız. Yeryüzünün şerefli insanları bizim nezdimizde aşağılık oldular. Yeryüzünün zimmetini şevketle biz ele geçirdik. Eğer dinleyen bunu anlamakta güçlük çekerse, o onun meselesidir. De ki, 'Hükümdarlar bir köye (ülkeye) girdiklerinde orayı bozup dağıtır, oranın şerefliilerini ehl-i zillete çevirirler' Bizler (kumlar gibi) kalabalığız ve zorluyuz; atlarımız zorlu zırhlarımız delip geçicidir. Oklarımız şimşek, kılıçlarımız yıldırımdır. Kalplerimiz dağlar gibidir. Ordumuz kumlar gibi kalabalıktır. Bizler kükremiş kahramanlarız. Bizim mülkümüze tecavüz edilmez, ordumuz incitilmez. Bize teslim olan selamete erer, bize karşı savaşan pişman olur. Bizim hakkımızda bilmediği şeyi söyleyen cahillik etmiş olur. Eğer şartımızı kabul edip, emrimize uygun iş yaparsanız bizim*

¹⁶⁸ Şami, *Zafername*, 173-174; Yezdi, *Zafername*, 228.

¹⁶⁹ “Bundan önce Cingiz-han soyundan gelen padişahlar onlara düşmanlık sergiler, bu yüzden Şam halkına ve oradaki şehirlere zarar verirlmiş. Ama sonunda barış sağlanmış ve şehirler güvenliğe kavuşmuş. Sultan Said Ebu Said-Han- Allah onun buhranını aydınlatsın, vefat edince İran'da Cingiz-han soyundan gelen padişah kalmadı. Her vilayetten bir kişi başını çıkardığı için halk ve ülke harap olmuştu. Böyle bir dönemde yüce Tanrı'nın inayetiyle Turan, İran ve Irak-ı Arab'a kadar olan topraklar bizim hakimiyetimiz altına girdi. İmdi; Müslümanların iyiliği açısından birbirimizle temasta bulunalım ki, insanlar vardığı etsinler sürekli gelip gitsin. Birbirimizden haberdar olalım ki, yolar güvenlik içinde olsun ve Müslümanlar güven içinde seyahat etsinler ve halk asayiş içinde yaşasın. Selam doğru yolda yürütenlere olsun. Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.” Bkz. Yezdi, *Zafername*, 223-224.

lehimize olan şey sizin de lehinize olur; bize karşı olan şey size de karşı olmuş olur. Şayet bunu kabul etmez siteme devam ederseniz, o vakit sadece kendinize öfkelenin. Kale duvarları bizi engelleyemez, ordular bizi durdurup geri atamaz. Bize karşı himaye dileyen dualarınız kabul edilmez ve dinlenmez. Allah sizin duanızı nasıl kabul etsin ki! Çünkü siz, haram lokma yiyenleri çevrenize doldurdunuz. Bütün nimetlere karşı nankörlük ettiniz. Yetimlerin mallarını aldınız, yöneticilerden rüşvet topladınız. Kendinize cehennemi hazırladınız. Ne kötü bir sondur o! “Yetimlerin mallarını zor kullanarak yiyenler, karınlarına yalnızca ateş doldururlar ve cehenneme gideceklerdir.” Yaptıklarınızla kendinizi uçurumun kenarına getirdiniz. Alimleri öldürdünüz, yeryüzünün ve göklerin Rabbi’ne isyan ettiniz. Şerefli insanların kanını döktünüz. Yemin olsun ki bu bir sapkınlık ve taşkınlıktır. Bu yüzden cehennemde ebediyen kalacaksınız. Yarın size şöyle nida edilecek “bugün yeryüzünde haksız yere kibirlenmenizin ve bozgun çıkarmanın karşılığı olarak aşağılanmanın azabını tadacaksınız.” Aşağılanıp acı çekeceğinizi size müjdelirim. Ey sapık düşmanlar, sizler bizi kâfir diyebilirsiniz. Yeminler olsun ki, sizin fitneci kâfirler olduğunuz bizlerce malum. Ezelden akıbeti belirlenen işler ve hükümlerin sahibi olan şey bizim için az, sizin nezdinizde değerli olan kişi bizim katımızda değersizdir. Biz, yeryüzünün doğusunu ve batısını ele geçirdik. Kısacası size bu mektubu gönderdik. Henüz perde açılmadan ve savaş ağırlığı yakılıp üzerinize çökmeden, herkes gözyaşına boğulmadan ve ölüm melekleri sizlere “onlardan geriye bir şey kaldı mı?” deyip, şiddetle sarstıktan sonra yok olmanın gürültüsünü dinlettirmeden “Onlardan herhangi birini hissediyor yahut onların bir fısıltısının işitiyor musun? demeden, bu mektuba cevap vermekte acele edin. Biz, insaflı davranıp size mektup gönderdik. Öncekilerin yaptıkları gibi yapıp, onların yolundan giderek elçileri öldürmeyin. “Elçi’nin(Resul’un) vazifesi yalnızca apaçık şekilde tebliğde bulunmaktadır.” Size sözümüzü açık açık söyledik. Cevabınızı gönderin, vesselam!”¹⁷⁰

Bu mektuba Sultan Berkuk şöyle cevap verdi: “Ey mülkün sahibi olan Tanrı’m. Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden çeker alırsın, istediğini yüceltir, istediğini alçaltırsın.”

“Biz, hazreti İlhan’dan, melek kıyafetine bürünmüş kâfir gibi yaşayan birinden hakaret dolu sözler ve şeytani sataşmalar içeren bir mektup aldık. Mektupta ‘Bizler

¹⁷⁰ Tagrıberdi, *En-Nücumu’z- Zahire*, 304-305.

Allah'ın gazabından yaratılmışız, Allah'ın gazabına düşer olanlara musallat edilmişiz' deniliyor ve kimsenin sızlanmasına kulak salmadığımız, ağlayanın gözyaşına bakmadığımız, Tanrı'nın kalplerimizden merhamet duygusunu yolup aldığı' söyleniyor. Bu, bu sizin en büyük ayıbınızdır. Bunlar, sultanlara yakışmayan, şeytanların sıfatlarıdır ve kendi kendinizi nasıl tanımladığınızı yeterince göstermektedir. "De ki, ey kafirler ben sizin taptığınıza tapmam. Sizde benim taptığıma tapmazsınız. Ben sizin taptığınıza zaten tapacak değilim, sizde benim taptığımızı tapmazdınız. Sizin dininiz size, benim dinim bana. Bütün kitaplarda lanetlenmiş, tüm peygamberler dilinden özellikleriniz belirtilmiş, bütün çirkinlerle tavsif edilmişsiniz. Mektubunuzdaki her çirkin sözde sizler kendinizi kâfir olarak gösterdiniz. Aklınızda bulunsun, 'Kafirlere Tanrı'nın lanetinden başka bir şey yok!' Köklere yapışan kişi dallarla uğraşmaz. Bizler gerçekten mü'min insanlarız. Bizler günahla, şek-şüphe ile işimiz yok. Kur'an bize nail olmuştur ve Tanrı bize her zaman şefkatlidir. Onun feyziyle Kur'an'ı anlayabildik. Cehennem sizin için yaratılmıştır ve "gökyüzü parça parça olduğunda" o cehennem sizlerin terinizi akıtmak için yakılacaktır. Şerefli insanlar domuzlarla, aslan sırtlanla, kullar zırhlı savaşçılarla tehdit edilirler. Bizim atlarımız Arap atlarıdır, savaşçılarımızın darbeleri güçlüdür. Bizi doğuda da batıda da bilirler. Eğer biz sizleri öldürürsek güzel ganimete konarız; eğer bizden biri öldürülürse onunla cennet arasında kısa bir yol kalır. "Allah katında şehit olanlara 'ölü' demeyin; aksine onlar Rablerinin katında diridirler ve Rablerinin katında rızıkları vardır; Allah'ın lütfettiklerinden hoşnutturlar ve kendilerine yetişemeyenlere korkmamalarını, üzülmeceklerini müjdeler; Allah'ın nimetini ve lütfunu müjdeler ve Allah'ın mü'minlerin mükafatını zayi etmeyeceğini (söylerler)."biz mangal yürekliyiz, kumlar kadar kalabalığımız şeklindeki sözlerinize gelince, kasap koyunların sayısının çok oluşuna bakmaz, odunun çokluğu güçlü alev için dert değil." Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah sabredenlerle beraberdir." Bizim amansız saldırımız karşısında kaçacak delik arayacaksınız. Biz kendimizden gayet eminiz. Eğer yaşarsak bu bizim bahtımızdır; yok şayet ölürsek şehit oluruz. Unutmayın ki, Allah'a inananlar daima galip gelirler. Mü'minlerin emirinden ve iki alemin Rabbinin halifesinden sonra bizden itaat mi bekliyorsunuz? Ne sözünüzü dinleriz ne de itaat ederiz. Bizden ne yapacağımızı açıkça bildirmemizi istiyorsunuz. Bu sözünüz, anlamsız ve mektubun mahiyetiyle örtüşmeyen boş bir laftır. Eğer bu normal bir mektup olsaydı, elbette bir açıklama yapılırdı. İman ettikten sonra küfre mi battınız yoksa ikinci bir

Tanrı 'mı edindiniz? Bilip kabul ettiğimiz dinden sonra sizin görüşünü, sizin dininizi kabul etmemizi istiyorsunuz ki, "az kalsın bu yüzden (Allah'a suç isnat etmeleri yüzünden) gökler parçalanacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecekti!" Mektubunu süsleyen ve kendi sözlerini yazan katibine söyleyesin ki, biz mektubu okuduk; ne yazık ki kapı gıcirtısı ve sinek vızıltısını andırıyor. "Hayır! Biz onun söylediklerini yazacağız ve azabını artırdıkça artıracacağız!" Biz de O'nun dediğini yapacağız inşallah. Gönderdiğiniz mektup tam bir saçmalıktı, vesselam!"¹⁷¹

Bu mektuplar yazıldıktan sonra Sultan Berkuk hazırlıklarını tamamlayarak yola çıktı ve ilk önce Ridaniye'ye oradan da Dımaşk'a geldi. Çünkü Sultan Ahmed Celayir'i takip eden Emir Timur'un askerleri bu bölgeye kadar gelerek Memlûklu topraklarında taciz girişimlerinde bulunmuşlardı. Bu yüzden Sultan Berkuk kendi sınırlarını korumak için hareket geçti. Ancak bu sırada Emir Timur'un geri döndüğü haberi geldi. Buna rağmen Sultan Berkuk bir müddet bekledikten sonra bu bölgeden ayrılarak Kahire'ye döndü. Böylece Emir Timur ile Sultan Berkuk arasında herhangi bir savaş meydana gelmedi ancak açıkça Emir Timur'a karşı düşmanlık besleyen Sultan Berkuk, Sultan Ahmed Celayir'i koruma altına almasıyla Emir Timur ile arası daha da kötü oldu.¹⁷²

2.2.9. Sultan Ahmed Celayir'in Bağdat'ı Geri Alması (1394-1395)

Emir Timur, Bağdat'ı ele geçirdikten sonra burada çok az bir süre kalmış ve ordusunun ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra Tikrit Kalesi'ni almıştı. Emir Timur buradan hareketle Mardin ve Diyarbakır bölgesini ve hemen akabinde de Avnik Kalesini aldıktan sonra yönünü Dest-i Kıpçak'a çevirerek ikinci kez Toktamış'la savaşmak için bu bölgeye hareket etti.¹⁷³

Sultan Ahmed Celayir, Sultan Berkuk'un yardımıyla tekrar bir orduya sahip oldu. Sultan Berkuk onun tekrar Bağdat'a gitmesini ve burayı tekrar almasını istedi. Çünkü Emir Timur'un hızlı ilerleyişi ister istemez onu da rahatsız ediyordu. Sultan Ahmed

¹⁷¹ Tağrıberdi, *En-Nücümü'z- Zahire*, 305-306.

¹⁷² Tağrıberdi, *En-Nücümü'z- Zahire*, 308; Kanat, *Memlûk-Timurlu Münasebetleri*, 73; M.C. Şehabettin Tekindağ, "Berkuk", *DİA*, 5, İstanbul 1992, 513.

¹⁷³ Şami, *Zafername*, 173-192; Yezdi, *Zafername*, 228-248; Yücel, "XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar-Türkiye ve Yakın-doğu üzerinde 1393/94 Timur Tehlikesi", 178; Gürsoy Solmaz, *Ortaçağ'da Erzurum-Kars Kaleleri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2000, 48; Hayrunnisa Alan Akbıyık, "Timur'un Toktamış Üzerine Seferleri ve Altın Orda'nın Yıkılması Meselesi", *Bilig*, 27, Güz 2003, 127-128.

Celayir, Emir Timur'un Dest-i Kıpçak'a, Toktamış Han üzerine sefere çıktığı haberini alınca bu fırsattan yararlanmak isteyerek yanında bulunan Memlûklu askerleriyle beraber hemen Bağdat'a doğru yola çıktı. Emir Timur Bağdat'tan ayrıldıktan sonra şehrin imar ve idaresinde düzenleme işlerini yapması için buranın idaresine Hoca Mesud Sebzivari'yi bırakmıştı. Sultan Ahmed'in geldiğini duyan Hoca Mesud Sebzivari, hemen şehri terk ederek Şuster bölgesine doğru çekildi. Sultan Ahmed herhangi bir zorlukla karşılaşmadan 1394-1395 yıllarında tekrar Bağdat'a girerek tahta oturdu.¹⁷⁴

Sultan Ahmed Celayir'in Bağdat'a gelerek şehrin yönetimini eline aldığı haberini alan Miranşah ordusunu toplayarak Bağdat'a doğru hareket etti. Yaz ayları olmasından dolayı günler çok sıcak geçiyordu. Bu yüzden Miranşah'ın, ordusuyla beraber ilerlemesi çok zor oluyordu. O, Sultan Ahmed Celayir'in kendisinin geldiğini duyunca Bağdat'ı bırakarak kaçacağını düşündü. Bu arada Tebriz'de bazı kişilerin kargaşa çıkarmak niyetinde olduğu haberi geldi, fakat Miranşah buna pek aldırmaz etmedi ve Bağdat'a doğru yoluna devam etti. Sultan Ahmed Celayir, yaz aylarının etkisinden dolayı kimsenin Bağdat'a gelemeyeceğini düşünerek kalenin bazı kesimlerini tahkim ettirdikten sonra beklemeye başladı. Bu sırada Miranşah, Bağdat'a yaklaşıyordu ki bu sırada Tebriz'de çıkan kargaşanın büyüdüğü haberi geldi. Miranşah, Bağdat'a gitmeden geri dönerek Tebriz'e gitti ve isyancıları cezalandırarak kargaşaya son verdi. Böylece Sultan Ahmed Celayir Bağdat şehrinde kalmaya devam ederek, şehrin imar edilmesi için çalışmaya başladı.¹⁷⁵

2.2.10. Emir Timur'un Yedi Yıllık Seferi (1399-1404) ve Bağdat'ı İkinci Defa İlhakı (1401)

Emir Timur, Toktamış Han üzerine yapmış olduğu seferden sonra Semerkant'a döndü ve çok fazla zaman geçirmeden Hindistan üzerine bir sefere çıktı. Hindistan seferinden döndükten sonra Bağdat'ın tekrar Sultan Ahmed Celayir'in eline geçtiğini, İran bölgesinde bazı karışıklıklar olduğunu ve bazı kişilerin isyana kalkıştıkları haberini aldı. Bu dönemde Gürcüler, Alıncak Kalesi'nden Sultan Ahmed Celayir'in oğlu Tahir'in kurtulmasına yardım etti. Gürcüler, Tahir'i kurtarmak bahanesiyle Azerbaycan

¹⁷⁴ Şami, *Zafername*, 177; Yezdi, *Zafername*, 231; Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 308; Semerkandi, *Tezkiretü'ş Şuarâ*, 391; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 93;

¹⁷⁵ Yezdi, *Zafername*, 322-323; Niya, *Târih-i Umûmî Muntakâ-i Şirvân*, 83; Ed-Dürî, "Bağdat", 433.

bölgesinden geçerken birçok yeri yakıp yıkarak yağma girişiminde bulundular. Hatta Emir Timur, Tebriz’de bulunan kuvvetleri ile Gürcü kuvvetleri arasında bir çarpışma meydana geldi. Bu çarpışmada yer alan Miranşah’ın oğlu Mirza Ebubekir daha fazla dayanamayarak Tebriz’e döndü. Gürcü askerleri ise Tahir’i alarak kendi topraklarına döndü. Emir Timur bu olayları duyunca hem bölgede istikrarı sağlamak hem de Bağdat’ı tekrar almak ve isyan eden beyleri cezalandırmak için İran üzerine sefere çıkmaya karar verdi.¹⁷⁶

Emir Timur sefer hazırlıklarını yaptıktan sonra Bağdat ve Gürcistan tarafına öncü birlikler gönderdi. Sivas ve Şam bölgelerine doğru hareket ederken kuşatma altında bulunan Alıncak Kalesi’nin ve Bağdat’ın tekrar alınmasını istedi. Bu sebeple de Sultan Hüseyin, Pir Muhammed Ömerşeyh, Ebubekir, Emir Cihanşah gibi emirleri bu bölgeye gönderdi. Bu beyler yolda iken Alıncak Kalesi’nin fethedildiği haberini alınca hiç vakit kaybetmeden Bağdat’a doğru yola koyuldular. Bu arada Emir Timur, Gürcü Kral’ı Kergin’e haber göndererek Sultan Ahmed Celayir’in oğlu Tahir’in kendisine iade edilmesini istedi. Emir Timur’dan korkan Kral Girgin Tahir’i serbest bıraktı ve kendisi de itaat etmek zorunda kaldı. Sultan Tahir ise Anadolu’ya doğru kaçtı.¹⁷⁷

Emir Timur, Mirza Rüstem’i Bağdat’a göndererek buranın alınmasını istedi. Ordusuyla beraber gelen Şehzade Rüstem, yanında bulunan bazı emirler ile beraber Bağdat’ı doğu tarafından kuşatma altına aldı. Sultan Ahmed Celayir, Kara Koyunlu hükümdarı Kara Yusuf’dan yardım istedi. Sultan Ahmed Celayir, Emir Timur’un tekrar Bağdat’a geleceğini ve ona karşı koyamayacağını düşünerek buranın idaresini Ferec isminde bir emirine bıraktı ve kendisi ayrılarak Kara Yusuf’la beraber Mısır’a doğru yola koyuldu. Sultan Ahmed Celayir Ferec’e, Emir Timur geldiği zaman herhangi bir müdahalede bulunmamasını, ona karşı koymamasını ve ne istiyorsa yapmasını emretti. Mirza Rüstem 20.000 askerden oluşan bir kuvvetle gelerek Bağdat’ı kuşattı ve teslim edilmesini istedi. Ferec bu sırada Bağdat’ta bulunan Türk ve Arap asıllı birçok savaşçı grubun bulunmasından, özellikle Mesud Sebzivari zamanında kalenin tamir edilmesinden, surların onarıldığından, kalenin çok korunaklı bir hale gelmesinden dolayı teslim olmayarak karşı koydu. Bağdat’ı savunmaya devam eden Ferec, şehri Emir

¹⁷⁶ Yezdi, *Zafername*, 323; Yılmaz, *Celayirliler*, 208.

¹⁷⁷ Şami, *Zafername*, 286; Yezdi, *Zafername*, 372.

Timur'dan başkasına teslim etmeyeceğini ve Sultan Ahmed Celayir'den bu yönde emir aldığını söyledi. Bunun üzerine Emir Timur'a bir haberci gönderilerek durumdan haberdar edildi.¹⁷⁸

Emir Timur, hemen harekete geçerek Bağdat'a doğru yola çıktı. İlerleyişine devam ederken yol üzerinde bulunan Nusaybin Kalesi'ni aldıktan sonra Altunköprü mevkiinden şehre ulaştı ve gelir gelmez hemen şehri kuşatarak kalenin zayıf bölgelerine saldırı emri verdi. Ferec, bütün kuvvetleriyle şehri savunmaya devam etti. Emir Timur'un geldiği ve şehrin teslim edilmesini istediği haberi kendisine ulaşınca Emir Timur'un gelmediğini, kendisinin kandırılmaya çalışıldığını söyleyerek müdafaasına devam etti. Çünkü şehrin idarecisi olmasından dolayı içinde bulunduğu kibir, teslim olmasına müsaade etmiyordu. Yaz aylarından dolayı günler öylesine sıcak geçiyordu ki, askerler zırhlarını çıkarmak zorunda kaldı. Emir Timur yaklaşık 40 gün boyunca Bağdat kuşatmasını devam ettirdi. Bu sırada çok büyük bir kıtlık meydana geldi. Bağdat halkı bu durumdan oldukça muzdarip oldu. Kaleden çıkmayı başaran bazı gruplar, Emir Timur'un yanına gelip af dileyerek onun ordusuna katılıyordu. Hem askerler hem de halkın daha fazla dayanacak gücü kalmadı. Bir gün kalede nöbet bekleyen askerler sıcak havadan dolayı çok fazla dayanamayarak sahte başlıklar bırakıp nöbet yerlerini terk etti. Çıkan bir rüzgâr sonucu düşen bazı kukla askerleri gören Emir Timur'un ordusu hemen bir saldırıya geçerek kaleye girmeyi başardılar. Timurlu askerleri dört taraftan kaleye hücum etti. Ferec neye uğradığını şaşırды. Hemen kızıyla beraber bir gemiye binerek kaçmaya çalıştı ancak askerler yetişince korkuya kapılarak atladığı Dicle Nehri'nde boğuldu. Emir Timur şehri yağma emri verdi. Şehirde korkunç derecede yağma başladı. Askerler genç, yaşlı kadın, erkek demeden önüne çıkan herkesi öldürmeye başladı. Alimler ve ilim adamları haricindeki herkes öldürüldü. Hanlar, pazar yerleri, camiler ve binalar yıkılarak yerle bir edildi. Bazıları nehre atlayarak kaçmaya çalışsa da askerler tarafından kurulan bir köprü nedeniyle pek başarılı olamadı. Yakalanan kişiler öldürüldü. Böylece 1401 yılında Bağdat, Timurlular tarafından ikinci kez fethedilmiş oldu. Emir Timur bir müddet burada kaldıktan sonra Tebriz'e doğru yola çıktı.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Şami, *Zafername*, 286-289; Yezdi, *Zafername*, 372-375; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 283-286; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 93-96.

¹⁷⁹ Şami, *Zafername*, 286-289; Yezdi, *Zafername*, 372-375; Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, (Çev. Turgut Akpınar), İletişim Yay., İstanbul 1995, 72; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 283-286; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 93-96.

2.2.11. Sultan Ahmed Celayir'in Osmanlı Devleti'ne Sığınması (1401)

Sultan Ahmed Celayir'in daha öncesinden Osmanlı hükümdarı Sultan Murad ile gayet iyi ilişkileri bulunuyordu. Bu iki hükümdar Emir Timur'un ilerleyişini durdurmak için devamlı birbirlerine mektup gönderiyor ve görüş alışverişinde bulunuyorlardı. Ancak somut bir adım atılmış değildi. Bu iyi ilişkiler Yıldırım Bayezid'in (1389-1402) tahta geçtiği süre zarfında da devam etti. Emir Timur'un ikinci kez Bağdat'a geldiği sırada pek fazla bir varlık gösteremeyeceğini anlayan Sultan Ahmed Celayir çareyi yine kaçmakta buldu. Bu sırada Sultan Murad'ın ölümüyle tahta çıkan Osmanlı Devleti Sultanı Yıldırım Bayezid'e bir mektup gönderdi. Bu iki hükümdar, Emir Timur'a karşı bir savunma ittifakı kurmayı istiyorlardı. Ancak bunu bir türlü yapmayı başaramamışlardı. Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf, Bağdat'tan ayrıldıktan sonra Yıldırım Bayezid'e sığınmayı düşünüyorlardı. Ancak Emir Timur'un bu tarafa doğru ilerlediğini duyunca yakalanma korkusuyla yönlerini değiştirerek Halep'e doğru gitmeye karar verdiler.¹⁸⁰

Sultan Ahmed Celayir, Bağdat'tan ayrılırken yanında 7000 askeri bulunuyordu. Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf, Halep'e doğru ilerlerken Sultan Berkuk'un ölümünden sonra tahta geçen Mısır Sultanı Ferec'e (1399-1404,1405-1412) bir mektup göndererek kendilerini ülkesine kabul etmesini istedi. Halep şehrine ulaştıkları vakit Halep Emiri Canik el-Yahyavi bu iki hükümdarı şehre almak istemedi ve onları şehrin dışında karşıladı. Sultan Ahmed Celayir savaşmak için gelmediklerini söylese de Halep Emiri Canik el-Yahyavi bu sözlere itimat etmedi ve askerleriyle beraber şehrin dışına çıkarak savaşma kararı aldı. Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf'un ordusu ile Halep ordusu arasında çarpışma meydana geldi. 1400 yılında meydana gelen çarpışmada Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf galip geldi ve Halep Emiri Canik el-Yahyavi çarpışma sırasında öldürüldü. Halep naibi Demirtaş da kalan askerleriyle beraber Halep'e çekilmek zorunda kaldı. Sultan Ahmed Celayir burada Sultan Ferec'e bir mektup daha gönderdi. *"Biz buraya savaşmak niyetiyle değil, babası Melik Zahir'in geçmişteki lütuflarına istinaden Mısır sultanına sığınmak ve ondan yardım dilemek amacıyla geldik. Ama bunla bize birden saldırdılar. Bizler ise canımızı koruduk, yoksa helak olacaktık."* Artık Mısır'a

¹⁸⁰ Tagrıberdi, *En-nücumu'z-Zahire*, 328; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 94; Yılmaz, *Celayirliler*, 210.

gidemeyeceklerini anlayan Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf, Yıldırım Bayezid'e sığınmak üzere yönünü Anadolu'ya çevirdi.¹⁸¹

Sultan Ahmed Celayir, Sivas bölgesine yaklaştığı sırada Emir Timur, bu bölgeye yakın bir yerde bulunan Kemah Kalesi'ni aldı. Sivas önlerine geldiği sırada Sultan Ahmed Celayir'in yakınlarda olduğu haberini duyunca bir ordu göndererek onun yakalanmasını istedi. Emir Timur'un askerleri çok geçmeden Sultan Ahmed Celayir'e yetişince oda yakalanmamak için ağırlıklarını bırakarak kaçmak zorunda kaldı. Bu saldırıda Sultan Ahmed Celayir'in ablası Dilşad Hatun ile kadınları ve kızları Emir Timur'un esiri oldu. Kendisi de Yıldırım Bayezid'e sığındı. Bu sırada Emir Timur ise Sivas Kalesi'ni on 18 süren bir kuşatmanın ardından ele geçirdi.¹⁸²

Emir Timur'un askerlerinden son anda kurtulan Sultan Ahmed Celayir, Yıldırım Bayezid'e bir mektup göndererek durumdan haberdar etti. Yıldırım Bayezid da bu mektuba karşı bir cevap yazarak, Tokat'a gelmesini istedi. Burada bizzat kendisi karşılayarak beraber Bursa'ya gittiler. Daha sonra Kütahya bölgesini ona dirlik olarak verdi. Kara Yusuf'a ise Akşehir bölgesini dirlik olarak verdi. Böylelikle Yıldırım Bayezid, Emir Timur'dan kaçarak kendisine sığınan bu iki hükümdarın her türlü ihtiyaçlarını karşıladı.¹⁸³

Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf'un, Osmanlı Devleti'ne sığındığını öğrenen Emir Timur, Yıldırım Bayezid'e bir mektup gönderdi: “*Ben Rum diyarı üzerine yürümek, asker sevk etmek taraftarı değilim, onlar daim frenklere karşı gaza yaptıklarından böyle bir hareketle frenklerin kuvvetlerinin artmasına ve Müslümanların zayıflamasına sebep*

¹⁸¹ Tagrıberdi, *En-nücumu'z-Zahire*, 328; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 94; Yılmaz, *Celayirliler*, 210.

¹⁸² Yezdi, *Zafername*, 343; Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında*, 64; Mevlânâ Mehmed Neşri, *Cihânnûma (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2008, 145-146; Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi (Osmanlı Tarihi 1285-1502)*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Yay., İstanbul 2013, 101-107; Hadîdî, *Hadîdî Tarihi (Manzum Osmanlı Tarihi 1285-1523)*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Yay., İstanbul 2015, 118; Abdülhuseyn Nevai, *Esnad u Mekatibat-i Tarih-i İnan*, Tahran 1977, 64; Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)*, I, TTK Yay., Ankara 2010, 186; Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, TTK Yay., Ankara 1989, 128; Solmaz, *Selçuklular'dan Osmanlılar'a*, 170; Alkan -Gökbuğa, “Timur'un Anadolu'daki Yolu: Anadolu Günlüğü”, 590; Macit, *Timurlu Devleti'nin Askeri Teşkilatı*, 3; Ömer Demirel, “Sivas”, *DİA*, 37, İstanbul 2009, 279; *Ankara Meydan Muharebesi (1402)*, Genel Kurmay Başkanlığı Yay., Ankara 1995, 51.

¹⁸³ Yılmaz, *Celayirliler*, 212; İsmail Aka, “Karakoyunlular (1340-1496)”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 55-56.

olmak istemem, fakat, civarda bulunan yabancılardan daha ziyade, Müslüman memleketlerine zarar veren yol kesen, bir şaiden başka bir şey olmayan Kara Yusuf ve Sultan Ahmed'i, Bayezid himaye etmiş ve memleketinde ona yer vermiştir; onlar onların İran ve Irak'ta fitne çıkardıklarını; bu cihetten Bayezid'in bu üç cihetten birini kabul etmesi lazımdır. 1) Onu öldürmekle bu meseleyi halletmek, 2) tarafımızdan muhakemesi edilmek ve cezası verilmek üzere bize teslim eylemek, 3) yahut bunlardan sarfinazarlara, mumaileyhi doğrudan doğruya memlekette çıkarmak. Bu şartlardan birisini ihtiyar ile bu mesele halledilirse, aramızda baba oğul gibi bir münasebet, bir dostluk ve ittihad hasıl olur; kız alır, kız veririz ve kafirlere karşı yaptığımız gazalarda elimizden geldiği kadar size yardım ederiz" diyerek ağır hakaretlerde bulundu.¹⁸⁴

"Bizim kılıcımızdan kaçan o iki adam daima şerrin anası ve fesadın mayası, şehirlerin viran, halkın telef olmasının sebebi oldular. Firavun ve Hamum gibi kibir ve gururla başkaldırdılar. Ve o Firavun ve Hamum ile onların askerleri. Onlar hata yapan oldular. Ve kendi dostları ile birlikte size sığındılar. Onlar nereye ayak bastırsa felaket ve ölüm götürdüler. Sakın ola ki böyle kötü mizaçlılar Rum Padişahına sığınmasınlar ya da siz onları kendi sığınağınıza kabul ederek emniyet ve destek sağlamayın. Bilakis onları kendinizden uzak tutun ve yakalayıp öldürün. Ve sakın bu fermanı yüz çevirerek kendinizi bizim kahır penceresinde helak etmeyin. Galiba bizim kötülüğümüzü isteyenlerin ve onlara neler yaptığımızın destanını duymuş ve anlamışınızdır. O halde öyle yapınız ki işler ölüm ve katliam ile sonuçlanmasın. Biz şimdi üslubumuzu size anlattık e emsallerini de beyan ettik."¹⁸⁵

Yıldırım Bayezid'in Emir Timur'un yazdığı mektuba cevabı gecikmedi. "Kendisine sığınmış misafirleri geri çevirmesinin imkânsız olduğunu zaten Kara Yusuf'un Anadolu'yu terk ettiğini, tekrar gelirse de kabul etmekte tereddüt etmeyeceğini bildirdi. Ayrıca onun kendisini Arap, Acem ve Tatar padişahlarıyla karıştırdığını ancak yanıldığını söyledi ve Timur'u Tekfurdan daha büyük bir kâfir olmakla itham etti. Hakaretler yağdırarak ona meydan okudu."¹⁸⁶

¹⁸⁴ Şami, *Zafername*, 297; Yezdi, *Zafername*, 339; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 288-289; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 98.

¹⁸⁵ Feridun Ahmed Beg, *Mecmua-i Münşeatu's-Selatin*, I, İstanbul 1274; 121-125; Nevai, *Esnad u Mekatibat-i Tarih-i İran*, 92-93; Yılmaz, *Celayirliler*, 212.

¹⁸⁶ Feridun Ahmed Beg, *Mecmua-i Münşeatu's-Selatin*, I, 121, Nevai, *Esnad u Mekatibat-i Tarih-i İran*, 94.

2.2.12. Sultan Ahmed Celayir'in Tekrar Bağdat'ı Alması

Emir Timur Anadolu'da Osmanlı Devleti'ne ait bazı kale ve şehirleri aldıktan sonra bu kez yönünü Suriye'ye doğru çevirdi. Emir Timur'un Halep ve Şam'a doğru ilerlediği sırada Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf'un teşvik ve ısrarları neticesinde Yıldırım Bayezid, Sivas ve Kemah kalelerini tekrar geri almak için harekete geçti. Yıldırım Bayezid bu kaleleri geri aldıktan sonra Erzincan önlerine geldi. Halk karşılık vermeden teslim oldu ve Erzincan Emiri Mutahharten esir alındı. Buranın idaresini Kara Yusuf'a verdi. Ancak onun da yönetimde eksikliği görülünce Mutahharten'i tekrar Erzincan'ın idaresine bıraktı. Fakat karısı ve çocuklarını, kendisine karşı ihanet içinde olmasın diye Bursa'ya gönderdi. Bu olaylardan sonra Yıldırım Bayezid Kayseri'ye doğru yola çıktı. Bu esnada Emir Timur'un Şam bölgesinde olduğu haberi gelince Sultan Ahmed Celayir'in tekrar Bağdat'a giderek burayı tekrar almasını istedi.¹⁸⁷

Sultan Ahmed Celayir, Emir Timur'un yokluğunu fırsat bilerek Bağdat'a doğru yola çıktı. Fırat Nehri'ni takip ederek önce Hit Kalesi'ne geldi, buradan da Bağdat'a ulaştı. Hiçbir zorlukla karşılaşmadan şehre girdi. Emir Timur, Bağdat'ı ikinci kez aldığı sırada çok büyük direnişle karşı karşıya kaldığı için şehir halkına kızarak yağma emri vermişti. Bu sebepten Bağdat yıkık ve harap bir halde bulunuyordu. Sultan Ahmed Celayir, Bağdat'ı tekrar eski haline döndürmek için çalışma başlatarak şehri yeniden imar etmeye başladı. Emir Timur'un korkusuyla dağılan halk ve askerler tekrar Bağdat'ta toplanmaya başladı. Emir Timur, Sultan Ahmed Celayir'in bir kez daha Bağdat'a geldiği haberini alınca Cihanşah Bahadır, Emir Süleyman Şah Bahadır, Emir Brunduk Bahadır'ı bir orduyla beraber Bağdat'a yolladı. Hızlı bir şekilde hareket ederek şehre gelen bu ordu, Sultan Ahmed Celayir'in hiç beklemediği bir anda baskın yaptı. Bir anda neye uğradığını şaşırان Sultan Ahmed Celayir, acil bir şekilde oğlu Tahir ile beraber hemen bir gemiye binerek Hille'ye doğru kaçtı. Cihanşah Bahadır onları takip ederek Hille'ye kadar geldi. Ancak Sultan Ahmed Celayir yakalanma korkusuyla köprüyü yıktırdı ve kendisi de Fırat

¹⁸⁷ Yezdi, *Zafername*, 339; Yücel, *Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, 130; Şimşirgil, *Emir Timur*, 162.

Nehri'ni takip ederek uzaklaştı. Cihanşah Bahadır ise bir sonuç alamadan Emir Timur'un kışı geçirmekte olduğu Karabağ'a döndü.¹⁸⁸

2.2.13. Emir Timur ve Yıldırım Bayezid Arasındaki İlişkiler ve Ankara Savaşı (1402)

Daha önce de belirttiğimiz gibi Emir Timur'un Bağdat bölgesine doğru ilerlemesinin sonucu olarak iş birliği yapan Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf, Emir Timur'un elinden kaçarak Yıldırım Bayezid'e sığınmıştı. Bu sebepten dolayı Emir Timur Yıldırım Bayezid'e mektup yazarak bu iki hükümdarın teslim edilmesini veya öldürülmesini istemişti. Emir Timur ayrıca Anadolu içlerine kadar ilerleyerek Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Sivas şehrini yağmalayıp Yıldırım Bayezid'in oğlu Ertuğrul'u öldürmüştü. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid, Erzincan'a kadar gelerek bu bölgeleri tekrar aldı.¹⁸⁹

İlişkilerin iyice bozulması sonrasında gidip gelen mektuplarda çok sert ifadeler, hatta ağır ithamlar kullanılmaya başlandı. Emir Timur ile Yıldırım Bayezid arasında dört defa mektuplaşma oldu ve bu mektuplar gerilimi iyice artırdı. Emir Timur, Mısır'dan döndükten sonra Anadolu içlerine girip Sivas bölgesine geldiği sırada son bir kez daha Yıldırım Bayezid'e mektup gönderdi. Emir Timur mektubunda şöyle diyordu: “*Şimdiye kadar sulh için çalıştım ve nihayet Sivas'a gelmem söz konusu oldu. Kafire fırsat vermemek, İslam diyarlarını harap etmekten endişe edip, Şam tarafına giderek Mısır azizinden intikamımızı aldık. Sizin hasta olduğunuz hususu ağızlarda dolaşırken, biz bunu fırsat bilip dikkate almadık. Ancak siz fırsat bulunca Erzincan'a gelip bizim valimizi rencide ettiniz. Adamımız olan Taharten (Mutahharten) sulhu sağlamak için sizin pişman olduğunuzu bize yazmıştır. Biz de güvendik ve sulh için anlamaya varılacağı umuduyla birkaç kez mektuplar gönderdik. Ancak siz gittikçe artan bir katı tutum içinde oldunuz. Ta ki biz ve askerimiz için kâfir ve kafirden daha eşed kafirlerdir demeniz her yerde söyleniyor olmaya başladı. Elçileriniz olan Sungur ve Ahmed adamlarınız uzun süredir yanımızdadırlar. İslamlığımızı ve inancımızı biliyorlar. Hedefimiz Keefe ve Kırım yönüne*

¹⁸⁸ Şami, *Zafername*, 293; Yezdi, *Zafername*, 380; Ebu Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev. Mürsek Öztürk), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, 47; Yücel, *Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, 132-133.

¹⁸⁹ Şami, *Zafername*, 297; Yezdi, *Zafername*, 339; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 303.

iken, Şirvan 'dan geri dönüp Tekrar Erzincan 'dan o tarafa varmak icap etti. Semerkant 'ta bulunan oğlum Muineddin Muhammed Sultan Bahadır 'da askeri ile bana katılacaktır. İsteğimiz Erzincan 'a varmadan ve askerlerimiz şehirlerinize girmeden önce Sivas, Malatya, Elbistan Erzincan ve Kemah 'ın bize bırakıldığını sağlam bir ahıt-name ile bize bildirmenizdir. Sulha muhalif değilim ve bağlıyım bu sulhun bir suretini Mekke-i Mükerreme 'de Babü 'l-Haram 'da kapalı muhafaza olunsun ki, kimin sulha uyup uymadığı ortaya çıksın. ”¹⁹⁰

Bu mektuba Yıldırım Bayezid önceki mektuplarına nazaran daha ılımlı cevap verdi. Çünkü artık savaşın eşine geldiğinin farkındaydı. Mektubunda “*Timur'u köregen hazretleri, ilgi duyan anlaşmaya dair mektubunuz, ben Sivas'a geldikten sonra ulaştı. Ben bu sırada anlaşma hazırlığı içerisinde bulunuyordum ki; Nagah (vakitsiz saatte) sulha muhalif bir başka mektup Karaman fesatları elinden orduyu hümayunumuza erişti ve antlaşmanın gecikmesine sebep oldu.*

“Devlet erkanımızdan akıllı kişiler bu durumu şöyle değerlendirdiler. İkinci mektup ilk karışık dönem sürecinde yazılarak elçi ile gönderildi. Karaman ocağı ki eskiden beri ocağımızın düşmanı olmuşlardır, bunlar elçimizi öldürüp, fitne ayyuka çıkıncaya kadar mektubu sakladılar. Musalaha olacağı ihtimalini görünce, bu kez bazı rezilleri üzerimize gönderip bizi şüpheye düşürmüşlerdir. Rezillerin eline düşen mektubun gecikmesinin sebebi dahi biz olmadığımız hususu malumunuzdur. Bu durumu yaltaklanma olarak görürseniz hayır, asla düşmanımızdan yüz çevirmek adetimiz değildir. Sulh ve cengin cezası ve mükafatı buna sebep olan tarafa aittir. Eğer bir kimse fitneye sebep olursa, Allahû Teala onun cezasını versin” dedi.¹⁹¹

Yazılan bu mektuplara rağmen önceden yazılan mektuplardaki ağır tahrikler ve ithamlar neticesinde savaş artık kaçınılmaz bir hal almıştı. Emir Timur, Anadolu'nun içlerine doğru ilerleyişini sürdürerek önce Kayseri'ye buradan da Ankara'ya doğru

¹⁹⁰ Şami, *Zafername*, 301-302; Yezdi, *Zafername*, 385-387; Arabşah, *Acâibu 'l Makedûr*, 288-300; Şimşirgil, *Emir Timur*, 167; Solmaz, *Selçuklular'dan Osmanlılar'a*, 169; Abdurrahman Daş, “Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, Bahar 2004, 150-151; Musa Şamil Yüksel, “Arap Kaynaklarına Timur”, *Bilig*, 31, Güz 2004, 116; Musa Şamil Yüksel, “Arap Kaynaklarına Göre Timur ve Din”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1, Temmuz 2008, 254; Neagone, *Üç Bozkırlı*, 231; Abdurrahman Daş, “Ankara Savaşının Sebepleri Açısından Münşeat Mecmualarında Geçen Mektupların Tarihi Değeri”, *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi(Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 526-527

¹⁹¹ Daş, “Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları”, 151; Neagone, *Üç Bozkırlı*, 231-232.

hareket etti. Ankara Kalesi'ni kuşatan Emir Timur, kaleyi aldıktan sonra Yıldırım Bayezid'in ordusuyla geldiği haberini aldı ve o da ordusunu savaş düzenine sokarak beklemeye başladı. Nihayet iki ordu 28 Temmuz 1402 tarihinde Ankara yakınlarındaki Çubuk ovasında karşı karşıya geldi. Çok büyük çarpışmaya sahne olan bu savaş sonucunda Emir Timur galip geldi ve Yıldırım Bayezid esir edildi. Böylece Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu, Emir Timur'un hakimiyetine girerken Osmanlı Devleti ise fetret dönemi yaşamaya başladı. Ankara Savaşı'ndan sonra Emir Timur, Osmanlı Devleti'nin kısa süre içerisinde toparlanarak kendisine karşı bir güç olmasını istemediğinden dolayı bir yıl boyunca Anadolu'da kaldı ve her tarafa asker gönderdi.¹⁹²

2.2.14. Sultan Ahmed Celayir'in İkinci Defa Memlûklü Devleti'ne Sığınması (1404)

Sultan Ahmed Celayir, Cihanşah Bahadır önderliğindeki Timurlu ordusunun bir kez daha Bağdat'a gelmesi üzerine şehri bırakarak Hille'de bulunan oğlu Tahir'in yanına gitmişti. Burada oğlu Tahir'in büyük beylerinden olan Firuz Ağa'yı tutuklattı ve çok geçmeden onu öldürttü. Bu olaydan sonra büyük bir korkuya kapılan Tahir kendisinin de öldüreceğini düşünerek Emir Muhammed, Emir Kalender, Emir Mikail ve Emir Firuzşah gibi emirleri yanına alarak babası Sultan Ahmed Celayir'e karşı isyan etti. Sultan Ahmed Celayir, kendisinden sayıca oldukça çok olan Tahir ve yanındaki emirlere karşı galip gelemeyeceğini anlayınca Kara Yusuf'a haber göndererek ondan kendisine yardım

¹⁹² Şami, *Zafername*, 304-306; Metsopski, *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi*, 24; Yezdi, *Zafername*, 393-396; Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, 308-313; Neşri, *Cihânnûma*, 146-148; Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi*, 101-107; Hadîdî, *Hadîdî Tarihi*, 122-123; Oruç Bin Âdil, *Oruç Bey Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Yay., İstanbul 2015, 36-38; Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 347-351; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 309-318; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, (Çev. Nilüfer Epçeli), (Çev. Kont. Kemal Beydilli), (Ed. Erhan Afyoncu), Yeditepe Yay., İstanbul 2001, 275-276; Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, 197-199; Enver Konukçu *Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum*, Ankara 1992, 99; Yücel, *Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, 136-137; Eğilmez, *Krallara Mektuplar*, 67; İsmail Aka, "Timur'un Ankara Savaşı (1402) Fetihname", Makaleler, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 148; İsmail Aka, "Timur'un Tire'ye Gelişi ile İlgili Bir Kitabe", *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 5; Çetin, *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, 158-160; Tahir'ül Mevlevi, *Cengiz ve Hülagü Mezalimi*, (Haz. Tahir Galip Serathı), Kardelen Yay., Konya 2011, 69; Yusuf Halaçoğlu, "Ankara Savaşı", *DİA*, 3, İstanbul 1991, 210-211; Hüseyin Salman, "Ankara Savaşından Sonra Timur'un Batı Anadolu'daki Faaliyetleri", *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 177; Nuri Yavuz, "Ankara Savaşı Sonrası Anadolu'nun Siyasi Coğrafyasının Tasviri", *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 298-299; Aka, *Timurlular Devleti*, 205; Alkan -Gökbuğa, "Timur'un Anadolu'daki Yolu: Anadolu Günlüğü", 590; *Ankara Meydan Muharebesi (1402)*, 71-78.

etmesini istedi. Kara Yusuf ile Sultan Ahmed Celayir komutasındaki ordu birleşerek Tahir'in üzerine yürüdü. Büyük bir hezimet yaşayan Tahir, ordusunun dağılması üzerine çareyi kaçmakta buldu fakat kaçarken nehre düşerek boğuldu.¹⁹³

Sultan Ahmed Celayir, oğlu Tahir'in isyanını bastırdıktan sonra Kara Yusuf'un kendisini öldürmesinden korkarak tekrar Bağdat'a döndü. Kara Yusuf'da Bağdat'ın savunmasız olduğunu bildiğinden Hille tarafından topladığı orduyla beraber Bağdat'a gelerek şehri ele geçirdi. Sultan Ahmed Celayir öldürülmekten korktuğu için derviş kıyafetleri giyerek saklanmak zorunda kaldı. Daha sonra kendisini tanıyan Kara Hasan isimindeki birisinin yardımıyla Tikrit'e ulaşmayı başardı. O dönemde Oyrat hâkim olan Sarık Ömer Sultan Ahmed Celayir'i çok iyi karşılayarak ona değerli eşyalar ve at verdi. Burada bulunan Şeyh Maksud, Adil ve Devletyar gibi beyler onun hizmetine girdiler. Böylece Sultan Ahmed Celayir, çaresiz bir şekilde Bağdat'ı Kara Yusuf'a bırakarak ikinci kez Memlûklü Devletine sığınmak için Mısır'a doğru yola koyuldu.¹⁹⁴

Emir Timur, Ankara Savaşı sonrasında Bingöl'e gelerek burada yapmış olduğu bir kurultay neticesinde Bağdat ve çevresinin idaresini Mirza Ebubekir'e verdi. Bağdat, Emir Timur'un ikinci kez ilhak ettiği dönemde yakılıp yıkılmıştı. Bu nedenle şehrin yeniden imar edilmesi ve gerekli idari, sosyal ve ekonomik çalışmalar yapılmasını isteyen Emir Timur bu sırada Bağdat'ı Kara Yusuf'un aldığı haberini alınca hemen Mirza Rüstem'i ve Mirza Ebubekir'in yanına göndererek Bağdat'ı tekrar almalarını istedi. Kendisi de Gürcistan'a doğru hareket etti.¹⁹⁵

Mirza Ebubekir ve Mirza Rüstem hızlı bir şekilde Bağdat önlerine vardı ve şehri kuşattı. Kara Yusuf, ilk başta direnç göstererek karşı bir saldırıda bulundu. İlk karşılaşmadan da galip ayrılmasına rağmen sayıca daha fazla olan Mirza Ebubekir'in ordusu karşısında daha fazla dayanamayarak mağlup oldu ve Bağdat'ı terk edip 1403

¹⁹³ Yezdi, *Zafername*, 414; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarih-i Umumîsi*, (Trc. Hüseyin Cahid Yalçın), VII, İstanbul 1924, 94.

¹⁹⁴ Yezdi, *Zafername*, 414; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 94; Sümer, *Kara Koyunlular*, 64.

¹⁹⁵ Şami, *Zafername*, 332; Yezdi, *Zafername*, 414; İsmail Aka, "Timur'un Ölümünden Sonra Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak-ı Acem'de Hakimiyet Mücadeleleri", *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 107; İlhan Erdem- Mustafa Uyar, "Karakoyunlular: Tarih sahnesine Çıkışları ve Kökenleri", *Türkler*, 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 863.

yılında Dimaşk'a doğru kaçtı. Böylece Timurlular bir kez daha Bağdat'ı aldı ve imar çalışmalarına başladılar.¹⁹⁶

Sultan Ahmed Celayir'in Şam'a gelmesinden kısa bir süre sonra Kara Yusuf da buraya geldi. Bu iki dost 1404 yılında tekrar bir araya gelerek Şam naibi olan Şeyh el-Mahmudi'ye sığınma talebinde bulundular. Bunun üzerine Şam Naibi Mısır Sultanı Ferec'e bir mektup yazarak onu durumdan haberdar etti ve ne yapması gerektiğini sordu. Sultan Ferec, Emir Timur'dan çekindiğinden dolayı onları kabul etmek istemedi ve bu iki hükümdarı tutuklatarak hapse attırdı. Daha sonra da Emir Timur'a bir mektup göndererek ne yapması gerektiğini sordu. Bunun üzerine Emir Timur Sultan Ferec'e bir mektup yazarak "*Sultan Ahmed ve Kara Yusuf muzaffer ordumuzun önünden kaçarak Mısır'a gitmişlerdi. Kara Yusuf yol kesen eşkıyadan bulunduğundan ve defaat ile hacıları garet ve Müslüman memleketlerini yağma ettiğinden bu gibilerin hakkında ibret olmak için alenen idam edilmesini ve Sultan Ahmed'in kendisine gönderilmesini istedi.*" Emir Timur'dan gelen mektup üzerine koktuğu için onu karşısın almak istemeyen Sultan Ferec öldürülmelerini istedi. Fakat Şam Naibi Şeyh el-Mahmudi, emri yerine getirmeyerek onları öldürmeyip ikisini ayrı iki burçta hapse attırdı.¹⁹⁷

Sultan Ahmed Celayir ile Kara Yusuf yaklaşık olarak bir yıl hapiste kaldı. Bu süre zarfında araları iyice düzeldi ve barıştılar. Hapiste buldukları bu dönemde Kara Yusuf'un bir oğlu dünyaya geldi. Pir Budak adı verilen bu çocuk, Sultan Ahmed Celayir tarafından manevi oğul olarak kabul edildi. Bu olay iki hükümdarın arasındaki dostluğu iyice güçlendirdi. Bu olaydan sonra bu iki hükümdar eğer hapis hayatından kurtulabilirlerse bundan sonraki hayatlarında hep dost kalacaklarına ve hapisten çıktuktan sonra Irak-ı Arab Sultan Ahmed Celayir'e ve Azerbaycan'da Kara Yusuf'un olacak diye bir anlaşma imzaladılar. Bu sırada bir gece Kara Yusuf'un rüyasında Emir Timur'un parmağındaki yüzüklerden birisini çıkararak kendisine verdiğini görünce bu

¹⁹⁶ Şami, *Zafername*, 332; Yezdi, *Zafername*, 414; Tagrıberdi, *En-Nücumu'z- Zahire*, 364; Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 47; Sümer, *Kara Koyunlular*, 64.

¹⁹⁶ Şami, *Zafername*, 332; Yezdi, *Zafername*, 414; Sümer, *Kara Koyunlular*, 65; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 94.

¹⁹⁷ Şami, *Zafername*, 348; Yezdi, *Zafername*, 441; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 95; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 99; Sümer, *Kara Koyunlular*, 66.

rüyayı Sultan Ahmed Celayir ile paylaştı ve ne anlama geldiğini sordu. Sultan Ahmed Celayir'de Emir Timur'un bazı topraklarını hakimiyeti altına alacağını söyledi.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 99; Sümer, *Kara Koyunlular*, 67; Yılmaz, *Celayirliler*, 220.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SALTANATININ SON YILLARINDA SULTAN AHMED CELAYİR VE CELAYİRLİLER

3.1. SULTAN AHMED CELAYİR'İN TEKRAR SALTANATI ELE GEÇİRMESİ

3.1.1. Sultan Ahmed Celayir'in Bağdat'ta Yeniden Tahta Oturması (1405)

Sultan Ahmed Celayir ile Kara Yusuf'un hapis hayatları devam ederken dostlukları da günden güne artıyordu. Şam Naibi Şeyh el-Mahmudi ile Sultan Ferec arasında bir ihtilaf çıktı ve bunun neticesinde iki hükümdar da Kahire'ye götürüldü. Kahire'de buldukları 1405 yılında Emir Timur'un öldüğü¹⁹⁹ haberi gelince Sultan Ferec çok mutlu oldu ve ikisini de serbest bırakarak onlara para ve asker yardımında bulundu. Sultan Ferec sevincinden dolayı onların Kahire sokaklarında yanlarındaki askerleriyle dolaşmasına dahi izin verdi. Kara Yusuf'un kendi mahiyetinde çok sayıda askeri bulunmaktaydı. Bu sebepten dolayı daha sonra Sultan Ferec ile arasında çıkan bir muhalefet sonucunda ailesini ve kendi erkânını yanına alarak, kimseye haber verme gereği duymadan Kahire'den ayrılarak Anadolu ve Azerbaycan tarafına doğru yola koyuldu. Bu habersiz gidiş neticesinde Sultan Ferec'in askerleri Kara Yusuf'un saygısız bir harekette bulunduğunu söyleyerek onu takip edip yakalamak istediler ancak Sultan Ferec buna izin vermeyerek Kara Yusuf ve maiyetinin gitmelerine müsaade etti.²⁰⁰

Kara Yusuf'un Mısır'dan ayrılmasından sonra Sultan Ahmed Celayir tek başına kaldı. Çünkü onun Kara Yusuf gibi yanında çok sayıda askeri bulunmuyordu. Onun

¹⁹⁹ Emir Timur yedi yıllık sefere çıktığı sırada Semerkant'ın idaresini Cihangir oğlu Muhammed Sultan'a bıraktı. Ankara savaşından sonra tekrar Semerkant'a dönünce bu kez Muhammed Sultan'ı yaklaşık kırk bin civarında bir ordu ile Moğolistan'a gönderdi. Emir Timur Anadolu'da dönüşü sırasında Çin imparatoru Tonguz Han'ın öldüğü haberini aldı. Zaten Emir Timur Çin'e sefer yapmak için hep bir uygun anı beklemiş ancak Anadolu ve Deş-i Kıpçak'ta meydana gelen olaylar sonucunda buna bir türlü fırsat bulamamıştı. Yaşanan bu gelişmelerden sonra sefer için hazırlıklarını tamamlayan Emir Timur 1404 yılının Kasım ayında Semerkant'tan ayrılarak Çin üzerine sefere çıktı. 1405 yılında Otrar yakınlarına geldiği sırada devam edecekleri yolun kötü durumda olduğunu öğrenince burada mola verdi. Bu sırada aniden hastalandı. Hekimlerin uzun süren gayret ve çabalarına rağmen hastalığı git gide ilerledi ve 18 Şubat 1405 yılında altmış dokuz yaşında Otrar'da vefat etti. Bkz. Yezdi, *Zafname*, 448-449; Aka, "Timurlular Devleti", *Makaleler*, 1, 219-221; Aka, "Timurlular", 519; Tanju Oral Seyhan, "Timur'un Ölümü, Cenaze Merasimi ve Vasiyeti", *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 70; Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, 320; Macit, *Timurlu Devleti'nin Askeri Teşkilatı*, 5.

²⁰⁰ Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 95; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 100; Sümer, *Kara Koyunlular*, 67; Yılmaz, *Celayirliler*, 220.

yanında sadece kendine yakın ailesinden bazı kişiler bulunuyordu. Sultan Ahmed Celayir, bu yüzden dolayı belirli bir süre Mısır'dan ayrılmadı. Ancak daha sonra yaşlı bir adamın yardımı ile bir gün derviş kıyafetleri giyerek gizli bir şekilde Kahire'den ayrılarak Bağdat'a doğru yola koyuldu. Yanında bulunan az sayıdaki askerle yola çıkan Sultan Ahmed Celayir önce Suriye bölgesine ulaştı, sonra buradan hareketle Hille şehrine geldi. Bu ilerleyiş sırasında etrafında asker toplamaya başladı. Kısa sürede asker sayısı arttı ve yoluna devam ederek Bağdat önlerine geldi. Onun gelişi Bağdat sokaklarında duyulunca halk arasında büyük bir coşku ve mutluluk oldu. Bu sırada Emir Timur'un torunu Mirza Ebubekir, Bağdat'tan ayrılırken şehrin idaresine Devlet Hoca-i İnak'ı bırakmıştı. O da Sultan Ahmed Celayir'in geldiğini duyunca şehri terk ederek Mirza Ebubekir'in yanına gitti. Böylelikle hiçbir güçlkle karşılaşmayan Sultan Ahmed Celayir, 1405 yılında tekrar Bağdat'ta tahta oturdu.²⁰¹

3.1.2. Sultan Ahmed Celayir'in Tebriz'i Alması (1406)

Sultan Ahmed Celayir, Bağdat'ta tahta oturduktan sonra Emir Timur'un torunu Mirza Ebubekir, Tebriz'i Emir Muhammed-i Devati'ye bırakarak Isfahan bölgesine doğru gittiğini öğrendi. Mirza Ebubekir'in ayrılması üzerine şehirde meydana gelen otorite boşluğundan yararlanmak isteyen Bistam-ı Çakır ve Şirvanşah hâkimi Şeyh İbrahim Tebriz'e doğru hareket etti. Bunu duyan Emir Muhammed-i Devati, karşı koyacak gücünün olmadığını anlayarak şehri terk etti. Böylece şehir yönetimi Şeyh İbrahim'in eline geçti. Tebriz'de meydana gelen bu karışık durumdan faydalanmak isteyen ve orada kendisine karşı koyacak güçte birisinin olmadığını anlayan Sultan Ahmed Celayir, Arap ve Türkmen aşiretlerden toplamış olduğu askerlerden kurulu ordusuyla 1405 yılında hemen Tebriz'e doğru hareket etti. Şeyh İbrahim, Sultan Ahmed Celayir'in Tebriz'e doğru geldiğini öğrenince ona karşı büyük saygı göstermek niyetiyle Tebriz'in gerçek sahibinin o olduğunu belirtti ve şehirden ayrılarak tekrar Şirvan bölgesine döndü. Sultan Ahmed Celayir'in geldiğini duyan halk büyük bir coşku ve

²⁰¹ Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yay., Ankara 2011, 51; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 95-96; Beyânî, *Târîh-i Âl-i Celâyir*, 100; Sümer, *Kara Koyunlular*, 71; Yılmaz, *Celayirliler*, 220.

mutluluk yaşayarak onu büyük bir sevgiyle karşıladı. Böylece Sultan Ahmed Celayir, hiçbir güçlkle karşılaşmadan 1406 yılında şehre girdi ve yönetimi ele aldı.²⁰²

Sultan Ahmed Celayir'in yıllar sonra Tebriz'i tekrar alması halk arasında büyük bir mutlulukla karşılandı. Halk uzun yıllar boyunca çekmiş olduğu çilelerin onu daha sakin ve daha ılımlı bir insan yapmış olacağını ve eski huylarını terk ederek iyi bir insan olduğunu düşündü. Fakat, Sultan Ahmed Celayir tahta geçtikten kısa bir süre sonra halka sert davranmaya başladı. O, zamanının büyük bir kısmını içki içerek kadınlar ve yakışıklı çocuklarla geçiriyor, şehrin idaresizliği devam ediyordu. Bu sebeple halk arasında çok geçmeden huzursuzluklar ortaya çıktı.²⁰³

3.1.3. Mirza Ebubekir'in Tebriz'e Gelmesi (1406)

Sultan Ahmed Celayir'in, Tebriz'i aldıktan sonra eski alışkanlıklarına geri dönmesi neticesinde şehrin ileri gelen bazı kişileri o sırada İsfahan'ı kuşatmış durumda bulunan Ebubekir'e haber göndererek gelip şehri almasını istediler. Mirza Ebubekir, İsfahanlılar ile bir anlaşma yaparak hemen bir orduyla Tebriz'e doğru hareket etti. Sultan Ahmed Celayir, Mirza Ebubekir'in Tebriz'e geldiğini haber alınca endişeye kapıldı. Ne yapması gerektiği konusunda karar veremeyerek yanındaki emirlere danıştıktan sonra emrinde bulunan kalabalık orduya rağmen şehirden çıkarak Ucan bölgesine doğru gitti. Daha sonra buradan da ayrılarak Bağdat'a hareket etti. Sultan Ahmed Celayir'in sürekli olarak geri çekilmesi bazı emirler ve askerleri rahatsız etti. Bu emir ve askerlerin ayrılmaları sonucunda da ordusundaki asker sayısında bir hayli azalmaya başladı. Çünkü emirler ve askerler uzun süren açlık ve sefalet yıllarının ardından savaşıarak ganimet elde etmek istiyordu. Askerlerin yavaş yavaş dağılması sonucunda Sultan Ahmed Celayir'in ordusundaki asker sayısı kısa sürede azaldı.²⁰⁴

Tebriz'e gelen Mirza Ebubekir, burada ortaya çıkan veba salgınından dolayı birçok kişinin öldüğünü görünce salgının kendi ordusuna sıçramasından korkarak şehre girmek

²⁰² Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 58; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 96; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 100; Sümer, *Kara Koyunlular*, 72; İsmail Aka, *İran'da Türkmen Hakimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, TTK Yay., Ankara 2001, 4; Yılmaz, *Celayirliler*, 221.

²⁰³ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 100; Sümer, *Kara Koyunlular*, 72; Yılmaz, *Celayirliler*, 221.

²⁰⁴ Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 96; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 101; Sümer, *Kara Koyunlular*, 72.

istememedi. Şehir halkı sürekli el değışen yönetimlerden ve yapılan yağmalamalardan dolayı oldukça zor durumdaydı. Bunların yanı sıra bir de insanların hastalık ve açlıkla mücadele ettiğini gören Mirza Ebubekir şehre girmedi. Böylece Tebriz 1406 yılında bir kez daha Timuruların hakimiyetine girdi.²⁰⁵

Bu gelişmeler yaşanırken Kara Yusuf, Mısır'dan ayrıldıktan sonra Diyarbakır bölgesine gelmiş ve burada geçirdiği süre zarfında etrafında toplanan askerlerle beraber oldukça büyük bir orduya sahip olmuştu. Kara Yusuf, Tebriz'de ortaya çıkan bu kötü durumdan dolayı şehrin sahipsiz kaldığını öğrenince hemen yola çıkarak şehri almak istedi. Emir Timur'un veliahtlar arasında çıkan çatışmalardan dolayı Azerbaycan ve Irak bölgesinde bir otorite boşluğu meydana geldi. Mirza Ebubekir dedesinden kalan mirası taşımak için bu bölgede babası Miranşah ile beraber mücadele içindeydi. Mirza Ebubekir, Tebriz şehrine girmeyerek önce Şenb-i Gazan şehrine daha sonrada Nahcivan bölgesine hareket etti. Kara Yusuf ise Tebriz'i almak için bu bölgeye doğru hareket edince bu iki ordu Nahcivan yakınlarında karşı karşıya geldi. 1406 yılında meydan gelen ve çok çetin vuruşmalara sahne olan bu savaşta Mirza Ebubekir'in ordusu bozguna uğramaktan kurtulamadı. Kara Yusuf galip geldi. Mirza Ebubekir daha fazla karşı koyamayarak önce Merend şehrinde oradan da Tebriz'e ulaştı. Burada büyük bir yağma yaptıktan sonra Sultaniye 'ye doğru çekildi. Böylece Kara Yusuf kolay bir şekilde Tebriz'i ele geçirdi. Kara Yusuf daha sonra kışı geçirmek için Nahcivan bölgesine doğru hareket ederek Merend şehrine geldi. Mirza Ebubekir, Kara Yusuf'un Tebriz'den ayrıldığını duyunca hem burayı almak hem de ilk savaşın intikamını almak için Sultaniye ve çevre bölgelerden toplamış olduğu askerlerle tekrar harekete geçti. 1408 yılında Tebriz yakınlarında meydana gelen ve çok zorlu çarpışmalara sahne olan Serdrûd Savaşı'ndan yine Kara Yusuf galip geldi. Yapılan bu savaşta Mirza Ebubekir'in babası Miranşah öldürüldü. Mirza Ebubekir tekrar Sultaniye'ye çekilmek zorunda kaldı. Böylece Emir Timur'un ölümünün üzerinden çok geçmeden Azerbaycan topraklarının büyük bir kısmı Kara Koyunluların idaresine geçti.²⁰⁶

²⁰⁵ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 59; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 96; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 101-102; Sümer, *Kara Koyunlular*, 72; Aka, *İran'da Türkmen Hakimiyeti*, 5; Yılmaz, *Celayirliler*, 222.

²⁰⁶ Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında*, 86-87; Metsopski, *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi*, 25; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 64-65; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 96; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 102; Fahrettin Kırzioğlu, *Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar*, TTK Yay.,

3.1.4. Pir Budak'ın Tebriz Yönetimine Getirilmesi (1408)

Kara Yusuf, Mirza Ebubekir'e karşı kazanmış olduğu zaferler sonrasında bölgenin en güçlü hükümdarı olmayı başardı ve Tebriz'i hakimiyeti altına aldı. Kara Yusuf, Tebriz halkına çok iyi davranmaya başladı. Şehrin tekrar eski günlerine kavuşmasını sağlamak için imar ve iskan ile ilgilenmeye başladı. Ancak Kara Yusuf ne kadar iyi davranırsa davransın halk arasında bir memnuniyetsizlik olduğunun farkındaydı. Çünkü Tebriz şehri yaklaşık olarak bir asır boyunca Celayirliler tarafından yönetilmiş ve halk Celayirliler'i Tebriz'in meşru hâkimi olarak kabul ediyorlardı. Bunun farkına varan Kara Yusuf, Tebriz'i kaybetmek istemediğinden bir plan yaparak Mısır'da hapis olarak tutuldukları dönemde dünyaya gelen ve Sultan Ahmed Celayir'in manevi oğul olarak kabul ettiği Pir Budak'ı 1408 yılında Tebriz şehrinin idaresine getirdi. Böylelikle hem şehrin kendi idaresinde kalmasını sağlamak istedi hem de dostu olarak gördüğü Sultan Ahmed Celayir'in gönlünü yapmak istedi. Kara Yusuf, Pir Budak adına hutbe okutup sikke kestirdi. Kendisinin de halk nazarında Azerbaycan bölgesinin gerçek hâkimi olarak Pir Budak'ın olduğunu göstermek için büyük saygıda bulunarak hürmet etti. Kara Yusuf, Sultan Ahmed Celayir'in gönlünü almak için bir de elçi göndererek durumdan haberdar etti. Sultan Ahmed Celayir de Kara Yusuf'a bir elçi göndererek kendisini arzusunun da bu olduğunu belirtti ve Pir Budak'a bir taç ile beraber birçok değerli eşya gönderdi.²⁰⁷

3.1.5. Sultan Ahmed Celayir'in Oğlu Alaüddevle'nin Dönüşü (1408)

Sultan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf birbirlerine dostane bir şekilde mektup gönderiyor ve aralarındaki dostluğu sürdürüyorlardı. Ancak bu dostluk uzun sürmedi. Sultan Ahmed Celayir'in oğlu Alaüddevle'nin tutsak olduğu Semerkant'tan kurtularak dönmesi ile bu dostluk sarsılmaya başladı.²⁰⁸

Ankara 1992, 153; Sümer, *Kara Koyunlular*, 74-76; Necefli Tofiq Hümbət, Azerbaycan (Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu Dövlətləri), Bakı 2012, 62; Aka, *İran'da Türkmen Hakimiyeti*, 5-6; İsmail Aka, "Timur'un Ölümünden Sonraki Hâkimiyet Mücadelelerine Kısa Bir Bakış", *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 38; Erdem- Uyar, "Karakoyunlular: Tarih sahnesine Çıkışları ve Kökenleri", 863; Geyikoğlu, "Kara-Koyunlular'ın Van Gölü Çevresindeki Faaliyetleri ve Günümüze Ulaşabilen Mirasları", 214;

²⁰⁷ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 65; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 103.

²⁰⁸ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 104; Yılmaz, *Celayirliler*, 222.

Alaüddevle, Emir Timur'un 1393-1394 yılında yaptığı Bağdat seferi sırasında esir alınarak Semerkant'a götürülmüştü.²⁰⁹ Emir Timur'un ölümünden sonra Semerkant'ta taht kavgaları yaşanmaya başladı. Bu sırada tahta geçen Halil Sultan, Alaüddevle'yi hapis olarak bulunduğu yerden çıkardı ve sarayda çok iyi bir şekilde ağırlamaya başladı. Bir gün bulduğu fırsattan yararlanıp beraber tutuklu bulunduğu emirleri, ailesini alarak Semerkant'tan ayrıldı ve Irak'a doğru yola koyuldu. Alaüddevle'yi sultan ilan etmek isteyenler yolda ona katılmaya başladılarsa da bu kısa sürdü. Katılanlar bir süre sonra onun sultanlık yapacak irade ve vasıfta olmadığını iddia ederek ayrılmaya ve dağılmaya başladılar. Tebriz'e ulaşan Alaüddevle'yi burada Kara Yusuf çok iyi bir şekilde karşıladı. Birkaç gün burada kaldıktan sonra babasını görmek için Bağdat'a doğru yola koyuldu. Sultan Ahmed Celayir, oğlu Alaüddevle'nin gelişine çok sevindi ve bizzat onu karşılamak için 1408 yılında Bağdat'ın dışına kadar çıktı. Onun adına toylar ve eğlenceler düzenleyerek şenlikler yaptı. Daha sonra Hille şehrinin yönetimini ona verdi. Bu sırada Alaüddevle'nin bir erkek çocuğu dünyaya gelince Sultan Ahmed Celayir'in sevinci iki kat arttı.²¹⁰

Sultan Ahmed Celayir günlerini oğlu ile beraber geçirirken Fars hâkimi Timurlu Pir Muhammed'in, kardeşi İskender'in saldırısını önlemek amacıyla Huzistan bölgesini terk ettiği haberini aldı. Ordusunun hazırlıklarını yaparak Huzistan bölgesinde bulunan bazı kaleleri aldı.²¹¹

3.1.6. Alaüddevle'nin Tebriz'e Gitmesi (1408-1409)

Sultan Ahmed Celayir'in Huzistan bölgesinde bulunduğu sırada oğlu Alaüddevle Bağdat'tan ayrılarak Tebriz'e gitti. O, Tebriz'i kendi yurdu olarak görüyor, Kara Yusuf ve Pir Budak'ın kendi topraklarını işgal ettiğini düşünerek, onlara işgalci gözüyle bakıyordu. Yanına topladığı kişilerle beraber Tebriz'e vardı. Kara Yusuf onun babasından habersiz bir şekilde geldiğini anlayınca Sultan Ahmed Celayir ile aralarının bozulmasını istemediğinden onu sınır dışı etmekle yetindi. Ancak o Bağdat'a dönmedi ve Hoy yakınlarında bulunduğu sırada buranın hâkimi Melik İzzeddin Şir'in adamları

²⁰⁹ Yezdi, *Zafername*, 222.

²¹⁰ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 68; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 101-102; Sümer, *Kara Koyunlular*, 78-79; Yılmaz, *Celayirliler*, 224; Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 195.

²¹¹ Sümer, *Kara Koyunlular*, 79; Yılmaz, *Celayirliler*, 225.

tarafından yakalanarak huzura çıkarıldı. Fakat Melik İzzeddin Şir, Kara Yusuf'un emriyle bir kez daha onu sınır dışı etti. Alaüddeve, yine Bağdat'a dönmeyerek Tebriz civarına geldiği sırada bir kez daha Kara Yusuf'un adamları tarafından yakalandı ve bu kez Kara Yusuf'un emriyle Adilcevaz kalesi'ne hapsedildi.²¹²

3.2. SULTAN AHMED CELAYİR'İN KARA YUSUF İLE MÜCADELESİ VE ÖLÜMÜ

3.2.1. Sultan Ahmed Celayir'in Sultaniye Şehrini Kuşatması (1409)

Alaüddeve'nin Tebriz'e gitmesi, Sultan Ahmed Celayir'i bir hayli endişelendirdi. Kendisi, Bağdat kalesinin onarımı ve bazı idari işlerle uğraşıyordu. Daha sonra Kara Yusuf'un onu Adilcevaz Kalesi'ne hapsedtiği haberi gelince bu duruma oldukça sinirlendi. Fakat Kara Yusuf'a bir şey belli etmek istemediğinden dolayı ona bir elçi göndererek hastalandığını ve hekimlerin yayla havasının kendisine iyi geleceğini söylediğini, bu yüzden yaylaya çıkacağını bildirdi. Kara Yusuf'tan Hamedan yaylasının kendisine vermesini istedi. Fakat oğlu Alaüddeve hakkında hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranarak ordusunu toplamaya başladı. Bu durum karşısında Kara Yusuf tedbirli davranmak isteyerek Hamedan yaylağını Sultan Ahmed Celayir'e vermedi.²¹³

Sultan Ahmed Celayir, Bağdat'tan hareketle yola çıkarak Üveys Karn adlı yaylağa doğru hareket etti. Yaylağın havası gerçekten de ona çok iyi geldi ve kısa sürede kendisini toplamayı ve iyileşmeyi başardı. Bu sırada Sultaniye'nin idaresini elinde bulunduran Bistam-ı Çakır'ın Isfahan'a doğru gittiği ve yerine ise çocuk yaşta olan oğlunu bıraktığı haberini aldı. Bunun büyük bir fırsat olduğunu düşünen Sultan Ahmed Celayir, yanındaki kalabalık ordusuyla hemen yola çıktı. 1409 yılında Sultaniye şehri önüne gelerek şehri kuşattı. Ancak kale komutanı Masum kaleyi teslim etmeyerek savunmaya başladı. Sultan Ahmed Celayir onu kendi yanına çekmeye çalıştı ve adamlarından birini göndererek çeşitli vaatlerde bulundu. Fakat bunda başarılı olamadı. 18 gün süren kuşatmanın ardından Bağdat'ta daha önce kendi hareminden olan bir kadının oğlu olarak ortaya çıkan

²¹² Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 104-105; Sümer, *Kara Koyunlular*, 79; Yılmaz, *Celayirliler*, 226.

²¹³ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 76; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 105; Sümer, *Kara Koyunlular*, 81; Yılmaz, *Celayirliler*, 227; Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 195.

Üveys adlı birinin, kendisini Sultan Ahmed Celayir'in oğlu olduğunu söyleyerek taraftar toplamaya başladığı haberi geldi. Bunun üzerine Sultan Ahmed Celayir, Sultaniye kuşatmasını hemen yarıda bırakarak Bağdat'a dönmeye mecbur kaldı. Hızlı bir şekilde Bağdat'a gelerek Üveys'i yakaladı ve etrafında toplanan kişileri de cezalandırdı.²¹⁴

3.2.2. Sultan Ahmed Celayir'in Tebriz'i Tekrar Alması (1410)

Sultan Ahmed Celayir, Bağdat'a döndüğü sırada Kara Koyunlu Devleti'ne tabi olan Erzincan bölgesine, Ak Koyunlu Beyi Kara Yülük Osman'ın bir saldırısı meydana geldi. Bunun üzerine Kara Yusuf, Tebriz'in idaresini oğlu Şah Mehmed'e bırakarak Erzincan tarafına doğru yola çıktı. Bunu duyan Sultan Ahmed Celayir, Tebriz'i almak için bunun büyük bir fırsat olduğunu düşünerek hemen ordusunu toplamaya başladı. Sultan Ahmed Celayir, Türk, Arap ve Türkmen kabilelerden toplamış olduğu kalabalık bir ordu ile 1410 yılında Tebriz'e doğru yola çıktı.²¹⁵

Şah Mehmed kendisine doğru kalabalık bir ordu geldiğini duyunca beraberindeki az sayıdaki askerle karşılık veremeyeceğini düşünerek Hoy tarafına doğru çekildi. Böylece Sultan Ahmed Celayir, hiçbir güçlükle karşılaşmadan 1410 yılında Tebriz'i tekrar almayı başardı.²¹⁶

Sultan Ahmed Celayir'in Tebriz'e girişi halk arasında büyük bir sevinç ve coşkuya sebep oldu. Hasan-i Rumlu onun Tebriz'e girişini şöyle ifade etmektedir: “*Sultan Ahmed, tam bir galibiyetle yaşlı dünyanın gözünün benzerini, geçmiş zamanlarda ve eski devirlerde görmediği, aklın hayalin almadığı, hesaba kitaba sığmayan ziynet eşyası ele geçirdi. Yaklaşık yüz deve yükü çadıra, otağa (seraperde) ve bargah eşyasına sahip oldu. Develerin, atların ve katırların çoğuna Rum kumaşından ve Şam atlasından pala vurdular. Onun önünden hepsi altından üzengiler ve işlemeli gemlerle süslü dokuz katar koşuyorlardı. Başının üzerine murassa gölgelik (çetr) tutmuşlardı. Kırmızı altından yapılmış bir kuş heykelini gölgeğin üzerine yerleştirmişler, kuşun ağzına kıymetli bir inci koymuşlardı. Emirlerin ve ayanının hepsi yaya gidiyorlardı. Yakışıklı gençler, alımlı*

²¹⁴ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 76-77; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 105-106; *Kara Koyunlular*, 81; Yılmaz, *Celayirliler*, 227; Sümer, “İlhanlı Hükümdarları”, 195.

²¹⁵ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 106; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 81; Yılmaz, *Celayirliler*, 228.

²¹⁶ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh*, 81; Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların Tarihi*, 94; Sümer, *Kara Koyunlular*, 64.

yiğitler ve korucular (korçı), altın işlemeli elbiseler giyinmiş ve her birinin elinde bir tür silah bulunduğu halde onu arkasından koşuyorlardı. Sağ tarafında ülkenin seçkin veziri (sahib) Şahin Ağa sol tarafta Bağdat Ağa'da yaya gidiyorlardı. Sultanın önünde ve arkasında bir ok atımından daha yakın bir mesafede hiçbir süvari ve piyade yoktu. Her adımında insanlar onun başına kırmızı altın ve gümüş saçıyorlardı. Uzananlar tacını üzerinde lal taşına değer biçmede yetersiz kalıyorlardı. O, böyle görkemli bir şekilde Tebriz devlethanesine indi.”²¹⁷

Sultan Ahmed Celayir, kendisinden kaçan Şah Mehmed’i takip ederek yakalamaları için bir grup asker gönderdi. Hoy şehri yakınlarında ona yetiştiler ve yapılan savaş neticesinde Şah Mehmed yenildi fakat kaçmayı başardı. Celayirli askerleri ise büyük bir ganimet elde ederek tekrar Tebriz’e döndüler.²¹⁸

3.2.3. Sultan Ahmed Celayir’in Katli ve Celayirlilerin Sonu (1410)

Kara Yusuf’un Alaüddeve’yi hapsedmesi ve bunun akabinde de Sultan Ahmed Celayir’in Sultaniye üzerine yürümesi Celayirli- Kara Koyunlu ilişkilerin bozulmasına yol açtı. Fakat son olarak Tebriz’in kaybedilmesine çok sinirlenen Kara Yusuf, Erzincan taraflarındaki işlerini hallettikten sonra hemen kurultayını toplayıp ne yapılması gerektiği hakkında görüş aldı. Bu kurultaydan savaş kararı çıkınca hemen hazırlıklara başladı. Diğer taraftan Sultan Ahmed Celayir ise Kara Yusuf’un kendisine doğru geldiğini öğrendiği zaman ordusunu toplayıp savaş düzenine sokarak beklemeye başladı.²¹⁹

Celayirli ve Kara Koyunlu orduları Tebriz yakınlarındaki Esed köyü mevkiinde karşılaştılar. Meydana gelen savaş sonucunda Kara Yusuf’un ordusu kesin bir galibiyet kazandı. Sultan Ahmed Celayir az sayıda kalan askeriyle kaçmaya çalıştı. Fakat bir askerin mızrak darbesiyle atından düştü. Bu asker onu tanımadı. Atını ve kıymetli eşyalarını aldıktan sonra baygın halde olduğundan onu öldü sanarak bıraktı. Sultan Ahmed Celayir, kendisine geldiğinde çıplak bir halde olduğunu görünce yakınlarda bulunan bir bağa saklandı ve burada Kara Yusuf’un adamları tarafından yakalandı. Sultan Ahmed Celayir’in yakalanma olayı şöyle anlatılmaktadır: “*Sultan Ahmed baygın halden kurtulunca yakınlarda bulunan bir bağa girdi. Bağda bulunan yaşlı adam onu çıplak bir*

²¹⁷ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 81; Yılmaz, *Celayirliler*, 228.

²¹⁸ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 81; Yılmaz, *Celayirliler*, 228.

²¹⁹ Sümer, *Kara Koyunlular*, 84; Yılmaz, *Celayirliler*, 228; Sümer, “İlhanlı Hükümdarları”, 196.

halde görünce 'Bu ne hal?' diye sordu. Sultan 'Sus, bunu kimseye söyleme, sır olarak sakla. Bu şehirde çok adamım var eğer akşam olunca beni onlara götürürsen sana çok para verir ve seni hoş tutarım dedi.' Yaşlı adam evine giderek bu durumu karısına anlattı. Karısı ona "bu işin oldukça tehlikeli olduğunun, doğru kararın bu olayı gidip Kara Yusuf'a anlatmasını, onun daha fazla ödül vereceğini söyler" bunun üzerine yaşlı adam Kara Yusuf'un yanına giderek durumu anlattı. O da hemen askerlerini o adamın söylediği yere gönderdi ve Sultan Ahmed'in orada saklandığını gören askerler onu alarak huzura getirdiler." ²²⁰

Kara Yusuf, bu eski dostuna ilk başlarda çok saygılı davrandı. Onu, kendisini yanına oturtup "Senin söz ve yeminlerine asla güvenilmez. Bize karşı düşmanlık etmeyeceğine dair birçok kez Kur'an üzerine yemin etmene rağmen bunların hiçbirisini tutmadın" diyerek ona yaptığı çirkin işleri anlattı. Ayrıca hakaretlerde bulundu ve onu yanından kaldırarak nökerlerin yanına oturttu. ²²¹

Kara Yusuf daha sonra Sultan Ahmed Celayir'e kendi el yazısıyla Azerbaycan'ı manevi oğlu Pir Budak'a, Bağdat'ı ise Şah Mahmud'a bıraktığını bildiren iki ferman yazdırdı. Kara Yusuf her ne kadar ona kızgın olsa da onu öldürmek istemiyordu. Uzun süren tartışmalar neticesinde yanındaki emirlerin özellikle de Bistam-ı Çakır'ın söylemlerine ve aşırı ısrarına dayanamayan Kara Yusuf onun öldürülmesine ferman verdi. Sultan Ahmed Celayir 1410 yılında öldürüldü. Böylece Celayirli Devleti, yıkılma sürecine girdi. ²²²

Sultan Ahmed Celayir'in öldürülmesinden sonra daha önce yakalanarak hapse atılan Alaüddevle de tutuklu bulunduğu Adilcevaz Kalesi'nde öldürüldü. Böylece Kara

²²⁰ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 84; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 106-107; Sümer, *Kara Koyunlular*, 84-85; Yılmaz, *Celayirli*, 229.

²²¹ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 84; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 107; Sümer, *Kara Koyunlular*, 84-85; Yılmaz, *Celayirli*, 229; Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 196.

²²² Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, 85; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 107; Sümer, *Oğuzlar*, 262; Sümer, *Kara Koyunlular*, 85-86; Yılmaz, *Celayirli*, 230; Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 196; Erdem- Uyar, "Karakoyunlular: Tarih sahnesine Çıkışları ve Kökenleri", 864; Geyikoğlu, "Kara-Koyunlular'ın Van Gölü Çevresindeki Faaliyetleri ve Günümüze Ulaşabilen Mirasları", 215; Boswort, *Doğuştan Günümüze İslam Devletleri*, 358.

Yusuf, Celayir soyundan kendisine düşmanlık edecek kimseyi bırakmayarak Azerbaycan ve İran bölgesine hâkim oldu.²²³

Sultan Ahmed Celayir, öldürülmüş olmasına rağmen halk buna bir türlü inanmıyordu. Bu sebeple emirler Kara Yusuf'un yanına gelerek halkın Sultan Ahmed Celayir'in öldüğüne inanmadığını ve bu sebeple fitne ve kargaşanın çıkabileceğini belirtti. Bunun üzerine Sultan Ahmed Celayir'in naaşı üç gün boyunca halka teşhir edildikten sonra İmaret-i Dımaşkiye'de kardeşi Sultan Hüseyin ve annesi Dilşad Hatun'un yanına defnedildi.²²⁴

Sultan Ahmed Celayir, yaklaşık olarak 29 yıl boyunca Celayirliler Devletinin hükümdarlığını yaptı. Onun zamanında Celayir halkı büyük çileler ve zorluklar yaşadı. Bundaki en büyük sebeplerden birisi de onun yaşadığı dönemin Emir Timur gibi bir askeri ve strateji yeteneğine sahip bir komutana denk gelmesiydi. Sultan Ahmed Celayir hayatın ilk dönemlerini kardeşi Sultan Bayezid ve Adil Ağa ile yapmış olduğu taht kavgalarıyla daha sonra ise Memlûklü ve Osmanlı Devleti'ne sığınarak geçirdi. Hatta ikinci kez sığındığı Memlûklü Devleti'nde Kahire de hapse atıldı. O, aslında çok sert bir mizaca sahipti. Öyle ki, kendi komutanlarının ondan korkarak karşı tarafa geçtikleri oluyordu. Aynı zamanda iyi bir şairdi.²²⁵

Sultan Ahmed Celayir'im ölümünden sonra Celayirli tahtına sırasıyla Şah Veled, onun ardından Şah Mahmud Üveys ve Muhammed geçti. Sultan Ahmed Celayir'in torunu Hüseyin, son hükümdar olarak Celayirli Devleti tahtına oturdu. Ancak Kara Koyunlu Şah Mahmud b. Muhammed ile yaptığı mücadeleyi kaybedince Hille Kalesi'ne çekildi. Kara Koyunlular uzun süren kuşatmanın ardından Hille Kalesi'ni ele geçirdi ve Hüseyin'i öldürdüler. Böylece Celayirli Devleti tarih sahnesinden silindi.²²⁶

²²³ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 107; Yılmaz, *Celayirliler*, 231; Süleyman Memmedov, "Karakoyunlular ve Batı Azerbaycan", *Türkler*, 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 869; Buyinatov, "Azerbaycan", 317; Geyikoğlu, "Kara-Koyunlular'ın Van Gölü Çevresindeki Faaliyetleri ve Günümüze Ulaşabilen Mirasları", 214.

²²⁴ Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 107; Sümer, *Kara Koyunlular*, 85-86; Yılmaz, *Celayirliler*, 231.

²²⁵ Arabşah, *Acâibü'l Makdûr*, 104; Beyânî, *Târih-i Âl-i Celâyir*, 103-104; Yılmaz, *Celayirliler*, 231-232.

²²⁶ Yılmaz, *Celayirliler*, 138-247; Ürekli, "Celayirliler", 265; Yinanç, "Celayir", 65.

SONUÇ

Cengiz Han öldükten sonra Moğol Devleti bölündü. Bu bölünme sonucunda devletin gücü de zayıflamaya başladı. Çağatay Han'ı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümünden sonra Emir Timur, Emir Hüseyin ile yapmış olduğu mücadeleyi kazanarak kendi hükümdarlığını ilan etti ve 1370 yılında Semerkant'ta tahta oturdu. Emir Timur'un iktidarı tek başına ele geçirmesi sonucuna Maverainnehir bölgesinde yeniden istikrar sağlanmaya başladı.

Emir Timur tahta oturduğu zaman Azerbaycan coğrafyasındaki karışıklıklardan faydalanan birçok kabile bağımsızlığını ilan etmişti. Bu kabilelerden en büyüklerinden birisi de Celayirli kabilesiydi. İlhanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Şeyh Hasan Celayir yapmış olduğu mücadeleler sonucunda 1340 yılında Celayirli Devleti'ni kurmayı başardı. 1335 ile 1356 yılları arasında Azerbaycan bölgesi Celayirli ve Çobanoğulları arasında iktidarı ele geçirmek için sürekli şekilde mücadele sahası oldu. Yapılan mücadeleler bölgede istikrarın bozulmasına sebep oldu.

Celayirli Devleti, Şeyh Hasan Celayir'in ölümünden sonra tahta geçene Sultan Üveys zamanında en iyi dönemini yaşamaya başladı. Ancak onun ölümünden sonra tahta geçen Sultan Hüseyin'in, Sultan Ahmed Celayir tarafından öldürülmesi ile ortaya çıkan taht kavgası sonucunda Celayirli topraklarında istikrar sağlanamadı. Çünkü Tebriz'den kaçan Şehzade Bayezid, Sultaniye şehrine gelerek burada bulunan başta Adil Ağa olmak üzere emirlerin desteğiyle 1382 yılında burada sultan ilan edildi. Bu olay Celayirli Devleti içerisinde iki başlılığa yol açtı.

Bu zamandan itibaren Sultan Bayezid'in emiri ve çok deneyimli bir devlet adamı olan Adil Ağa ile Sultan Ahmed Celayir arasında taht için kıyasıya bir mücadele başladı. Bu mücadeleler başkent Tebriz'in devamlı surette el değiştirmesine ve bir türlü istikrar sağlanamamasına yol açtı. Bu dönemdeki mücadeleler bölgeyi ekonomik ve siyasi bir istikrarsızlığa itti. Yapılan mücadeleler sonucunda Celayir toprakları 1384 yılında Sultan Ahmed Celayir ile Sultan Bayezid arasında paylaşıldı. Ancak Tebriz'i alan Sultan Ahmed Celayir daha sonra Sultaniye şehrini de ele geçirerek kardeşi Sultan Bayezid'i esir etmesi sonucu tek başına iktidarı ele geçirmeyi başardı. Böylece iki yıldan beri süregelen mücadeleler son buldu ve Celayirli Devleti iki başlıktan kurtuldu.

Celayirli Devleti'nde iç karışıklıkların son bulmasının ardından 1384 yılları sonrasında bu kez Emir Timur, Rey şehrini alarak Sultaniye'ye doğru ilerlemeye başladı. Sultan Ahmed Celayir bu durumdan çok büyük rahatsızlık duydu ve bazı tedbirler almak istedi. Fakat Emir Timur'a karşı koyacak gücü olmadığından ve ona karşı yapılması planlanan ittifak bir türlü gerçekleşmediği için Emir Timur'un ilerleyişine bir türlü dur diyemedi.

Sultaniye şehrini alan Emir Timur Tebriz'e doğru ilerlemeye başladı. Buna karşılık Sultan Ahmed Celayir'in karşı koyma gücü göremediğinden Bağdat'a çekildi ve ülkenin başkentini de buraya taşıdı. İlerlemeye devam eden Emir Timur, Irak-ı Acem'den sonra Irak-ı Arap topraklarına sahip olmak istedi. Çünkü o cihan hâkimiyeti davası güdüyordu. Bağdat kapılarına geldiği sırada Sultan Ahmed Celayir yine çareyi kaçmakta buldu.

Emir Timur'un Bağdat'tan ayrıldığını duyan Sultan Ahmed Celayir tekrar Bağdat'a gelerek burada herhangi bir zorluk yaşamadan tahta oturdu ancak bu durum çok fazla sürmeden Timurlu askerlerinin tekrar şehre gelmeleri üzerine şehri terk edip çareyi Mısır'a sığınmakta buldu. Mısır Sultanı Berkuk onu çok iyi karşıladı ve ona asker verdi. Çünkü ne Sultan Berkuk ne de Sultan Ahmed Celayir tek başına Emir Timur'un karşısına çıkmaya cesaret edemiyor ve devamlı bir ittifak kurma arayışında bulunuyorlardı. Daha sonra Emir Timur, Deşt-i Kıpçak'a gidince fırsattan istifade ederek Sultan Ahmed Celayir tekrar Bağdat'a geldi. Fakat yine çok fazla tahtında oturamadı Timurlu ordusunun bir kez daha Bağdat'a gelmesi üzerine yine çareyi kaçmakta bularak bu kez de Osmanlı Devleti sultanı Yıldırım Bayezid'e sığındı.

Emir Timur'a karşı koyma gücü olmayan Sultan Ahmed Celayir devamlı surette kaçmak zorunda kalmasına rağmen mücadelesinden hiçbir zaman vazgeçmeyerek devamlı surette tekrar kendi topraklarına dönüp devletini yönetmek istedi. Uzun süren sürgün ve hapis hayatına rağmen mücadele azminden hiçbir zaman vazgeçmedi.

Sultan Ahmed Celayir ile Emir Timur arasında mücadele 1385 yılından başlayarak 1405 Emir Timur'un ölümüne kadar devam etti. Bu zaman zarfında şehirlerin sürekli el değiştirmesi ve yapılan yağma girişimleri halkın fakirleşmesine sebep oldu. Bu istikrarsız döneme daha fazla dayanamayan halk, şehirleri boşaltmaya başladı. Ayrıca meydana gelen salgın hastalıklar ve kıtlıklar sonucunda çok sayıda insan öldü. Bu yaşananlar bölgeyi kültürel ve ekonomik yönden çok kötü şekilde etkiledi.

Emir Timur'un ölümünden sonra tekrar Bağdat'a dönen Sultan Ahmed Celayir, tahtına kavuştu. Artık karşısında Emir Timur gibi bir engel de bulunmuyordu. Bağdat'tan sonra Tebriz'i de alan Sultan Ahmed Celayir, burada halk tarafından çok iyi bir şekilde karşılandı.

Sultan Ahmed Celayir, kısa süre içinde eski topraklarının büyük bir kısmını elde etti, fakat bu kez de Emir Timur'un torunu Mirza Ebubekir engeliyle karşılaşınca bir kez daha Tebriz'i bırakmak zorunda kaldı. Daha sonra Kara Koyunlu hükümdarı Kara Yusuf, Tebriz'in içinde bulunduğu durumdan faydalanarak şehri ele geçirdi. Tebriz, Emir Timur'un ölümünden kısa bir süre sonra tekrar istikrarsız günlerine geri döndü.

Tebriz'den bir an olsun vazgeçmeyen Sultan Ahmed Celayir bu kez de Mısır'da beraber hapis yatmak zorunda kaldığı ve burada dost olduğu Kara Koyunlu Kara Yusuf ile mücadeleye başladı. Bu mücadele de yapılan bir savaş sonucunda yenilen Sultan Ahmed Celayir 1410 yılında öldürüldü. Böylece Sultan Ahmed Celayir'in uzun yıllar boyunca devam eden mücadelesi bu savaş sonucunda sona erdi. Celayirli Devleti daha sonra bazı hanedan üyeleri tarafından çeşitli yerlerde hakimiyet sağlamaya çalıştı. Fakat daha fazla sürmedi ve Celayirli Devleti 1431 yılında yıkıldı.

İlhanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra İran bölgesinde yaşanan karışıklıklar ve huzursuzluklar Emir Timur'un bu bölgeye gelmesi neticesinden kısa bir süre de olsa son buldu ve bir istikrar ortamı oluştu. Ancak onun ölümünden sonra bu karışıklık dönemi tekrar başladı. Bu karışık dönem, Azerbaycan bölgesine hâkim olmayı isteyen Emir Timur'un torunu Mirza Şahruh ve Kara Koyunlu Kara Yusuf zamanında da devam etti.

KAYNAKÇA

- Aka, İsmail, “Hândmîr”, *DİA*, 15, İstanbul 1997, 550-552.
- Aka, İsmail, “*Acâibu’l Makdûr*”, *DİA*, 1, İstanbul 1988, 318.
- Aka, İsmail, “Karakoyunlular (1340-1496)”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 55-62.
- Aka, İsmail, “The Timurids”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 237-282.
- Aka, İsmail, “Timur Sadece Bir Asker mi idi?”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 113-130.
- Aka, İsmail, “Timur ve Timurlular Devleti”, *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 171-179.
- Aka, İsmail, “Timur’un Ankara Savaşı (1402) Fetihname”, *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 133-170.
- Aka, İsmail, “Timur’un Ölümünden Sonra Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak-ı Acem’de Hakimiyet Mücadeleleri”, *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 107-133.
- Aka, İsmail, “Timur’un Ölümünden Sonraki Hâkimiyet Mücadelelerine Kısa Bir Bakış”, *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 31-42.
- Aka, İsmail, “Timur’un Tire’ye Gelişi ile İlgili Bir Kitabe”, *Makaleler* 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 3-6.
- Aka, İsmail, “Timur”, *DİA*, 41, Ankara 2010, 177-180.
- Aka, İsmail, “Timurlular Devleti”, *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 181-334.
- Aka, İsmail, “Timurlular Devleti”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 63-70.
- Aka, İsmail, “Timurlular”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 193-235.

- Aka, İsmail, “Timurlular”, *Türkler*, 8, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 517-553.
- Aka, İsmail, “Timurlularda Devri Anadolu”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 87-100.
- Aka, İsmail, “Timurlularda Hakimiyet Anlayışı”, *Makaleler*, 2, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 71-78.
- Aka, İsmail, “Timurluların Azerbaycan ile Alakaları”, *Makaleler*, 1, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 413-421.
- Aka, İsmail, “XV. Yüzyılın İlk Yarısına Herat-Kahire Münasebetleri”, *Makaleler*, 3, (Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, 3-14.
- Aka, İsmail, *İran’da Türkmen Hakimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, TTK Yay., Ankara 2001.
- Aka, İsmail, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, TTK Yay., Ankara 1994.
- Aka, İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK Yay., Ankara 2014.
- Aka, İsmail, *Timurlular Devleti, DGBİT*, Çağ Yay., İstanbul 1989, 181-289.
- Alan Akbıyık, Hayrunnisa, “Cengiz Han Sonrası Asya’ında Politik Geleneğe Dair”, *Türkler*, 8, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 287-297.
- Alan Akbıyık, Hayrunnisa, “Timur’un Toktamış Üzerine Seferleri ve Altın Orda’nın Yıkılması Meselesi”, *Bilig*, 27, Güz 2003, 117-154.
- Alan, Hayrunnisa, “Emir Timur’un Şahsiyeti ve Hükümdar Kişiliği”, *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi(Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 43-62.
- Alan, Hayrunnisa, “Timurlularda Hükümlük Anlayışı Kaynaklar ve Uygulama”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 13-22.
- Alan, Hayrunnisa, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, Ötüken Yay., İstanbul 2007.
- Alan, Hayrunnisa, *Osmanlı-Timurlu Münasebetleri*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1992.

- Alan, Hayrunnisa, *Sultân Ebû Said Devri Timurlu Tarihi (1451-1496)*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1996.
- Alımbayev, Ceenbek, “Ankara Savaşından Önce Timur’un Ön Asya Seferleri”, *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi(Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 579-584.
- Aliyeva, Metanet Aziz, “Emir Timur’u Şaşırtan Azerbaycan’daki Elince Kalesi”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 189-192.
- Alkan, Mustafa-Gökbuğa, Ferdi “Timur’un Anadolu’daki Yolu:Anadolu Günlüğü”, *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi(Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 579-594.
- Ankara Meydan Muharebesi (1402)*, Genel Kurmay Başkanlığı Yay., Ankara 1995.
- Armutlu, Sadık, *Sultan Ahmed Celayir*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1990.
- Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi (Osmanlı Tarihi 1285-1502)*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Yay., İstanbul 2013.
- Âştîyânî, Abbâs İkbâl, *Târih-i İrân*, Tahran 1384 hş.
- Âştîyânî, Abbâs İkbâl, *Târih-i Moğol*, Müessese-i İntişârât-ı Emir Kebîr, Tahran 1365.
- Barlık, Mehmet Metin- Cercis Tanrıtanır, Bülent, “Cristopher Marlowe’nin Gözüyle Timur: Büyük Timur”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 381-406.
- Barthold, Wilhelm, *Uluğ Bey ve Zamanı*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yay., Ankara 1997.
- Barthold, Wilhem, “Ahmed Celayir”, *İA*, 1, MEB Yay., İstanbul 1978, 163.
- Bartold, V.V., *Orta Asya (Tarih ve Uygarlık)*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2014.
- Beatrice Forbes, Manz, *The Rise and Rule of Tamerlane*, Cambridge University Press, Cambridge 1989.

- Berdzenişvili, Nikoloz- Canaşıa Simon, (İvane Cavahişvili), *Gürcistan Tarihi*, Sorun Yay., İstanbul 2010.
- Beyânî, Şirin, *Târih-i Âl-i Celâyir*, İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran, Tahran 1093.
- Bezer, Gülay Ögün, “Şâmi, Nizameddin”, *DİA*, 38, İstanbul 2010, 330.
- Bilgili, Ali Sinan, “Emir Timur’un Azerbaycan Faaliyetleri”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 193-232.
- Bilgili, Ali Sinan, “Tebriz”, *DİA*, 40, İstanbul 2011, 219-222.
- Boswort, Colifford Edmund, *Doğuştan Günümüze İslam Devletleri (Devletler, Prenslıklar, Hanedanlıklar, Kronoloji ve Soy Kütüğü El Kitabı)*, (Çev. Hande Canlı), Kaknüs Yay., İstanbul 2005.
- Buyinatov, Ziya Musa, “Azerbaycan”, *DİA*, 4, İstanbul 1991, 317-322.
- Ca’ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târih-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yay., Ankara 2011.
- Cahun, Leon, *Asya Tarihine Giriş (Kökenlerden 1405’e, Türkler ve Moğollar)*, (Çev. Sabit İnan Kaya), Şeç Yay., İstanbul 2006.
- Cengiz, Oğuzhan, *Timur*, Bilgeoguz Yay., İstanbul 2016.
- Cezar, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)*, I, TTK Yay., Ankara 2010.
- Çetin, Halil, *Timur’un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2005.
- Çetin, Halil, *Timur’un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, Yeditepe Yay., İstanbul 2012.
- Çuhadar, Mustafa- Yiğit, İsmail, “İbn Tağrıberdî”, *DİA*, 20, İstanbul 1999, 385-388.
- Daş, Abdurrahman, “Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid’in Mektuplaşmaları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, Bahar 2004, 142-167.
- Daş, Abdurrahman, “Ankara Savaşının Sebepleri Açısından Münşeât Mecmualarında Geçen Mektupların Tarihi Değeri”, *1402 Ankara Savaşı Uluslararası*

Kongresi(Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 523-542.

Daş, Mustafa, “Mareşal Boucicaut’ya Göre Timur”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 57-63.

Deguignes, *Hunların Türklerin Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarih-i Umumîsi*, VII, (Trc. Hüseyin Cahid Yalçın), İstanbul 1924.

Demirel, Ömer, “Sivas”, *DİA*, 37, İstanbul 2009, 278-282.

Devlet, Nadir, *Altın Ordu, DGBİT*, Çağ Yay., İstanbul 1989, 103-178.

Devlet, Nadir, *İlhanlılar, DGBİT*, Çağ Yay., İstanbul 1989, 63-94.

Devletşah Semerkandi, *Tezkiretü’ş Şuarâ (Şair Tezkireleri)*, (Çev. NecatiLugal), Pinhan Yay., İstanbul 2011.

Dilek, Kaan, “Şerefeddin Ali Yezdi”, *DİA*, 38, İstanbul 2010, 550-552.

Ebu Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev. Mürsek Öztürk), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

Ed-Dürî, Abdulazîz “Bağdat”, *DİA*, 4, İstanbul 1991, 425-433.

Eğilmez Savaş, *Erzurum (Kuruluştan Osmanlı Fethine Kadar)*, Erzurum Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2010.

Eğilmez, Savaş, *Krallara Mektuplar (Timur tarihi ve Avrupa Krallarına Mektuplar)*, Fenomen Yay., Erzurum 2010.

Emecen, Feridun, “Osmanlılar”, *DİA*, 33, İstanbul 2007, 487-496.

Ensar Macit, *Timurlu Devleti’nin Askeri Teşkilatı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2012.

Erdem, İlhan- Uyar, Mustafa, “Karakoyunlular: Tarih sahnesine Çıkışları ve Kökenleri”, *Türkler*, 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 861-868.

Feridun Ahmed Beg, *Mecmua-i Münşeatu’s-Selatin*, I, İstanbul 1274.

Galstyan, A. G., *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, (Çev. İlyas Kamalov), Yeditepe Yay, İstanbul 2005.

- Geyikoğlu, Hasan, “Kara-Koyunlular’ın Van Gölü Çevresindeki Faaliyetleri ve Günümüze Ulaşabilen Mirasları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 38, Erzurum 2008, 207-226.
- Golden, Peter B., *Dünya Tarihinde Orta Asya*, (Çev. Yahya Kemal Taştan), Ötüken Yay., İstanbul 2015.
- Golden, Peter B., *Türk Halkları Tarihine Giriş*, (Çev. Osman Karatay), Ötüken Yay., İstanbul 2002.
- Günaltay, Şemseddin, *İslam Tarihinin Kaynakları-Tarih ve Müverrihler*, Endülüs Yay., İstanbul 1991.
- Günay, Vehbi, “XVII. Yüzyıl Osmanlı Aydınının Timur’a Bakışına Bir Örnek: Evliya Çelebi Seyahatnamesi”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 115-138.
- Hadîdî, *Hadîdî Tarihi (Manzum Osmanlı Tarihi 1285-1523)*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Yay., İstanbul 2015.
- Hâfız-i Ebrû, *Zeyl-i Câmîü’t-Tevârih-i Reşîdî*, (Nşr. Hanbaba Beyânî), Tahran 1317.
- Halaçoğlu, Yusuf, “Ankara Savaşı”, *DİA*, 3, İstanbul 1991, 210-211.
- Hândmîr, Hâce Gıyâseddîn Hümâmeddin Muhammed b. Hâce Celâleddîn Muhammed el-Hüseynî Şîrâzî, *Târîh-i Habîbü’s-Siyer fî Ahbâr-i Efrâd-ı Beşer*, III, (Nşr. Muhammed Debîr Siyâkî), Kitâbfürûş-i Hayyâm, Tahran 1362.
- Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’t-Tevârih*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yay, Ankara 2006.
- Heyd, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev. Enver Ziya Karal), TTK Yay., Ankara 2000.
- Hinz, Walter, “Timuriler Tarihi hakkında Menba Tetkiki”, (Çev. Mehmet Altay Köymen), *Belleten*, VI, TTK Yay., Ankara 1942, 85-126.
- İbni Arabşah, *Acâibu’l Makdûr Fî Nevâib-i Timûr*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2012.
- İbni Tagrıberdi, *En-Nücumu’z-Zahire (Parlayan Yıldızlar)*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2013.

- İsmailov, Mahmud, *İlk Çağlardan XX. Yüzyılın Ortalarına Kadar Azerbaycan Tarihi*, (Çev. Vefa Kurban), IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2014.
- Kafalı, Mustafa, “Çağatay Hanlığı”, *Türkler*, 8, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 345-354.
- Kafalı, Mustafa, “Timur’un Şahsiyeti”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 7-14.
- Kafalı, Mustafa, “Timur”, *İA*, 12/1, MEB. Yay., Eskişehir 2001, 336-346.
- Kafalı, Mustafa, *Çağatay Hanlığı (1227-1345)*, Berikan Yay., Ankara 2005.
- Kafesoğlu, İbrahim, “İbn Arabşah”, *İA*, 5/2, MEB Yay., Eskişehir 2001, 698-701.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yay., İstanbul 2012.
- Kamalov, İlyas, *Altın Orda ve Rusya*, Ötüken Yay., İstanbul 2009.
- Kamalov, İlyas, *Avrasya Fatihî Tatarlar*, Kaknüs Yay., İstanbul 2007.
- Kamalov, İlyas, *Moğolların Kafkasya Politikası*, Kaknüs Yay., İstanbul 2003.
- Kanat, Cüneyt, “Memlûk-Timurlu Münasebetleri” (Orta Doğu’da Hakimiyet Mücadeleleri 1382-1447), *Türkler*, 5, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 134-143.
- Kanat, Cüneyt, *Memlûk-Timurlu Münasebetleri (1382-1447)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1996.
- Kazvînî, Muhammed Yusuf Vâle İsfahân-i, *Huld-i Berîn (Târih-i Timuriyân ve Türkmânân)*, Mirâs-ı Mektûb, Tahran 1379.
- Kırzioğlu, Fahrettin, *Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları’nda Kıpçaklar*, TTK Yay., Ankara 1992.
- Kitapçı, Zekeriya, *Türk Moğol Boyları Arasında İslamiyet*, Yedikubbe Yay., Konya 2005.
- Konukçu, Enver, “Bağdad Hatun”, *DİA*, 4, İstanbul 1991, 444.
- Konukçu, Enver, *Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum*, Ankara 1992.
- Kramers, J. H., “İran”, *İA*, 5/2, MEB Yay., Eskişehir 2001, 1013-1053.

- Kurtuluş, Rıza, “Muzafferîler”, *DİA*, 31, İstanbul 2006, 419-420.
- Kürkçüoğlu, Erol, Ortaçağ’da Erzurum (V-XV. Yüzyıllar), Güneş Vakfı Yay., Erzurum 2007.
- Lamb, Harold, *Emir Timur*, (Çev. A. Göke Bozkurt) İlgî Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009.
- Manz, Beatrica Forbez, *Timurlu İran’ında İktidar, Siyaset ve Din*, (Çev. Dilek Şendil), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2008.
- Manz, Beatrice Forbes, *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatih)*, Kitapevi Yay., İstanbul 2006.
- Mehmetov, İsmail, *Türk Kafkasın’da Siyasi ve Etnik Yapı*, Ötüken Yay., İstanbul 2009.
- Memmedov, Süleyman, “Karakoyunlular ve Batı Azerbaycan”, *Türkler*, 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 869-872.
- Metsopski, Toma, *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi*, (Çev. Gürsoy Solmaz), Elips Kitap Yay., Ankara 2009.
- Mevlâna Mehmed Neşri, *Cihânnûma (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2008.
- Minorsky, V., “Sultaniye”, *İA*, 11, MEB Yay. Eskişehir 2001, 33-35.
- Minorsky, V., “Üveys”, *İA*, 13, MEB Yay., Eskişehir 2001, 133-135.
- Muhammedoğlu, Aliyev Salih, “Hasan-ı Rumlu”, *DİA*, 16, İstanbul, 346-347.
- Nazmi-zade Murtaza, *Gülşen-i Hulefa, Bağdat Tarihi 762-1717*, (Çev. Mehmet Karataş), TTK Yay., Ankara 2014.
- Neagone, Manole, *Üç Bozkırlı (Atıla-Cengiz Han-Timur)*, (Çev. Müstecip Ülküsal), Bilgeoguz Yay., İstanbul 2010.
- Necefli Tofiq Hümbət, *Azərbaycan (Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu Dövlətləri)*, Bakı 2012.
- Nevai, Abdülhüseyn, *Esnad u Mekatibat-i Tarih-i İran*, Tahran 1977.
- Niya, Rehim Reis *Târih-i Umûmî Mintıkâ-i Şirvân (Der Ahdi Şirvânşihyân)*, Merkez Esnâd ve Târîh-i Diplomasî, Tahran 2001.

- Oral Seyhan, Tanju, “Timur’un Ölümü, Cenaze Merasimi ve Vasiyeti”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 65-87.
- Oruç Bin Âdil, *Oruç Bey Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Yay., İstanbul 2015.
- Özer, Yusuf Ziya, “Timur’un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış,” *Belleten*, IX/36, TTK Yay., Ankara 1945, 423-467.
- Özgüdenli, Osman Gazi, “İran”, *DİA*, 2, İstanbul 2000, 392-400.
- Özgüdenli, Osman Gazi, “Moğollar”, *DİA*, 30, İstanbul 2005, 225-229.
- Özgüdenli, Osman Gazi, *Ortaçağ Türk İran Tarihi Araştırmaları*, Kaknüs Yay., İstanbul 2006.
- Özyetkin, Melek, “Altınordu Hanlığı’nın Resmî Yazışma Geleneği”, *Türkler*, 8, yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 819-830.
- Paydaş, Kazım, “Timur’un Gürcistan Seferleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1/16, Elâzığ 2006, 419-438.
- Penâhî, Simnânî Mehmed-Ahmed, *Timurleng, İntişârât-ı Hâfız-ı Növîn*, Tahran 1374.
- Piriyev, Vaqıf, *XIII-XIV Asırlarda Azerbaycan*, Bakü 2003.
- Polat, Kader, *V ve XV Yüzyıllar Arasında Tebriz*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010.
- Remzi, M.M., *Tefikü’l- Ahbâr ve Telhikü’l-Âsâr Fî Vakaâ-i Kazân ve Bulğâr ve Mülûkü’ t Tatar*, I, (Nşr. İbrahim Şemseddin), Dârü’ül- Kütübü’l- İlmiyye, Beyrut 2002.
- Ruy Gonzales De Clavijo, *Timur’un Hayatı ve Kadiz’den Semerkant’a Seyahatler*, (Çev. Zeynep Ertan), Pozitif Yay., İstanbul 2008.
- Sahipkıran Emir Timur Muhammed Tarağay Bahadıroğlu, *Timur’un Günlüğü-Tüzükat-ı Timur*, (Haz. Kutlukhan Şakirov-Adnan Aslan) İnsan Yay, İstanbul 2010.
- Salman, Hüseyin, “Ankara Savaşından Sonra Timur’un Batı Anadolu’daki Faaliyetleri”, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 177-187.

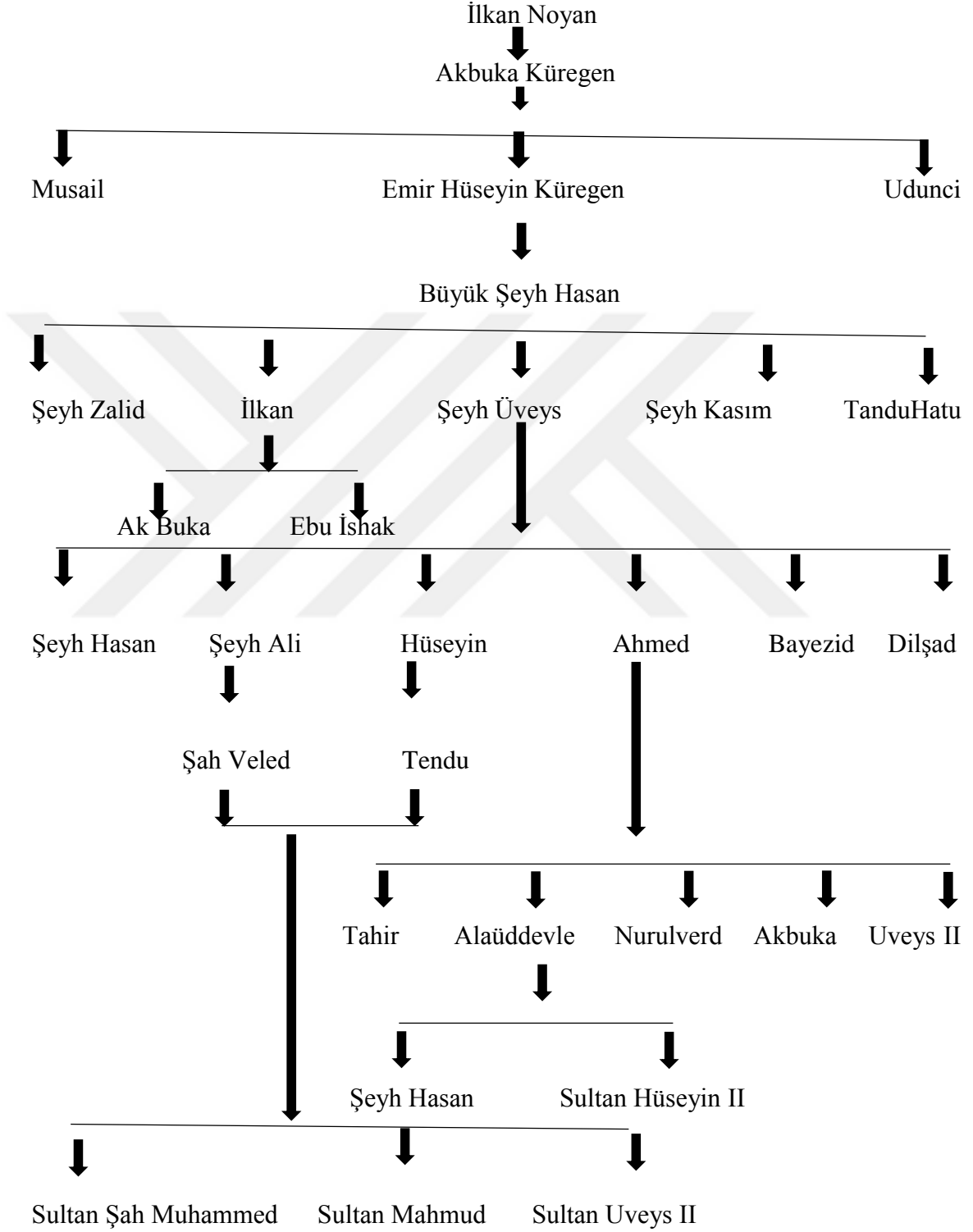
- Saray, Mehmet, “Altın Orda Hanlığı”, *DİA*, 2, İstanbul 1989, 538-540.
- Schiltberger, Johannes *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, (Çev. Turgut Akpınar), İletişim Yay., İstanbul 1995.
- Semenov, A.A., “Timur’un Mezar Kitabeleri”, (Çev. Abdulkadir İnan), *Belletten*, XXIV/93-96, TTK Yay., Ankara 1960, 139-163.
- Sevim, Ali– Merçil, Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1995.
- Shterenshis, Michael, *Timur ve Yahudiler*, (Çev. Özer Bostanoğlu), İstanbul 2013.
- Solmaz, Gürsoy, “Timur ve Seferleri”, *Türkler*, 8, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, 540-553
- Solmaz, Gürsoy, *Ortaçağ’da Erzurum-Kars Kaleleri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2000.
- Solmaz, Gürsoy, *Selçuklular’dan Osmanlılar’a*, Araz Yay., İstanbul 2016.
- Spuler, Bertold, “İlhanlılar”, *İA*, 5/2, Eskişehir 2001, 967-972.
- Spuler, Bertold, *İran Moğolları (Siyaset, İdare Kültür İlhanlılar Devri, (1220-1350))*, TTK Yay., Ankara 2011.
- Stier, Roy E., *Muhteşem Savaşçı Timurlenk*, (Çev. Elçin Aşuroğlu) Elips Kitap Yay., Ankara 2008.
- Sümer, Faruk, “Ahmed Celayir”, *DİA*, 2, İstanbul 1989, 53-54.
- Sümer, Faruk, “İlhanlı Hükümdarları, Abaka, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celayir”, *Belletten*, LIII/206, TTK Yay., Ankara 1989, 166-197.
- Sümer, Faruk, *Kara Koyunlular*, I, TTK Yay., Ankara 1992.
- Sümer, Faruk, *Oğuzlar(Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1999.
- Şami, Nizamüddin, *Zafername*, (Çev. Necati Lugal), TTK Yay., Ankara 1987.
- Şehabettin, M.C., Tekindağ, “Berkuk”, *DİA*, 5, İstanbul 1992, 511-512.
- Şeşen, Ramazan, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İslam, Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı (İsar), İstanbul 1998.

- Şimşirgil, Ahmet, *Emir Timur*, Timaş Yay., İstanbul 2017.
- Tacü's Selmani, *Tarihname*, (Çev. İsmail Aka), TTK Yay., Ankara 1999.
- Tahir'ül Mevlevi, *Cengiz ve Hülagü Mezalimi*, (Haz. Tahir Galip Seratlı), Kardelen Yay., Konya 2011.
- Taştan, Zeki, "Türk Edebiyatında Timur'u ele Alan İlk Roman: Şarkın En büyük Hükümdarı Timurlenk", *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 363-379.
- Tekindağ, M.C. Şehabettin, "Berkuk", *DİA*, 5, İstanbul 1992, 512-513.
- Tezcan, Mehmet, "Timur Devletinde Din-Devlet ilişkileri ve Timur'un Din Adamlarına Bakışı", *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Ed. Abdulvahap Kara-Ömer İşbilir), İstanbul 2007, 419-450.
- Togan, Zeki Velidi, "Emir Timur'un Soyuna Dair Bir Araştırma", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 1972, 75-84.
- Togan, Zeki Velidi, *Tarihte Usûl*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1981.
- Toksoy, Ahmet, *Karaz'dan Otlukbeline Savaşlar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1998.
- Turan, Osman, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi*, Ötüken Yay., İstanbul 2003.
- Tüysüz, Ş. Cem, *İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları (Sulduzlar)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2004.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I, TTK Yay., Ankara 1982.
- Ürekli, Muzaffer, "Celayirliler", *DİA*, 7, İstanbul 2007, 264-265.
- Yakubovskiy, A.Yu., *Altın Orda ve Çöküşü*, (Çev. Hasan Eren), TTK Yay., Ankara 2000.
- Yavuz, Nuri, "Ankara Savaşı Sonrası Anadolu'nun Siyasi Coğrafyasının Tasviri", *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi(Yıldırım-Timur) Bildiri Kitabı*, (Ed. Mustafa Alkan), TTK Yay., Ankara 2014, 293-312.
- Yazıcı, Tahsin, "Şefe fed-Din Ali Yezdi", *İA*, 11, MEB Yay., Eskişehir 2001, 421.
- Yezdi, Şerefüddin Ali *Zafername*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2013.

- Yılmaz, Bülent, *Celayirliler Kabile-Devlet*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2002.
- Yiğit, İsmail, "Memlükler", *DİA*, 29, Ankara 2004, 90-100.
- Yiğit, İsmail, *Memlûkler (1250-1517)*, Kayıhan Yay., İstanbul 2008.
- Yinanç, Mükrimin Halil, "Celayir", *İA*, 3, MEB Yay., İstanbul 1993, 64-65.
- Yuvalı, Abdulkadir, "Çağatay Hanlığı", *DİA*, 8, İstanbul 1993, 177-178.
- Yuvalı, Abdulkadir, "İlhanlılar", *DİA*, 22, İstanbul 2000, 102-105.
- Yücel, Yaşar, "XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar-Türkiye ve Yakın-doğu üzerinde 1393/94 Timur Tehlikesi", *Bellekten*, XXXVII/145-148, TTK Yay., Ankara 1973, 161-181.
- Yücel, Yaşar, *Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, TTK Yay., Ankara 1989.
- Yüksel, Musa Şamil, "Arap Kaynaklarına Göre Timur ve Din", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1, Temmuz 2008, 239-256.
- Yüksel, Musa Şamil, "Timurlular Devleti Tarihi Kaynakları: Ortaçağ Türk Tarihi Ana Kaynakları", (Ed. Altan Çetin), Kriter Yay., İstanbul 2008, 52-58.
- Yüksel, Musa Şamil, *Timurlularda din-Devlet İlişkisi*, TTK Yay., Ankara 2009.
- Yüksel, Musa Şamil, "Arap Kaynaklarına Timur", *Bilig*, 31, Güz 2004, 85-124.
- Zeyneddin b. Hamdullah Müstevfi Kazvîni, *Zeyl-i Târîh-i Güzîde*, (Nşr. İrec Afşar), Tahran 1372.
- Zeyneddin bin Hemdullah Gezvini, *Zeyl-e Tarih-e Gozide*, (Çev. M. D. Kazımov-V. Z. Piriye), Elm Neşriyat, Bakü 1990.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, (Çev. Nilüfer Epçeli), (Çev.Kont. Kemal Beydilli), (Ed. Erhan Afyoncu), Yeditepe Yay., İstanbul 2001.
- Zortul, Muhammet Veysel, *Timur'un Altınordu Seferi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001.

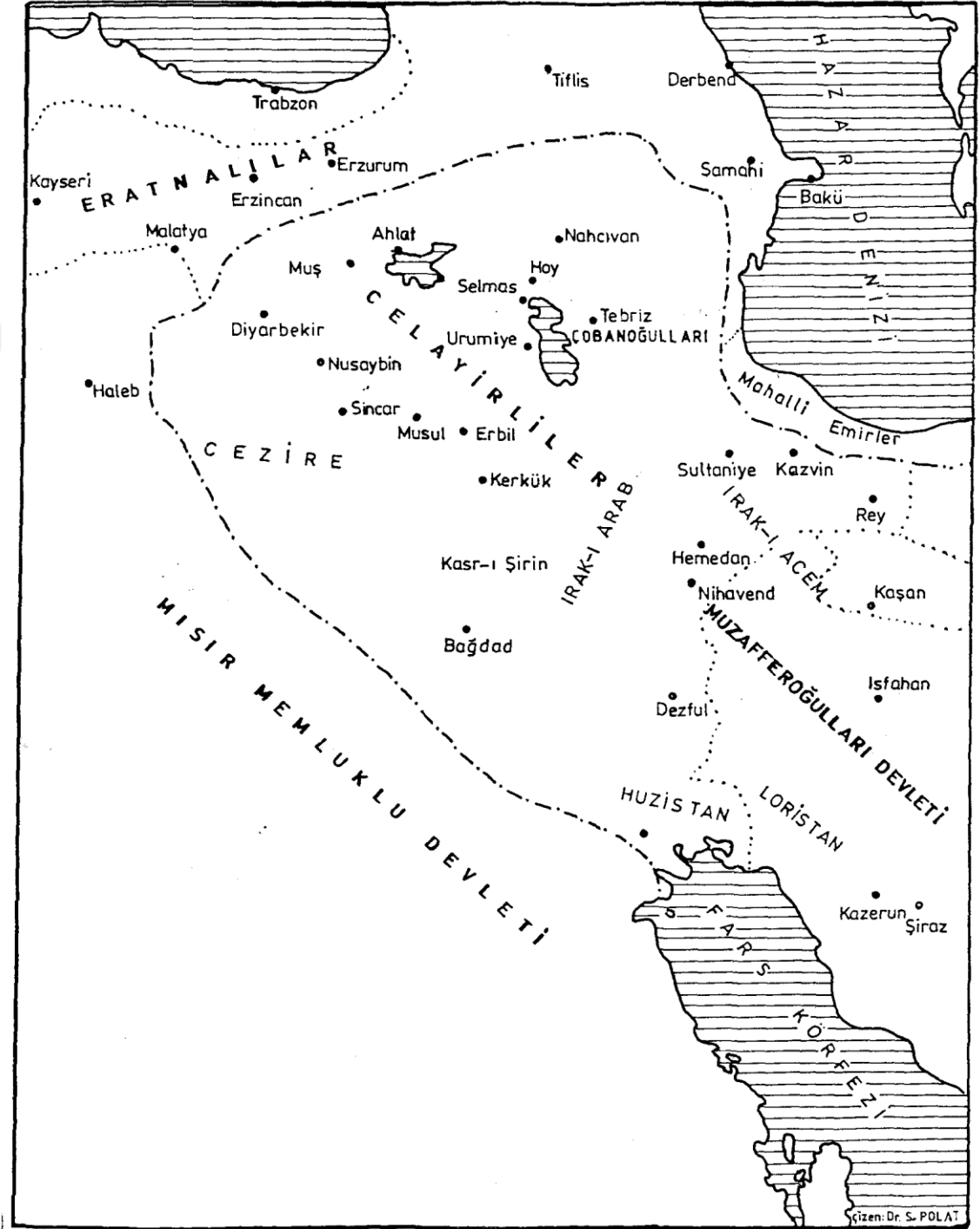
EKLER

Ek 1. Celayirli Hanedanı Soy Kütüğü

HARİTALAR

Harita 1. Celayirli Devleti Sınırları

Ş.Cem Tüysüz, İlhanlılar Tarihinde Çobanoğulları (Sulduzlar), 284.

Harita 2. Timurlu Devleti Sınırları

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Fatih KORKMAZ
Doğum Yeri ve Tarihi	Oltu, 01/01/1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı
İş Deneyimi.	
Çalıştığı Kurumlar	-
İletişim	
E-Posta Adresi	fatih_25400@hotmail.com
Tarih	10.07.2017